https://archive.org/details/bk961/page/n0/mode/1up

2018-07-30 -Gujarat Samachar -Dharmlok -Hindu Musalman Sathe (961)

All Items on https://archive.org/details/realpatidar

Full Library on https://realpatidar.com/library

See Page 14 & 15

ગુજરાત સમાચાર
૩૦-૦૭-૨૦૧૮, સોમવાર

ધર્મલોક & અગમ નિગમ

'હૃદયમંદિરના વિવિધ ભાવ-હીંડોળાથી પ્રતિદિન 'કનૈયાને' રીઝવીએ

અષાઢ માસથી 'હીંડોળા ઉત્સવ' શરૂ થશે. ભક્તિચેતનાનો એક અનોખો પ્રેમાનંદ અનુભવ શરૂ થશે. શહેર- ગામડે, તીર્થે- મંદિરે વિવિધ પ્રકારના કલાત્મક, નયનરમ્ય, હીંડોળામાં ઝૂલતા કૃષ્ણ કનૈયાનાં દર્શન થશે. કૃષ્ણકનૈયાને હૃદયના ઉમળકાથી કનૈયાને વિવિધ ભક્તિ પદ ગાતાં ઝૂલાવશે. ભાવિક ભક્તજનો હજારો વર્ષ પુરાણા ભાગવતના દસમસ્કંધમાંની કનૈયાની બાલલીલાનું સ્મરણ કરતાં કરતાં રસસમાધિનો સ્પર્શ પણ કરી શકશે.

'હીંડોળા પર્વ' કલા, કલ્પના, કૌશલ્ય, ભક્તિ કર્મયોગનું ભાવપૂર્ણ સંયોજન છે. જેમાં અધ્યાત્મઆનંદ કર્મયોગનું ભાવપૂર્ણ સંયોજન છે. જેમાં અધ્યાત્મઆનંદ સાથે 'પ્રેમલક્ષણાભક્તિની' અનુભૂતિ થતી હોય છે. હીંડોળાનું સમગ્ર આયોજન સુગંધ, સૌંદર્ય, સંગીત, સંસ્કૃતિનું દર્શન કરાવે છે.

દરવર્ષે માધુર્યસભર હીંડોળાનું આયોજન નવો ઉત્સાહ, નવું વાતાવરણ, નવીપ્રેરણા, નવોસ્પર્શ આપે છે.

વિચાર થાય છે કે ' પ્રતિદિનની ' થોડીક આપણે જાતે જ પસંદ કરેલી 'પળોમાં' હૃદયમંદિરમાં કલ્પના- ભાવથી વિવિધ હીંડોળા બાંધી કૃષ્ણકનૈયા સાથે 'ગોષ્ટિ'- પ્રેમભીની વાતચીત કરી તેને મળવાનું રાખીએ તો કેવું ? જેમ ભક્તિયોગ, કર્મયોગ, જ્ઞાનયોગ છે તેમ આ પ્રતિદિનની આ પળો યોગ બની જશે આ યોગ પ્રેમભાવથી કરવાનો છે.

અષાઢ માસથી 'હીંડોળા ઉત્સવ' શરૂ થશે. ભક્તિચેતનાનો એક અનોખો પ્રેમાનંદ અનુભવ શરૂ થશે. શહેર- ગામડે, તીર્થે- મંદિરે વિવિધ પ્રકારના કલાત્મક, નયનરમ્ય, હીંડોળામાં ઝૂલતા કૃષ્ણ કનૈયાનાં દર્શન થશે. કૃષ્ણકનૈયાને હૃદયના ઉમળકાથી કનૈયાને વિવિધ ભક્તિ પદ ગાતાં ઝૂલાવશે

હવે પ્રતિદિનની થોડીક પળોમાં નીચે જેવા ભાવહીંડોળા હૃદયમાં બાંધી શકાય. ૧) દર્શનહીંડોળા, ૨) કીર્તન હીંડોળો ૩) જય-સ્મરણ હીંડોળો ૪) સેવા હીંડોળો ૫) પૂજા અર્ચન હીંડોળો ૬) આત્મનિવેદન હીંડોળો ૭) પ્રેમગોષ્ઠિ હીંડોળો.

આપણે નક્કી કરેલી પળોમાં એક જગાએ શાંત ચિત્તે બેસી કલ્પનાને સહારે ભક્તિભાવથી આ હીંડોળાયોગ સાધવાનો છે.

પહેલાં પ્રારંભમાં કલ્પના કરવાની કે મારા હૃદયમંદિરમાં કલાત્મક હીંડોળો બાંધ્યા છે.

તેમાં શ્રીકૃષ્ણકનૈયાને હું ઝુલાવું છું.

૧) દર્શન હીંડોળો : ઉપર પ્રમાણે કનૈયાને ઝૂલાવતાં તે મધુર મુખનું તેણે પહેરેલાં વસ્ત્ર અલંકારનું, તેથી પ્રેમાળ આંખોનું - દર્શન કરતાં નીચેની પંક્તિઓ બોલી શકાય. સાથે સાથે કનૈયાનું મધુરું દર્શન કરવું. શ્રી વલ્લભાચાર્ય વિરચિત 'મધુરાષ્ટકમ્' પ્રમાણે ભાવથી લાલાનું દર્શન કરવું. વદનં મધુરં, હસિતં મધુરમ, વસનં મધુરમ્, વચનં મધુરમ્, પાણિર્મધુરમ્, પાદૌમધુરૌ, રૂપ મધુરં, તિલકં મધુરં, ચલિંત મધુરમ્, વેણુમધુરો... મધુરાધિપતે : અખિલં મધુરમ્.

૨) કીર્તન હીંડોળો : ઉપર પ્રમાણે હૃદયમંદિરમાં હીંડોળે કનૈયાને ઝૂલાવતાં, કીર્તન કરો. ગાતાં આવડતું હોય તો ગાવ. તેનાં ભજનની જે બેચાર લીટી મોંઢે હોય તે ભાવથી બોલો... ને સાથે કલ્પના કરો કે વાંસળી સાથે અન્યવાદ્ય વાગી રહ્યો છે. ને મનથી થોડીક પળોમાં અનુભવ કરો કે : 'સાચા સત્સંગમાંહો, મને લાલો દેખાય છે.''

વાગે છે રે વાગે છે... વૃંદાવન મોરલી વાગે છે.

એનો શબ્દગગનમાં ગાજે છે વૃંદાવન મોરલી વાગે છે.

૩) જપ- સ્મરણ હીંડોળો : કલ્પનાથી હૃદયના હીંડોળે કનૈયાને ઝૂલાવતાં ઝૂલાવતાં શ્રીકૃષ્ણ- કૃષ્ણ, શ્રીકૃષ્ણ શરણંમમ, હરેકૃષ્ણ

'હીડોળા પર્વ' કલા, કલ્પના, કૌશલ્ય, ભક્તિ કર્મયોગનું ભાવપૂર્ણ સંયોજન છે. જેમાં અધ્યાત્મઆનંદ કર્મયોગનું ભાવપૂર્ણ સંયોજન છે. જેમાં અધ્યાત્મઆનંદ સાથે 'પ્રેમલક્ષણાભક્તિની' અનુભૂતિ થતી હોય છે

કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરેહરે, શ્રીકૃષ્ણ ગોવિંદ હરે મુરારિ હે નાથ, નારાયણ વાસુદેવ- આમાંથી કોઈ પણ મંત્રજાપ કરતાં કરતાં થોડીક પળો લીન બની જવું. અથવા શ્રીકૃષ્ણકનૈયાના લીલા પ્રસંગો યાદ કરી તલ્લીન થવું.

'ખોલવું નિજને ને જે શારીરી ચેતના તથા,
શારીરી પ્રકૃતિ તેને, કરવાની મુલાયમ.'

૪) સેવા હીંડોળો : હૃદયના હીંચકે કનૈયાને ઝૂલાવતાં યશોદામાના વાત્સલ્યભાવથી કનૈયાને સ્નાન કરાવવું, વસ્ત્રો પહેરાવવાં, પ્રસાદ ધરવો, આરતી વગેરેનો ભાવ માનસિક પૂજા દ્વારા વ્યકત કરવો ને વિચારવું.

મોહક મધુરું સ્મિત, નયને અપલક અગમ
નિજ ધામના પરમ પ્રફુલ્લ, પારિજાત મહક
મહક

૫) પૂજા- અર્ચન હીંડોળો : કનૈયાને હૈયાના હીંડોળે હીંચોળતાં માનસિક ભાવથી ફુલમાળા અર્પિત કરવી, નૈવેદ્યધરવું, ચંદનનો ચાંલ્લો કરવો, આરતી ઊતારવી- વગેરે પ્રેમભાવ દ્વારા વ્યકત કરવું.' હમણાં મળ્યા, મળશુંવળી, આનંદના પીશુંઝરા' એમ પણ બોલવું.

અનુસંધાન પાના નં.૭ પર

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n1/mode/1up

Real Patidar Library

https://www.realpatidar.com/library

This book/literature/article/material may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, loan, sub-licensing, systematic supply, or distribution in any form to anyone is expressly forbidden.

The library does not give any warranty express or implied or make any representation that the contents will be complete or accurate or up to date. The library shall not be liable for any loss, actions, claims, proceedings, demand, or costs or damages whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with or arising out of the use of this material.

Full terms and conditions of use: http://www.realpatidar.com

About Real Patidar books

Real Patidar's mission is to organize the information on Satpanth religion, which is a Nizari Ismaili sect of Shia branch of Islam, and to make it universally accessible and useful. Real Patidar Books helps readers discover the material on Satpanth online while helping authors and researchers in their studies. You can know more by visiting http://www.realpatidar.com

You can resize and move this box in any PDF Application like Adobe Acrobat Reader.

No specific pages. See whole book.
References by: RealPatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n2/mode/1up

See Page 14 & 15

realpatidar.com

ગુજરાત સમાચાર
૩૦-૦૭-૨૦૧૮, સોમવાર

ધર્મલોક & અગમ નિગમ

'હૃદયમંદિરના વિવિધ ભાવ-હીંડોળાથી પ્રતિદિન 'કનૈયાને' રીઝવીએ

અષાઢ માસથી 'હીંડોળા ઉત્સવ' શરૂ થશે. ભક્તિચેતનાનો એક અનોખો પ્રેમાનંદ અનુભવ શરૂ થશે. શહેર- ગામડે, તીર્થે- મંદિરે વિવિધ પ્રકારના કલાત્મક, નયનરમ્ય, હીંડોળામાં ઝૂલતા કૃષ્ણ કનૈયાનાં દર્શન થશે. કૃષ્ણકનૈયાને હૃદયના ઉમળકાથી કનૈયાને વિવિધ ભક્તિ પદ ગાતાં ઝૂલાવશે. ભાવિક ભક્તજનો હજારો વર્ષ પુરાણા ભાગવતના દસમસ્કંધમાંની કનૈયાની બાલલીલાનું સ્મરણ કરતાં કરતાં રસસમાધિનો સ્પર્શ પણ કરી શકશે.

'હીંડોળા પર્વ' કલા, કલ્પના, કૌશલ્ય, ભક્તિ કર્મયોગનું ભાવપૂર્ણ સંયોજન છે. જેમાં અધ્યાત્મઆનંદ કર્મયોગનું ભાવપૂર્ણ સંયોજન છે. જેમાં અધ્યાત્મઆનંદ સાથે 'પ્રેમલક્ષણાભક્તિની' અનુભૂતિ થતી હોય છે. હીંડોળાનું સમગ્ર આયોજન સુગંધ, સૌંદર્ય, સંગીત, સંસ્કૃતિનું દર્શન કરાવે છે.

દરવર્ષે માધુર્યસભર હીંડોળાનું આયોજન નવો ઉત્સાહ, નવું વાતાવરણ, નવીપ્રેરણા, નવોસ્પર્શ આપે છે.

વિચાર થાય છે કે ' પ્રતિદિનની ' થોડીક આપણે જાતે જ પસંદ કરેલી 'પળોમાં' હૃદયમંદિરમાં કલ્પના- ભાવથી વિવિધ હીંડોળા બાંધી કૃષ્ણકનૈયા સાથે 'ગોષ્ટિ'- પ્રેમભીની વાતચીત કરી તેને મળવાનું રાખીએ તો કેવું ? જેમ ભક્તિયોગ, કર્મયોગ, જ્ઞાનયોગ છે તેમ આ પ્રતિદિનની આ પળો યોગ બની જશે આ યોગ પ્રેમભાવથી કરવાનો છે.

અષાઢ માસથી 'હીંડોળા ઉત્સવ' શરૂ થશે. ભક્તિચેતનાનો એક અનોખો પ્રેમાનંદ અનુભવ શરૂ થશે. શહેર- ગામડે, તીર્થે- મંદિરે વિવિધ પ્રકારના કલાત્મક, નયનરમ્ય, હીંડોળામાં ઝૂલતા કૃષ્ણ કનૈયાનાં દર્શન થશે. કૃષ્ણકનૈયાને હૃદયના ઉમળકાથી કનૈયાને વિવિધ ભક્તિ પદ ગાતાં ઝૂલાવશે

હવે પ્રતિદિનની થોડીક પળોમાં નીચે જેવા ભાવહીંડોળા હૃદયમાં બાંધી શકાય. ૧) દર્શનહીંડોળા, ૨) કીર્તન હીંડોળો ૩) જય-સ્મરણ હીંડોળો ૪) સેવા હીંડોળો ૫) પૂજા અર્ચન હીંડોળો ૬) આત્મનિવેદન હીંડોળો ૭) પ્રેમગોષ્ઠિ હીંડોળો.

આપણે નક્કી કરેલી પળોમાં એક જગાએ શાંત ચિત્તે બેસી કલ્પનાને સહારે ભક્તિભાવથી આ હીંડોળાયોગ સાધવાનો છે.

પહેલાં પ્રારંભમાં કલ્પના કરવાની કે મારા હૃદયમંદિરમાં કલાત્મક હીંડોળો બાંધ્યા છે.

તેમાં શ્રીકૃષ્ણકનૈયાને હું ઝુલાવું છું.

૧) દર્શન હીંડોળો : ઉપર પ્રમાણે કનૈયાને ઝૂલાવતાં તે મધુર મુખનું તેણે પહેરેલાં વસ્ત્ર અલંકારનું, તેથી પ્રેમાળ આંખોનું - દર્શન કરતાં નીચેની પંક્તિઓ બોલી શકાય. સાથે સાથે કનૈયાનું મધુરું દર્શન કરવું. શ્રી વલ્લભાચાર્ય વિરચિંત 'મધુરાષ્ઠકમ્' પ્રમાણે ભાવથી લાલાનું દર્શન કરવું. વદનં મધુરં, હસિતં મધુરમ, વસનં મધુરમ્, વચનં મધુરમ્, પાણિર્મધુરમ્, પાદૌમધુરૌ, રૂપ મધુરં, તિલકં મધુરં, ચલિંત મધુરમ્, વેણુમધુરો... મધુરાધિપતે : અખિલં મધુરમ્.

૨) કીર્તન હીંડોળો : ઉપર પ્રમાણે હૃદયમંદિરમાં હીંડોળે કનૈયાને ઝૂલાવતાં, કીર્તન કરો. ગાતાં આવડતું હોય તો ગાવ. તેનાં ભજનની જે બેચાર લીટી મોંઢે હોય તે ભાવથી બોલો... ને સાથે કલ્પના કરો કે વાંસળી સાથે અન્યવાદ્ય વાગી રહ્યો છે. ને મનથી થોડીક પળોમાં અનુભવ કરો કે : 'સાચા સત્સંગમાંહો, મને લાલો દેખાય છે.''

વાગે છે રે વાગે છે... વૃંદાવન મોરલી વાગે છે.

એનો શબ્દગગનમાં ગાજે છે વૃંદાવન મોરલી વાગે છે.

૩) જપ- સ્મરણ હીંડોળો : કલ્પનાથી હૃદયના હીંડોળે કનૈયાને ઝૂલાવતાં ઝૂલાવતાં શ્રીકૃષ્ણ- કૃષ્ણ, શ્રીકૃષ્ણ શરણંમમ, હરેકૃષ્ણ

'હીંડોળા પર્વ' કલા, કલ્પના, કૌશલ્ય, ભક્તિ કર્મયોગનું ભાવપૂર્ણ સંયોજન છે. જેમાં અધ્યાત્મઆનંદ કર્મયોગનું ભાવપૂર્ણ સંયોજન છે. જેમાં અધ્યાત્મઆનંદ સાથે 'પ્રેમલક્ષણાભક્તિની' અનુભૂતિ થતી હોય છે

કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરેહરે, શ્રીકૃષ્ણ ગોવિંદ હરે મુરારિ હે નાથ, નારાયણ વાસુદેવ- આમાંથી કોઈ પણ મંત્રજાપ કરતાં કરતાં થોડીક પળો લીન બની જવું. અથવા શ્રીકૃષ્ણકનૈયાના લીલા પ્રસંગો યાદ કરી તલ્લીન થવું.

'ખોલવું નિજને ને જે શારીરી ચેતના તથા,
શારીરી પ્રકૃતિ તેને, કરવાની મુલાયમ.'

૪) સેવા હીંડોળો : હૃદયના હીંચકે કનૈયાને ઝૂલાવતાં યશોદામાના વાત્સલ્યભાવથી કનૈયાને સ્નાન કરાવવું, વસ્ત્રો પહેરાવવાં, પ્રસાદ ધરવો, આરતી વગેરેનો ભાવ માનસિક પૂજા દ્વારા વ્યકત કરવો ને વિચારવું.

મોહક મધુરું સ્મિત, નયને અપલક અગમ
નિજ ધામના પરમ પ્રફુલ્લ, પારિજાત મહક મહક

૫) પૂજા- અર્ચન હીંડોળો : કનૈયાને હૈયાના હીંડોળે હીંચોળતાં માનસિક ભાવથી ફુલમાળા અર્પિત કરવી, નૈવેદ્યધરવું, ચંદનનો ચાંલ્લો કરવો, આરતી ઊતારવી- વગેરે પ્રેમભાવ દ્વારા વ્યકત કરવું.' હમણાં મળ્યા, મળશુંવળી, આનંદના પીશુંઝરા' એમ પણ બોલવું.

અનુસંધાન પાના નં.૭ પર

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n3/mode/1up

2018-07-30 -Gujarat Samachar -Dharmlok -Hindu Musalman Sathe (961)

realpatidar.com

ભગવાન શ્રી પાણ્ડુરંગના અનન્ય ભક્ત શ્રી દામાજી પંત

'અનન્યાશ્ચિન્તયન્ત માં યે જના : પર્યપાસતે ।
તેષાં નિત્યાભિયુક્તાનાં યોગક્ષેમં વહામ્યહમ્ ॥
જે અનન્ય પ્રેમી ભક્તજનો મને પરમેશ્વરને

વિચાર વીથિકા

નિરંતર ચિંતન કરતાં નિષ્કામ ભાવે ભજે છે,
એ નિત્ય મારી સાથે ભક્તિ સંબંધથી જોડાઈ
રહેનારા ભક્તોના યોગક્ષેમનું હું પોતે વહન
કરું છું (એટલે કે જે અપ્રાપ્ત છે તે પ્રાપ્ત કરાવું
છું અને જે પ્રાપ્ત છે તેનું રક્ષણ કરું છું.'
- શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા, અધ્યાય-૯, શ્લોક-૨૨

મહારાષ્ટ્રમાં તેરમી સદીમાં ભયંકર દુકાળ પડ્યોહતો એ વખતની વાત છે. અન્ન- જળના અભાવને કારણે હજારો લોકો તડપીને મરણ પામ્યા હતા. એ દિવસોમાં ગોવલ-કુણ્ડા બેદરશાહી રાજ્યમાં આવેલા મંગલ બેડ્યા પ્રાન્તના શાસનનો ભાર શ્રીદામાજી પંતના શિર પર હતો શ્રીદામાજી પંત અને એમની પત્ની ભગવાન વિઠ્ઠલના અનન્ય ભક્તો હતા. પ્રભુ પાંડુરંગના સેવા- સ્મરણમાં તે નિત્ય ડૂબેલાં રહેતાં. પ્રાણી માત્રમાં પરમાત્માના દર્શન કરનારા શ્રીદામાજી પંત દીન-દુખિયાની સેવા પણ સર્વાત્મભાવથી કરતાં. શ્રી દામાજી પંતથી દુષ્કાળ પીડિત લોકોનો ભૂખમરો સહન ન થયો.

રાજયભંડારમાં અનાજ તો પુષ્કળ ભરેલું પડ્યું હતું. એમણે બાદશાહને પૂછ્યા વિના એના તાળા ખોલી નાંખ્યા અને પ્રજાને એ અન્ન વહેંચી દીધું. એનાથી હજારો મનુષ્યોના પ્રાણ બચી ગયા.

શ્રીદામાજીના સહાયક નાયબ સૂબેદારે આની ફરિયાદ કરતો પત્ર બાદશાહને મોકલ્યો.

બાદશાહ ગુસ્સે ભરાયો અને દામાજીને કેદ કરી પકડી લાવવા એક હજાર સૈનિકો મોકલ્યા. એ વખતે દામાજી પાંડુરંગની પૂજા કરી રહ્યા હતા. એમની પત્નીએ સૈનિકોને અટકાવ્યા. પૂજા પૂરી થયા બાદ દામાજી પંતને એ સૈનિકો હાથમાં બેડીઓ પહેરાવી ત્યાંથી બાદશાહ પાસે લઈ આવવા નીકળ્યા. દામાજી તો મુખેથી ભજન- કીર્તન ગાતા ગાતા એમની સાથે ચાલવા લાગ્યા.

અનન્ય ભક્તિના પ્રતાપે ભગવાને પોતાના સેવક શ્રી દામાદાજીનું લૌકિક કાર્ય પૂરું કરી દીધું. પોતાના અનન્ય આશ્રયી ભક્તના યોગક્ષેમનું વહન કરીને ભગવાને પોતાનું વચન પાળ્યું. ભક્તોને સહાય કરવા ભગવાન તો હમેશાં તત્પર જ રહે છે ને !

આ તરફ શ્યામ વર્ણના એક કિશારે બેદરના બાદશાહના દરબારમાં પ્રવેશ કરી રાજા સમક્ષ ઉદ્ઘોષણ કરી : બાદશાહ સલામત ! આ સેવક મંગલ બેડ્યાથી મારા સ્વામી દામાજી પંત પાસેથી આવી રહ્યો છે. મારા સ્વામીએ અન્ન ભંડારના અનાજનું મૂલ્ય ચૂકવવા મને મોકલ્યો છે.' બાદશાહે તેને તેનું નામ પૂછ્યું ત્યારે તેણે પોતાનું નામ'વિઠ્ઠુ' જણાવ્યું. વિઠ્ઠુના સ્વરૂપને સુંદર નીહાળ્યા પછી રાજા તેને અપલક નેત્રે જોતો જ રહ્યો. રાજાએ તેને ખજાનચી પાસે મોકલ્યો. વિઠ્ઠુએ એની થેલી ઊંધી કરી અને એમાંથી પૈસાનો વરસાદ થયો. થેલી ઊંધી કરે અને પૈસા નીકળ્યા જ કરે. ખજાનચી તો આ ચમત્કાર જોઈ વિસ્મયમાં મૂકાઈ ગયો. એણે હિસાબના પૂરા રૂપિયા ગણીને એ મળી ગયાની રસીદ પણ લખી આપી. એ લઈને એ ત્યાંથી ઉતાવળે નીકળી ગયો.

આ બાજુ દામાજી પંઢરપુરથી થોડો આગળ સુધી પહોંચ્યા હતા. એમણે સવારે ગીતાના અધ્યાયનો પાઠ કરવા ગીતાનું પુસ્તક ખોલ્યું તો તેમાંથી એક કાગળ નીકળ્યો. એમાં લખ્યું હતું.- ' દામાજી પંત પાસેથી મારા અન્નભંડારના અનાજના મૂલ્યના બધા રૂપિયા ચૂકતે થઈ ગયા' એની નીચે ખજાનચીની સહી હતી. આ પાવતી જોઈને દામાજીને પણ વિસ્મય થયો.

બાદશાહના દૂતોએ આવીને દામાજીની બેડીઓ છોડી દીધી અને ક્ષમાયાચના કરી. બાદશાહ પણ દામાજીનું સ્વાગત કરવા નગરની બહાર દોડી આવ્યો તેણે કહ્યું -' તમારા સેવક વિઠ્ઠુ મહારે તમારા થકી મોકલેલા પૈસા જમા કરાવી દીધા છે. મારે એના ફરી દર્શન કરવા છે.' અચાનક શ્રીદામાજીની બુદ્ધિમાં ચમકારો થયો. એમને સમજાઈ ગયું કે એણે વહેંચી દીધેલા અન્ન ભંડારનું મૂલ્ય ચૂકવવા ભગવાન પાણ્ડુરંગ પોતે એમના સેવક બનીને વિઠ્ઠુ કહાર બનીને આવ્યા ! એમની આંખમાંથી અશ્રુની ધારા વહેવા લાગી. એમના મુખેથી પાણ્ડુરંગનું નામ નીકળવા લાગ્યું. થોડીવાર પછી એકાએક ભક્ત વત્સલ ભગવાને પ્રકટ થઈ એમને દર્શન આપ્યા. એમની સાથે બાદશાહે એમના દર્શન કરી પુણ્ય પ્રાપ્ત કર્યું.

અનન્ય ભક્તિના પ્રતાપે ભગવાને પોતાના સેવક શ્રી દામાદાજીનું લૌકિક કાર્ય પૂરું કરી દીધું. પોતાના અનન્ય આશ્રયી ભક્તના યોગક્ષેમનું વહન કરીને ભગવાને પોતાનું વચન પાળ્યું. ભક્તોને સહાય કરવા ભગવાન તો હમેશાં તત્પર જ રહે છે ને !

- દેવેશ મહેતા

પંચાચાર ધર્મની આરાધનામાં આગળ વધવા માટે અને દૃઢ થવા માટે અત્યંત આવશ્યક છે

જૈનધર્મમાં ચાતુર્માસ એટલે આરાધનાના દિવસો. આ સમય દરમિયાન સાધુઓ વિહાર ન કરે અને એક જ સ્થળે સ્થિરતા કરી ધર્મ કરે અને સફળ સંઘને ધર્મમાં પ્રયોજે. આખુ વર્ષ ધર્મ ન કરનારા પણ ચાતુર્માસમાં દેરાસર- ઉપાશ્રય જતા થઈ જાય. અત્યારે ચાતુર્માસ ચાલે છે અને ધર્મનું વાતાવરણ જામી રહ્યું છે ત્યારે આપણે ધર્મની આરાધનાના સ્વરૂપ વિશે થોડોક વિચાર કરીએ જેથી તેનો પૂર્ણ લાભ આપણને મળે અને પર્યુષણ સારાં થાય.

વિમર્શ

જૈનધર્મમાં પંચાચારનું ઘણું મહત્વ છે. પંચાચાર એટલે પાંચ પ્રકારના આચાર. આ પંચાચારનું સ્વરૂપ જ એવું છે કે ભાવપૂર્વક પંચાચારની આરાધના કરનારા મોડો વહેલો આત્માના પરમ ઐશ્વર્યને- પરમ સંપદાને પ્રાપ્ત કરે અને ભવાટવીમાંથી બહાર નીકળી જાય. જૈનધર્મમાં મોક્ષનું સ્વરૂપ જેટલું સ્પષ્ટ છે એટલું અન્ય કોઈ ધર્મમાં નથી. આત્માની મોક્ષ અવસ્થા એટલે જ્યાં આત્માનું ઐશ્વર્ય પૂર્ણરૂપે પ્રગટ થયેલું હોય. આત્માનું ઐશ્વર્ય એટલે અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત વીર્ય (ઉત્સાહ) અને અવ્યા બાધ સુખ. આત્માના પોતાના જ આ ગુણો છે. આત્માએ આ ગુણો બહારથી નથી મેળવવાના પણ જે પોતાની અંદર છે તેનો આવિર્ભાવ કરવાનો છે.

આત્માના આ ગુણો દબાઈ ગયેલા છે અને આત્માના સ્વભાવ આડે આવરણો આવી ગયાં છે. મનુષ્ય જન્મનું તો શું પણ અનંત જન્મોનું જો કોઈ પ્રાપ્તવ્ય હોય તો તે આ અનંત ચતુષ્ટપીનો આવિષ્કાર કરવાનું. આત્મા પોતાના મૂળ ગુણોને પ્રગટ કરે અને સ્વભાવમાં આવી જાય પછી તેને કંઈ વિશેષ પ્રાપ્ત કરવાનું રહેતું નથી. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને આનંદ આત્માના ગુણો છે પણ રાખથી ઢંકાયેલા અગ્નિની જેમ તે કર્મોથી ઢંકાયેલા છે. અગ્નિ ઉપર જામેલી રાખને ખંખેરી નાખીએ તો જેમ અગ્નિ પુનઃ પ્રજવલિત થઈ જાય છે તેમ આ મૂળ ગુણો ઉપરનાં કર્મનાં આવરણોને ઉડાડી નાખીએ- દૂર કરી દઈએ તો આત્માનો મૂળ સ્વભાવ પ્રગટ થઈ જાય છે. જૈનધર્મ પ્રમાણે મોક્ષમાં કોઈ પરમાત્મામાં ભળી જવાનું નથી કે કોઈની નિકટ વસવાની વાત નથી કે કોઈની સેવાની વાત નથી. જૈન ધર્મ પ્રમાણે મોક્ષ એટલે આત્માના ઐશ્વર્યનું પૂર્ણપણે પ્રગટ થવું- પોતાના સ્વભાવમાં આવી જવું. આત્માના ગુણોનો વિકાસ સાધવા માટે સ્વભાવમાં આવી જવા માટે ધર્મમાં પંચાચાર જેવી સરળ કોઈ સાધના નથી.

પંચાચારમાં પાંચ આચારો આવે છે. દર્શનાચાર, જ્ઞાનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર અને વીર્યાચાર. પ્રથમના ચાર આચારો વીર્યાચારના સૂત્રથી સંકળાયેલા છે. વીર્ય એટલે ઉત્સાહ- કંઈક કરવાની ધગશ જેના વિના માણસ કંઈ કરી શક્તો નથી. આમ જોઈએ તો સર્વધર્મોમાં દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એક કે બીજી રીતે હોય છે, પણ મહાવીરના માર્ગમાં તેના સમ્યક હોવાની વાત મહત્ત્વની છે. બાકી કોરા આચારો તો ક્યાંય પહોંચાડતા નથી અને સંસાર વધારી મૂકે છે. આ પાંચેય આચારો વિશે અનુકૂળતાએ વિગતવાર ચર્ચા કરીશું પણ અહીં તો તેની પ્રમુખ વાત તરફ ઇશારો કરીને વિરમીશું.

દર્શનાચાર : દર્શનાચારથી શ્રદ્ધા, પેદા થાય. દર્શન વિના જ્ઞાન પુષ્ટ ન થાય. દર્શન કોનું કરવાનું ? જેને આપણને મોક્ષમાર્ગ બતાવ્યો તે પરમાત્માની મૂર્તિનાં- પ્રતિમાનાં દર્શન કરવાનાં. આ દર્શન કરતી વેળાએ તેના ગુણોનો વિચાર ન આવે તો દર્શન કોરાં રહી જાય. દર્શન કરીને આરાધના કરીએ તો સત્વરે આગળ વધાય.

જ્ઞાનાચારમાં વસ્તુના સ્વરૂપનો બોધ આવે. ધર્મના સ્વરૂપને જાણ્યા વિના આરાધના કરીએ તો તે સમ્યક ન રહે. જે માર્ગે આગળ વધવું હોય તેની માહિતી ન હોય તો યાત્રામાં ભટકી જઈએ.

ચારિત્રાચાર : ચારિત્ર એટલે જે માર્ગ જોયો- જાણ્યો તે માર્ગે આગળ વધવાનું. ચારિત્રાચારમાં સંયમ પાલન આવે. ચારિત્રાચારનાં સાત અંગ છે. પ્રત્યેક અંગ મહત્ત્વનું છે.

તપાચાર : જૈનધર્મમાં કર્મના સંવર અને નિર્જરાનું ઘણું મહત્ત્વ છે. દર્શન અને જ્ઞાનથી કર્મનો સંવર થાય- રોમય પણ તપ વિના કર્મની નિર્જરા ન થાય- કર્મ ખપે નહિ. તપ બાર પ્રકારે કહેલાં છે. જૈન માત્ર યથાશક્તિ તપ તો કરતો જ હોય.

વીર્યાચાર : જૈનધર્મમાં વીર્ય શબ્દ ઉત્સાહ- ઉમંગ- ધગશ એવા અર્થમાં વપરાય છે. વીર્યાચારની વાત છેલ્લે આવે છે પણ તેની આવશ્યકતા પ્રથમ છે. તેના વિના કોઈ આચાર થાય જ નહિ. વીર્યચાર વિના ધર્મની યાત્રા શરૂ જ ન થઈ શકે.

આ પંચાચાર જ સમ્યગ્દર્શનનું કારણ બને છે. તેનાથી જ્ઞાન સમ્યક બને છે અને પછી આચરણ સમ્યક બનતાં વાર નથી લાગતી. પંચાચાર એટલો બધો પ્રચલિત છે અને સહજ છે કે તેનું સ્વતંત્ર નિરૂપણ ઘણા ઓછા ચિંતકો કરે છે. ધર્મમાં પ્રવેશ કરવા માટે અને પ્રવેશ થયા પછી ધર્મમાં દૃઢ થવા માટે પંચાચાર ઘણો જરૂરી છે. જો આપણે પંચાચારને બરોબર સમજીને તેનામાં પ્રાણ પૂરીને તેની આરાધના કરતા રહીએ તો આપણે ધર્મનો અનર્ગળ લાભ લઈ શકીએ.

- ચંદ્રહાસ ત્રિવેદી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n4/mode/1up

realpatidar.com

ગુજરાત સમાચાર ધર્મલોક & આગમ નિગમ સોમવાર, ૩૦-૦૭-૨૦૧૮ 3

એક અદ્ભુત ગ્રન્થ 'તમે સૂરજ થઈને ચમક્યા' : સંતોનો જીવનગ્રન્થ એટલે પરમનો પાવન પંથ

સાચા સંતને અનુલક્ષી એક ગુજરાતી કાવ્યપંક્તિમાં મજાની વાત લખાઈ છે કે :-

હાટ હાટ હીરા નહિ, કંચનકા ન પહાડ ;

સિંહોકા ટોળા નહિ, સંત વિરલ સંસાર..

સંત એટલે ? બાહ્ય આચારો કે માત્ર વેશપરિધાન ધરાવતું વ્યકિતત્વ નહિ. એથી પણ આગળ જેની ભીતરમાં સાચું સંતત્વ મહોર્યું હોય એ વિભૂતિ. બાહ્યાચાર અને બાહ્ય વેશ ધરાવતા સંતો તો હજારો- લાખો મળી શકે. જે ખરેખર સાચા સંતો છે એની જ પ્રાપ્તિ દુર્લભ હોય છે. શાસ્ત્રો આ સાચા સંતોની વ્યાખ્યાઓ કરે જ છે. ઉપરાંત ચિંતકો- વિચારકો પણ સાચા સંતત્વની 'હાર્ટટચ' મસ્ત મજાની વ્યાખ્યાઓ કરે છે. કોઈ કહે છે કે જે રહે સદા ય શાંત એનું નામ સંત, તો કોઈ કહે છે કે જેનાથી જીવનનાં ઉપવનમાં વિદ્યા- વિનય- વિવેક- વિરતિ- વિશુદ્ધિની વસંત લહેરાય એનું નામ સંત, કોઈ કહે છે કે પ્રભાવથી દૂર રહી સ્વભાવમાં મસ્ત રહે એ સંત, તો કોઈ કહે છે કે તન સંસારમાં અને મન મોક્ષમાં એનું નામ સંત.

અમૃતની અંજલિ

આચાર્ય વિજયરાજરત્નસૂરિ

આ બધી જ વ્યાખ્યાઓ જેમનાં જીવનમાં ઝળહળતી હતી. એવા મહાપુરુષ એટલે દિવંગત ગુરુદેવ શાસનધુરીણ આચાર્ય પ્રવર સૂર્યોદયસૂરીશ્વરજીમહારાજ. એમનાં જીવન ઉપવનમાં સંતત્વની ઉપરોક્ત વ્યાખ્યાઓ કેવી મહેંકતી હતી તેનો ખ્યાલ; તા.૧૫ ઓગષ્ટે પ્રકાશિત થનાર સવા છસો પેજના એમના દલદાર જીવનગ્રન્થ ' તમે સૂરજ થઈને ચમક્યા'માં ખૂબ અસરકારકરૂપે મળશે. સંતોનો જીવનગ્રન્થ એટલે જાણે પરમનો પંથ. એમાંથી પરમના પંથનો પૂરો નકશો મળી રહે. એ ગ્રન્થમાં ગુરુદેવના જીવનને સમગ્રતયા રજૂ કરતો પ્રથમ વિભાગ એમ આલેખ્યો છે, તો બીજા વિભાગમાં જૈન સંઘના ચાલીશ આચાર્ય દેવો સહિત એકસો પચીશ પુણ્યાત્માઓએ ગુરુદેવને શબ્દાંજલિ- ભાવાંજલિ આપી છે. આવો, આપણે એમાંના નવ આચાર્યો આદિના લેખોમાંથી, એમણે અનુભવેલ ગુરુદેવની વિરલ વિશેષતાઓને સંક્ષેપમાં માણીએ :

૧) આ મહાગ્રન્થની પ્રસ્તાવના લખી છે શાસનપ્રભાવક આ.રાજયસૂરીશ્વરજી મહારાજે. વિસ્તૃત પ્રસ્તાવનામાં એમણે જે હૃદયપૂર્વક- ખુલ્લા દિલે ગુરુદેવનું ગુણસંકીર્તન કર્યુ છે તે વાંચતા સહેજે કલ્પી શકાશે કે એમનામાં ય ગુણાનુરાગ કેવો ટોચ કક્ષાએ ઝળહળે છે. તેઓ પ્રસ્તાવનામાં એ ભાવની વાત લખે છે કે ' આમ તો સૂત્ર છે' અહિંસા પ્રતિષ્ઠાયાં તત્સન્નિધૌ વૈરત્યાગ :' એટલે કે જેનાં જીવનમાં અહિંસા વિશિષ્ટ પણે પ્રતિષ્ઠિત થઈ હોય એનાં સાન્નિધ્યમાં રહેલ જીવ વૈરમુક્ત બની રહે. પણ પૂ.સૂર્યોદયસૂરીશ્વરી મ.ને માણ્યા ત્યારે લાગ્યું કે ' ગામ્ભીર્યપ્રતિષ્ઠાયાં તત્સન્નિધૌ તુચ્છત્વત્યાગ :' ભાવાર્થ કે જેનાં જીવનમાં ગંભીરતા વિશિષ્ટ પણે પ્રતિષ્ઠિત થઈ હોય એનાં સાન્નિધ્યમાં વ્યકિત તુચ્છતામુક્ત થઈ જાય. સૂર્યોદયસૂરીશ્વરજીએ એક પણ વાર મારા પર પોતાનો પ્રભાવ પાડવાની કોશિશ નથી કરી. હજી મને કાંઈક મન થઈ જતું કે હું તેઓશ્રીને આંજી દઉં. પણ તેમના શાંત-પ્રસન્ન અને ગંભીર ચહેરાની અસર એટલી પડતી હતી કે આપણા વિચારો પણ ઠરી જાય.' આ લેખના પ્રારંભે આપેલ સંતત્વની આ વ્યાખ્યા કે ' પ્રભાવથી દૂર રહી સ્વભાવમાં મસ્ત રહે તે સંત' અહીં કેવી સાર્થક થતી લાગે છે !!

આ જ રાજયશસૂરીશ્વરજી મ પ્રસ્તાવનામાં અન્ય એક પ્રસંગ આ ભાવનો દર્શાવે છે કે 'એકવાર અમે ધર્મધામતીર્થે આચાર્યશ્રીને મળ્યા- વાર્તાલાપ કર્યો. બીજા દિવસે વિહાર સમયે મને રાજરત્નસૂરિજીદ્વારા ખબર પડી કે આજે આચાર્યશ્રીનો દીક્ષાદિવસ છે. આટલા મોટા આચાર્ય, છતાં દીક્ષાદિનનું કોઈ જ આયોજન નહિ. આજે તો સામાન્ય સાધુનાય દીક્ષાદિવસ ઉજવાય છે.'

પછી તેઓ અક્ષરશ : લખે છે કે ' લોકો સહજયોગની વાત કરે છે. પણ આવા અલગારી મહાત્માને જોતાં લાગે કે તેઓ સહજયોગસિદ્ધ મહાપુરુષ છે.'

૨) પ્રખરવક્તા આ.રત્નસુંદરસૂરિજી મહારાજે એમના લેખમાં ગુરુદેવના શીતલ સ્વભાવ અને મધુર વ્યવહારને 'હાઈલાઇટ' કર્યો છે. જાણે કે ' જે શાંત હોય એ સંત'આ વ્યાખ્યા ત્યાં પ્રતિબિંબત થતી ન હોય. આ જ આચાર્યશ્રીએ ભાયખલાતીર્થની ગુરુદેવની ગુણાનુવાદ સભામાં ઉચ્ચારેલ યાદગાર શબ્દો આ ગ્રન્થમાં અન્યત્ર ટાંકવામાં આવ્યા છે કે ' ક્રિકેટમેદાનમાં બેટિંગ માટે ઉતરેલ ધૂઆંધાર બેટ્સમેન શૂન્યરને આઉટ થઈ જાય તો પ્રેક્ષકો એનો હુરિયો બોલાવીને વિદાય આપે. અને એ ત્રેવડી સદી ફટકારીને આઉટ થાય ત્યારે સમગ્ર સ્ટેડિયમના પ્રેક્ષકો એને સ્ટેન્ડિંગ ઓવેશનને તાળીઓના ગડગડાટ સાથે વિદાય આપે.પૂ.આ.શ્રી સૂર્યોદયસૂરીશ્વરજીમ.ની કારકીર્દિત્રેવડી સદી ફટકારનાર બેટ્સમેન જેવી હતી. એથી જ એમને કાલધર્મ બાદ ૨૯ કિ.મી. દીર્ઘ ભવ્ય પાલખીયાત્રા વગેરે સન્માન સાંપડ્યા.'...

૩) ગચ્છાધિપતિ આ. ધર્મધુરંધરસૂરિજીમ.એમના સંયમજીવનના પ્રારંભિક વર્ષોનો ગુરુદેવ સાથેનો એક પ્રસંદ યાદ કરે છે. તેઓ એ ભાવનો ઉલ્લેખ કરે છે કે ' હું નાનો હતો ત્યારે એમનાં અધ્યાપન કૌશલ્ય વિશે મેં ખૂબ પ્રશંસા સાંભળી હતી. અમે સાથે એક દિવસ રહ્યા ત્યારે એમનાં અધ્યાપન કૌશલ્ય વિશે મેં ખૂબ પ્રશંસા સાંભળી હતી. અમે સાથે એક દિવસ રહ્યા ત્યારે એમનું આસન મારી નજીકમાં જ હતું. થોડા સમયમાં એક મુનિ એમની પાસે અભ્યાસ કરાવતા હતા એનું મેં ચીવટથી નિરીક્ષણ કર્યું. હું પ્રભાવિત થઈ ગય એમની અભ્યાસપદ્ધતિથી. પીઠ અપાઈ ગયા બાદ એમણે મારા અભ્યાસ- લેખન વગેરેની જાણકારી લીધી. મેં એમને પૂછ્યું :' આગળનો અભ્યાસ મારે ક્યા ક્રમથી- કઇ પદ્ધતિએ કરવો ?' એમણે માર્મિક ઉત્તર આપ્યો :' તમારા ગુરુજી જે ક્રમથી- પદ્ધતિથી કરાવે એ રીતે કરવો..' જયારે ગચ્છાધિપતિના લેખમાં આ વાત મેં વાંચી ત્યારે હું તાજુબ થઈ ગયો કે ગુરુદેવની દીર્ઘદૃષ્ટિભરી સલાહ કેવી અદ્ભુત કે શિષ્યને પોતાના ગુરુના આજ્ઞાવર્તુળ- અભિલાષાવર્તુળમાંથી બહાર નીકળવાનું મન જ ન થાય. નથી લાગતું કે જેનાથી જીવન ઉપવનમાં વિદ્યા-વિનયાદિ ગુણોની વસંત લહેરાય એનું નામ સંત' આ પૂર્વનિર્દિષ્ટ સંતત્વ-વ્યાખ્યા અહીં પુરવાર થતી હોય ?

૪) બાપજી મ.ના આચાર્ય નરરત્નસૂરિજીમ.એમના લેખમાં ગુરુદેવની ગુરુકૃપાજન્ય પ્રભાવકતા અને તેમની આરાધકતાને સંલગ્ન કરતા લખે છે કે ' પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી ધર્મસૂરીશ્વરજી મ. જેવા ધર્મપુરુષની સમર્પિત ભાવની સેવા- ઉપાસના દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી ગુરુકૃપા એમની બાહ્ય- અભ્યંતર સફળતાનું મૂળ હતી. જોકે, ધનાઢ્ય ભક્તો- જાજરમાન પ્રસંગો- માન- મોભો. આટલું જ ગુરુકૃપાનું ફળ માનવું તે અજ્ઞતા છે. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન- ચારિત્ર આત્મામાં પરિણમે તો જ સાચી ગુરુકૃપા ઝીલી ગણાય.. પૂજયશ્રી પ્રભાવક થયા બાદ પણ આરાધકતા ટકાવી રાખનાર મહાપુરુષ હતા. નિત્ય જાપ હોય કે અંતિમ વર્ષોમાં બિયાસણાથી ઓછું પચ્ચક્ખાણ ન કરવાની દૃઢ ટેક હોય : એ એમની આરાધકતાના નક્કર પુરાવા છે.' નરરત્નસૂરિજીનાં આ નિરીક્ષણો વાંચતા આપણને એમ લાગે કે ' તન સંસારમાં અને મન મોક્ષમાં' આ સંતત્વની પૂર્વોક્ત વ્યાખ્યા ગુરુદેવનાં જીવનમાં સરસ સંગત થાય એમ છે.

૫) અયોધ્યાપુરમ્ તીર્થના પ્રેરક આ.હેમચન્દ્ર સાગરસૂરિજી મ. એમના લેખમાં ગુરુદેવની તેજસ્વી તર્કશક્તિ પર મસ્ત પ્રકાશ પાથરે છે. વિ.સં.૨૦૬૪માં મુંબઈમાં યોજાયેલ રાત્રિભોજનત્યાગ અભિયાનની મહાસભામાં ગુરુદેવે કરેલ પ્રભાવશાળી વકતવ્ય યાદ કરતાં એ લખે છે કે' પૂજ્યશ્રીએ શરૂઆત જ આ વાક્યથી કરી કે' કેવલી ભગવંતો સર્વજ્ઞ હોવા છતાં રાત્રિભોજન કરતા નથી' અને તાળીઓનો ગડગડાટ થયો. જે લોકોનો તર્ક છે કે પૂર્વકાળમાં રાત્રિભોજન એટલે ન'તું થતું કે તે જમાનામાં આજના જેવી પ્રકાશની- લાઈટની વ્યવસ્થા ન હતી. એમના તર્કને લપડાક દેતી પૂજ્યશ્રીની આ રજૂઆત હતી કે કેવલીભગવંતો (માટે બધું જ પ્રત્યક્ષ છતાં તેઓ) રાત્રિભોજન નથી કરતાં એ બતાવે છે કે રાત્રિભોજનત્યાગમાં પ્રકાશના સદ્ભાવ- અભાવની યુક્તિજ અસંગત છે.' મને યાદ છે કે એ દિવસના ગુરુદેવના આ વકતવ્યનેતર્કને સભાએ અવિરત તાળીઓથી વધાવ્યો હતો, તો એમના પછીના આ. પ્રદ્યુમ્નસૂરિજીમ. વગેરે પ્રબુદ્ધ વકતાઓએ એને દિલથી વખાણ્યો હતો.

૬) સંસ્કૃતમાં એક સૂક્ત છે કે ' સ્વદેશે પૂજ્યતે રાજા, વિદ્વાન્ સર્વત્ર પૂજ્યતે'. એટલે કે રાજાની મહત્તા માત્ર એના દેશમાં હોય, જયારે વિદ્વાનની મહત્તા સર્વત્ર હોય. વિદ્વત્તાનાં કારણે ગુરુદેવની ખ્યાતિ- મહત્તા પરસમુદાયોમાં પણ કેવી અદ્ભુત હતી તે આપણને આચાર્ય મુક્તિ-સાગર સૂરિજીના લેખમાં પ્રતીત થાય છે. તેઓ લખે છે કે ' મારા તારક ગુરુદેવ પૂ.પંન્યાસપ્રવર અભ્યુદયસાગરજી મ.ના શ્રીમુખે મેં, ત્યારે મુનિઅવસ્થામાં રહેલ આ મહાપુરુષની નામ સાથે ભરપૂર પ્રશંસા સાંભળી હતી. તેમણે જણાવ્યું હતું કે મુક્તિરત્ન ! આપણા સમુદાયમાં જેમ અત્યારે પૂ.પં.શ્રી અભયસાગરજી મ. અજોડ વિદ્વાન છે તેમ પૂ.ધર્મસૂરિજી મ.ના સમુદાયમાં આજે પૂ.સૂર્યોદયવિજયજી મ.જબરજસ્ત વિદ્વાન મુનિરાજ છે. આ તો ડભોઈના એક રત્ન જ છે. તેમનો ક્ષયોપશમ ગજબનો છે. તેમણે નાની ઉંમરમાં દીક્ષા લઈ બે જ દિવસમાં આખું પક્ખીસૂત્ર કંઠસ્થ કર્યું છે. મને થયું કે આ પક્ખીસૂત્ર કંઠસ્થ કરતાં મને દશ-બાર દિવસ લાગ્યા હતા. તે આમને બે દિવસમાં કઈ રીતે કંઠસ્થ થઈ ગયું હશે ? પાછા ન્યાય- વ્યાકરણ- સાહિત્યના ય 'માસ્ટર'. બસ, પૂ.ગુરુદેવનાં મુખેથી મેં આ સાંભળ્યું ત્યારથી મારી આંખો આ મહાપુરુષને જોવા અધીરી બની હતી.' અમારે માત્ર એ જ નુક્તેચીની કરવી છે કે ગુરુદેવને આ બેમિસાલ વિદ્વતા એમ ને એમ વરી ન હતી. એના માટે એમણે તનતોડ- સખત પુરુષાર્થ કર્યો હતો. માત્ર વિદ્વત્તાનાં ક્ષેત્રે જ શા માટે ? જીવનનાં હર કોઈ ક્ષેત્રે સફળતા માટે અનિવાર્ય પૂર્વશરત પુરુષાર્થ જ છે. એટલે જ તો લખાયું છે કે :-

સફળતાનાં જિંદગીની કાંઈ, હસ્તરેખામાં નથી હોતી ;

ચણાયેલી ઇમારત કાંઈ, નકશામાં નથી હોતી...

૭) વિદ્વત્તા પ્રાપ્ત થયા પછી જો નમ્રતા ન પ્રગટી હોય તો તે વિદ્વત્તા ભૂષણ નહિ, બલ્કે દૂષણ બની જાય. ગુરુદેવમાં વિદ્વત્તા કરતાં ચાર ચાસણી ચડે એવી નમ્રતા હતી. આ બાબતનો ઉલ્લેખ કરતા પ્રખર પ્રવચનકાર આચાર્ય યશોવર્મસૂરિજી મ.એમના લેખમાં ગુરુદેવ માટે બહુ નજાકતભર્યો વાક્યપ્રયોગ કરે છે કે ' વિદ્વત્તાના શિખર પર નમ્રતાનું આસન પાથરીને બેઠેલા એમને જેણે જેણે માણ્યા છે એ એમના આશક બન્યા જ છે.' છે ને કમાલ વાક્યપ્રયોગ ?? તેઓ આવા બે- ત્રણ મજેદાર વાક્યપ્રયોગ કરે છે કે ' જેમને જોતાં અલગારી આનંદઘનજી સહજ સ્મરણે આવી ચડે એવા..' જેમને એક વાર મળ્યા પછી વારંવાર મળવાનું મન થાય એવા..' ગુરુદેવના સ્વભાવ માટે તેઓ લખે છે કે 'વારંવાર મળવાનું થતું. છતાં માધુર્યે સપાટી ગુમાવી હોય એવું ક્યારે ય અનુભવ્યું નથી.'

૮) એકવાર સાથે રહેનારનાં અંતરમાં ગુરુદેવની કેવી અમીટ ઉમદા છાપ અનાયાસે ઉપસતી એનો ખ્યાલ અંચલગચ્છીય આચાર્ય કલાપ્રભાસાગરસૂરિજી મ.ના લેખમાંથી મળે છે. ગુરુદેવ માટે તેઓ લખે છે કે ' પવઈના કચ્છીભવનના ઉપાશ્રયના એક જ હોલમાં અમારો ઉતારો સાથે રહેલ. તે વખતે ખૂબ નિકટતાથી તેમની ગુણાઢ્યતા- સ્વભાવની પ્રૌઢિ- સ્થિતપ્રજ્ઞતા- શિષ્યાદિ પરનું અનુશાસન- ઘડતર વગેરે ગુણવૈભવનાં દર્શન થયેલ.' તેઓ એ જ લેખમાં લખે છે કે' પૂ. આ.ભ.શ્રી ધર્મસૂરીશ્વરજી મ.ની વિદાય બાદ તેમનાં નામ- કાર્યો- ગૌરવ અને શુભ ભાવોને આગળ ધપાવી યશભાગી બનનાર જો કોઈ હોય તો તે પૂ.આં.શ્રી સૂર્યોદિયસૂરીશ્વરજી મ. છે.''

૯) નવમા અંકમાં આપણે યાદ કરીશું ગુરુદેવનું 'નવપદ ધરજો ધ્યાન' પુસ્તક. ગુરુદેવના આ પ્રવચનસંગ્રહરૂપ પુસ્તક માટે પૂ.આ.શ્રી ભુવનભાનુ સૂરિજી મ.ના સમુદાયવર્તી મુનિવર ધનંજયવિજયજી લખે છે કે ' નવપદ ધરજો ધ્યાન પુસ્તક બાલજીવોથી લઈને બુદ્ધિજીવીઓ સુધી સહુ કોઈને નવપદની આરાધનામાં ઉત્સાહ વધારનાર સાબિત થયું છે. નવપદના સેંકડો પુસ્તકમાં 'બેસ્ટ સેલર'નો તાજ પણ તેનાં જ શિરે ચડે તેવું બેનમૂન એ પુસ્તક છે.''

ગુરુદેવ વિશેના ગુણાંજલિલેખો ઘણા છે. આપણે અહીં જ વિરામ લેતા ટાંકીએ આચાર્યયશોવર્મસૂરિજી મ.ના લેખનું અંતિમ વાક્ય કે ' જેમનાં સ્મરણનો સૂર્યાસ્ત કયારે ય નહિ થાય તેવા આચાર્યદેવ સૂર્યોદયસૂરીશ્વરજી મ.ને હૃદયવંદના.'

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n5/mode/1up

2018-07-30 -Gujarat Samachar -Dharmlok -Hindu Musalman Sathe (961)

realpatidar.com

ભગવત્ ગીતામાં 'શ્રીકૃષ્ણ અને અર્જુન માટે વપરાયેલા તેમનાં ઉપ નામો

વિશ્વનો અદભૂત ધાર્મિક ગ્રંથ ભગવાન શ્રીનાં સ્વમૂખે કહેલો : શ્રી ભગવદ્ ગીતા છે જે અઢાર અધ્યાયમાં વર્ણવેલ છે. ।। ધર્મક્ષેત્રે કુરુક્ષેત્રે.. શબ્દથી શરૂ કરી અંતિમ શ્લોક સુધી જીવન- કર્મ - ભક્તિ. યોગ- વિગેરેનું વર્ણન બોધાત્મક રીતે આપેલ છે. જેમાં શ્રીકૃષ્ણ અને અર્જુન માટે અનેક પર્યાય વાચી શબ્દો વાપર્યા છે. જેમ કે

શ્રીકૃષ્ણ માટે :

૧. અનન્તરૂપ : જેમનાં અનેક રૂપો છે તે.

૨. અચ્યુત : જેનો કદીપણ નાથ ન થાય. અધોગતિ ન થાય તે.

૩. અરિસૂદન : શત્રુનો વિના પ્રયત્ને નાશ કરનાર

૪. કૃષ્ણ : કૃષ એ સતાવાચક અને ણ એ આનંદ વાચક હોઈ એ બન્નેની એકતા સૂચક પરબ્રહ્મ પણ 'કૃષ્ણ' કહેવાય છે.

૫. કેશવ : ક- બ્રહ્મા ને અને ઇશ- શિવને વશ રાખનાર

૬. કેશિનિષૂદન : કેશી નામે ઘોડાના આકારનાં દૈત્યનો નાશ કરનાર

૭. કમલપત્રાક્ષ : કમળની પાંદડી જેવી સુંદર વિશાળ આંખોવાળા.

૮. ગોવિન્દ : ગો એટલે વેદાંત વાક્યો દ્વારા જાણી શકાય છે.

ધર્મક્ષેત્રે કુરુક્ષેત્રે.. શબ્દથી શરૂ કરી અંતિમ શ્લોક સુધી જીવન- કર્મ - ભક્તિ. યોગ- વિગેરેનું વર્ણન બોધાત્મક રીતે આપેલ છે. જેમાં શ્રીકૃષ્ણ અને અર્જુન માટે અનેક પર્યાય વાચી શબ્દો વાપર્યા છે

૯. જગત્પતિ : જગતના પતિ

૧૦. જગન્નિવાસ : જગતનો વિશ્વાસ જેનામાં છે તે અથવા જે જગતમાં સર્વ રહ્યા છે તે.

૧૧. જનાર્દન : દુષ્ટ જનોને ભક્તો નાં શત્રુઓને પીડનારા

૧૨. દેવદેવ- દેવતાઓના પૂજ્ય.

૧૩. દેવવર : દેવતાઓમાં શ્રેષ્ઠય

૧૪. પુરુષોત્તમ : શરીર અને જીવ (આત્મા) બન્નેથી શ્રેષ્ઠ- ઉત્તમ છે તે પુરૂષોત્તમ.

૧૫. ભગવાન : ઐશ્વર્ય- ધર્મ- યશ- લક્ષ્મી- વૈરાગ્ય અને મોક્ષ એ છ પદાર્થોને ભગ કહે છે અને તે સર્વને ધારણ કરનાર ભગવાન.

૧૬. ભૂતભાવન : સર્વ ભૂતો ભ્રાતિ માત્રને ઉત્પન્ન કરનાર.

૧૭. ભૂતેશ : ભૂતોનાં ઇશ્વર- પતિ.

૧૮. મધુસૂદન : મધુ નામનાં દૈત્યને મારનાર

૧૯. મહાબાહુ : નિગ્રહ અને અનુગ્રહ કરવામાં જેમનાં હાથ સમર્થ છે તે.

૨૦. માધવ : માયાનાં- લક્ષ્મીનાં પતિ

૨૧. યાદવ : યદુકુળમાં જન્મેલા.

૨૨. યોગવિતમ : યોગને જાણનારાઓમાં શ્રેષ્ઠ.

૨૩. વાર્ષ્ણેય : વૃષ્ણિ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલા.

૨૪. વસુદેવ : વસુદેવનાં પુત્ર.

૨૫.વિષ્ણુ : સર્વ વ્યાપક

૨૬.હૃષિકેશ : ઇંન્દ્રિયોના ઇશ- સ્વામી.

૨૭. હરિ : સંસાર રૂપી દુઃખોને હરનાર.

'અર્જુન'નાં નામોનો અર્થ

૧. અનઘ : પાપ રહિત- નિષ્પાપ.

૨. કપિધ્વજ : જેના ધ્વજ ઉપર કપિ 'હનુમાન' છે તે.

૩. કુરુશ્રેષ્ઠ : કુરૂકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલાઓમાં શ્રેષ્ઠ.

૪. કુરૂનંદન : કુરૂવંશના રાજાનો પુત્ર.

૫. કુરૂવીર : કુરૂકુળમાં જન્મેલાઓમાં વિશેષ તેજસ્વી.

૬. કોન્તેય : કુંતીનો પુત્ર.

૭. ગુડાકેશ : નિંદ્રાને જીતનાર કે નિંદ્રાનો સ્વામિ અથવા ગુડકેશ (શિવજી) જેનાં સ્વામિ છે તે

૮. ધનંજય : દિગ્વિજયમાં રાજાઓને જીતનારો.

૯. ધનુર્ધર : ધનુષ્યને ધારણ કરનારો.

૧૦. પરંતમ્ : પરમ તપસ્વી અથવા શત્રુઓને બહુ તપાવનાર,

૧૧.પાર્થ : પ્રથા એટલે કુંતીનો પુત્ર.

૧૨. પુરુષર્ષભ : પુરૂષોમાં ઋષભ એટલે શ્રેષ્ઠ.

૧૩. પાંડવ : પાંડુનો પુત્ર.

૧૪. ભરત શ્રેષ્ઠ : ભરતનાં વંશજોમાં શ્રેષ્ઠ

૧૫. ભરતસત્તમ : ભરત વંશીઓમાં શ્રેષ્ઠ

૧૬. ભરતેર્ષમ : ભરત વંશીઓમાં શ્રેષ્ઠ.

૧૭. ભારત : બ્રહ્મવિદ્યામાં અતિ પ્રેમવાળી અથવા ભરતનો વંશ

૧૮. મહાબાહુ : મોટી ભૂજા- હાથ વાળા

૧૯. સવ્યસાચિન : ડાબે હાથે પણ ધનુષ્ય સંધાન કરનાર.

- ડો. ઉમાકાંત. જે.જોષી

શ્રદ્ધાળુઓના શુભસંકલ્પો સિધ્ધ કરતી ભાવનગરની શ્રી નીલકંઠવર્ણી અભિષેકમૂર્તિ

બી. એ.પી.એસ. શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિર, અક્ષરવાડી, ભાવનગર ખાતે પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ દ્વારા પ્રતિષ્ઠિત થયેલ અને પરમ પૂજ્ય મહંતસ્વામી મહારાજ દ્વારા સ્થાપન કરાયેલ શ્રી નીલકંઠવર્ણી અભિષેકમૂર્તિને ગત તા.૧૪-૭-૨૦૧૮ ને અષાઢ સુદ બીજને દિવસે દસ વર્ષ પૂર્ણ થતા દશાબ્દિ ઉત્સવની ઉજવણી નિમિત્તે સવારે હરિભક્તોએ સપરિવાર શ્રી નીલકંઠવર્ણીમૂર્તિને અભિષેક કર્યો હતો. સાંજે મહાપૂજાના કાર્યક્રમમાં પૂ.આનંદપ્રસાદદાસ સ્વામીએ વૈદિક મંત્રોચ્ચાર સાથે ભક્તિભાવપૂર્વક મહાપૂજાવિધિ કરાવ્યો હતો. ત્યારબાદ મંદિરના મહંત પૂ.સોમપ્રકાશદાસ સ્વામીએ વિનોદીશૈલીમાં પ્રાસંગિક ઉદ્દબોધન કર્યું હતું. દર વર્ષની માફક મંદિર સંકુલમાં સાંજે રથયાત્રાનો અદ્દભૂત ઉત્સવ પણ ઉજવાયો હતો.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજે ભાવનગર સેન્ટર પર કૃપા કરી તા.૦૧-૦૭-૨૦૦૮નાં અષાઢ સુદ બીજને રથયાત્રાના પવિત્રદિને શ્રી નીલકંઠવર્ણી અભિષેકમૂર્તિની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરી આશીર્વાદ આપ્યા હતા કે ' અહીં અભિષેક કરવાથી સંકલ્પ પૂર્ણ થશે, અંતરમાં શાંતિ થશે.' ભાવનગર ખાતે લોકોના શુભસંકલ્પો વિશેષ સિધ્ધ થતા હોય શ્રદ્ધાળુઓમાં ભાવનગરના શ્રી નીલકંઠવર્ણી અભિષેકમૂર્તિનું અનેરૂ આકર્ષણ રહ્યુ છે.

અહીંયા શ્રદ્ધાળુઓ નવી નોકરીની પ્રાપ્તિ, પસંદગીના સ્થળે બદલી, સંતાન પ્રાપ્તિ, પારિવારીક કલેશ નિવારણ, અભ્યાસમાં મનગમતી બ્રાન્ચમાં પ્રવેશ, સંતાનના વેવિશાળ, નોકરીમાં પ્રમોશન, પ્રતિષ્ઠિત કંપનીમાં નોકરી મળે, અભ્યાસમાં પ્રગતિ, સુખશાંતિ, સુસંસ્કાર પ્રાપ્તિ, અમેરિકા- કેનેડા વગેરે વિદેશમાં સ્ટુડન્ટ વિઝાની પ્રાપ્તિ, અમેરિકાના વીઝીટર વીઝા, સુસ્વાસ્થ્ય, પુત્ર પ્રાપ્તિ, રોગનિવારણ વગેરે અનેક મુંઝવતા. પ્રશ્નોના ઉકેલ માટે શ્રી નીલકંઠવર્ણીમૂર્તિને અભિષેક કરવાની માનતા- બાધા- આખડી રાખતા હોય છે. અહીં કેટલાય શ્રદ્ધાળુઓની મંગલકામનાઓ- ઇચ્છાઓ- સંકલ્પો ઇન્સ્ટન્ટ- તત્કાલ પૂર્ણ થાય છે તેવો અનેક લોકોને અનુભવ થયો છે.

ભાવનગરની ચમત્કારિક શ્રી નીલકંઠવર્ણી અભિષેકમૂર્તિનો પ્રભાવ- પ્રતાપ સાંભળીને મુંબઇ, અમદાવાદ, વડોદરા, સુરત, રાજકોટ, જામનગર, નવસારી, વલસાડ, જુનાગઢ વગેરે શહેરના શ્રદ્ધાળુઓ ભાવનગરની શ્રી નીલકંઠવર્ણીમૂર્તિની અભિષેકની માનતા રાખતા હોય છે. વિદેશના ભક્તો- ભાવિકો- મુમુક્ષુઓને પણ ભાવનગરની અભિષેકમૂર્તિનું ઘેલુ લાગ્યુ છે. વિદેશના હરિભક્તો પોતાના સંકલ્પો- મનોવાંછિત ફળની પ્રાપ્તિ માટે ગુજરાત આવે ત્યારે ભાવનગર રૂબરૂ આવી અથવા ભાવનગરના સ્વયંસેવકો દ્વારા અભિષેક કરાવે છે.

- કિશોર ગજ્જર

યજુર્વેદ

આપણે જાણીએ છીએ કે ચાર વેદો છે. જેમ કે ઋગ્વેદ, સામવેદ- યર્જુવેદ અને અથર્વવેદ આ યજુર્વેદ ચાર વેદોમાં ત્રીજો છે. જે યજ્ઞના ક્રિયાકાંડમાં ઉપયોગી ગદ્ય- પદ્યાત્મક ૧૯૭૫ મંત્રોનો સમુહ છે.

યજુર્વેદ વિશે જોઈએ તે પહેલાં અતિ ટૂંકમાં વેદ વિશે જોઈએ તો વેદ- ધાતુ શબ્દ સંસ્કૃત 'વિદ' છે. એટલે જાણવું જ્ઞાન પામવું તેના ઉપરથી ઉતરી આવેલ છે અને અનાદિ વેદમાં કેટલું બધું અને વ્યાપક વિષયો ક્ષેત્રો વિશે જાણવા-જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા મળે છે એ તો આપણે જાણીએ છીએ. આ ચારે વેદોમાં સંસારના સઘળા વિષયોનું જ્ઞાન મૂળભૂત સિધ્ધાંતરૂપે સમાવિષ્ટ છે. સૃષ્ટિના પ્રારંભથી છેક મહાભારતના યુધ્ધ સુધી ભારતમાં 'વૈદિક-કાળ ' હતો. વેદોમાં ઇશ્વર, જીવ, પ્રકૃતિ જ્ઞાન- વિજ્ઞાન, કર્મ અને ઉપાસના વિશે છે.

યજુર્વેદમાં મંત્રો ઉપરાંત ઉપાસ્યતત્વ (પરમતત્વ)ની પણ ચર્ચા- વિશ્લેષ જોવા મળે છે. યજુર્વેદની કૃષ્ણ યજુર્વેદ અને શુક્લયજુર્વેદ એવી બે પરંપરાઓ છે. આમ છત્તાં એ બન્ને અલગ અલગ વેદ નથી પરંતુ તેમાં તેના મંત્રોની વ્યવસ્થામાં થોડો ઘણો ફરક જોવા મળે છે.

સૃષ્ટિની રચના જયારે બ્રહ્મા દ્વારા કરવામાં આવી ત્યારે પરમકૃપાળુ ઇશ્વર- પરમાત્માએ જીવોના કલ્યાણ અર્થે વેદનું જ્ઞાનએ સમયે જે ૪ ઋષિ- મુનિઓ એ સહુથી પવિત્ર હતા તેને એક અલૌકિક- ઇશ્વરીય પ્રેરણા થકી (વેદનું જ્ઞાન) આપ્યું હતું આ બાબત શ્રદ્ધાની- આસ્થાની છે મગજને તસ્દી આપવાની નથી). તેમાં વાયુઋષિ નામના ઋષિમુનિને આ યજુર્વેદનું જ્ઞાન આપેલું છે. આ ઉપરાંત દરેક વેદના મુખ્ય વિષયો અને ઉપવેદ પણ છે તે મુજબ યજુર્વેદનો મુખ્ય વિષય કર્મ અને ઉપવેદ ધનુર્વેદ છે.

હવે આપણે આ વેદની જે બે અલગ પરંપરા એટલે કે ઉપર જોયું તેમ કૃષ્ણયજુર્વેદ અને શુક્લયજુર્વેદ જે છે તે વિશે વિશેષ જાણીએં તો કૃષ્ણયજુર્વેદમાં શુક્લયર્જુવેદનો 'બ્રાહ્મણ ભાગ' ભળી ગયો છે.' શતપથ બ્રાહ્મણ'માં દર્શાવ્યા મુજબ યજુર્વેદના 'આદિત્ય સંપ્રદાય' અને બ્રહ્મ સંપ્રદાય એવા બે સંપ્રદાયો છે.

દરેક વેદને પોતાના શાંતિપાઠ અને શાંતિમંત્ર છે. આ રીતે આ યજુર્વેદનો શાંતિ મંત્ર જોઈએ તેઓ (જે ખુબ જાણતો છે) ૐ સહ નાવવતુ । સહ નૌ ભુનક્તુ । સહ વીર્યં કરવા વહૈ । તેજસ્વિના વધીતમસ્તુ મા વિદ્વિષા વહૈ । ૐ શાંતિ : શાંતિ, શાંતિ : શાંતિ ભાવાર્થ ટૂકમાં ૐ અમારી બંન્ને નું પાલન કરે. અમે બંને (વિદ્યાકૃત) વીર્ય સંપાદન કરીએ. તેજસ્વી એવા અમેં બંન્નેએ જે અધ્યયન કર્યું છે તે સુપાઠિત થાઓ. અમેં બન્ને પરસ્પર દ્વેષ ન કરીએ. ત્રિવિધતાપની શાંતિ થાઓ.' હવે યજુર્વેદનો શાંતિપાઠ જોઈએં તો.. ૐ પૂર્ણમદ : પૂર્ણમદ પૂર્ણાત્પૂણમુદચ્યતે । પૂર્ણસ્ય પૂર્ણમાદાય પૂર્ણમેવાવ શિષ્ય તે । ટૂંકમાં ભાવાર્થ ૐ તે (નિરૂપાધિક પરબ્રહ્મ) પૂર્ણ છે.આ સામોધિક કાર્યબ્રહ્મ પૂર્ણ છે. કારણકે પૂર્ણમાંથી પૂર્ણનો આવિર્ભાવ થાય છે. પૂર્ણના પૂર્ણત્વને ગ્રહણ કરીને અર્થાત પોતાનામાં લીન કરીને વિદ્યા વડે અવિદ્યક ઉપાધિ સાથેના અધ્યાસના તિરસ્કારપૂર્વક પૂર્ણ જ શેષ રહે છે.

આમ વેદ ગમે તે હોય અતિ ગહન અને માનવ સંસ્કૃત અને સુંસ્કારના ગ્રંથો છે.

- જસમીન દેસાઈ

realpatidar.com

ગુજરાત સમાચાર | ધર્મલોક & અગમ નિગમ | સોમવાર, ૩૦-૦૭-૨૦૧૮ ૫

'કર્તવ્ય' સારી રીતે બજાવવામાં આવે તો આત્માની પૂર્ણતા પામી શકાય

જગતમાં વિવિધક્ષેત્રે સફળતામાં નિષ્ઠા- પ્રામાણિક પણે બજાવેલાં 'કર્તવ્યો'નો સિંહફાળો છે. બજાવેલાં કર્તવ્યોની પાછળ એક સ્પષ્ટ સમજ હોય છે કે મારા ઉપર ઇશ્વરે જે અનુગ્રહ કર્યો છે તેને પાત્ર થવા માટે આ કર્તવ્ય બજાવું છું. હું કશાની માગણી કરતો નથી.. ધાસ્તી રાખતો નથી. પરલોકને ઇચ્છતો નથી... માત્ર પ્રાપ્ત કર્તવ્યોનું પાલન કરતા રહીને અંતરાત્માને આધિન રહું છું. ને તેથી જ જીવનધ્યેય પ્રત્યેની ભાવના રોજિંદા કર્તવ્ય વ્યવહારમાં અખંડપણે વહ્યા કરે છે.

કર્તવ્ય ' શબ્દની, બીજા સર્વ સામાન્ય ભાવવાચક શબ્દની જેમ સ્પષ્ટ વ્યાખ્યા કરવી અશક્ય છે. તેમ છતાં 'કર્તવ્ય' બજાવનારની દૃષ્ટિમાં આદર્શ હોય તો, જે કર્તવ્ય (કાર્યથી) આપણી ગતિ ઇશ્વર ભણી થાય તે કર્તવ્ય શ્રેષ્ઠ અને જે કાર્યથી આપણું પતન થાય તો તે કર્તવ્ય અશુભ અકર્તવ્ય કહેવાય. આપણે જનમ્યા છીએ તે સમાજને અનુરૂપ આદર્શો અને પ્રવૃત્તિઓ ખ્યાલમાં રાખીને આપણને ઉચ્ચ બનાવે, ' અભિજાત' બનાવે એવાં કાર્યો કરવાં તે આપણું 'કર્તવ્ય' કહેવાય. જે નિષ્ઠાથી એ કર્તવ્ય બજાવવામાં આવે તે પરથી માણસની કિંમત આંકવી જોઇએ. જયારે કોઇ કર્તવ્ય સ્વાર્થરહિત હોય અને કેવળ કર્તવ્યની ભાવનાથી, પ્રેમથી થાય છે ત્યારે એ 'ઉપાસના' બની જાય છે. વિશુધ્ધ પ્રેમથી થયેલું કર્તવ્ય ' મધુર' બને છે.

નિમ્ન, નીચ કર્તવ્યોથી આપણી શક્તિનો વ્યય થાય છે.

ઉત્તરોત્તર આપણું જે પ્રથમ કર્તવ્ય હોય તે નિષ્ઠાથી બજાવી શક્તિ પ્રાપ્ત કરીને ઊંચામાં ઊંચી ભૂમિકાએ પહોંચાય છે.

'મહાભારત'માં એક વ્યાખ્યાન છે. જે 'વ્યાધ- ગીતા' તરીકે ઓળખાય છે.

એક યુવાને લાંબા સમય સુધી ઉપાસના કરી. સખત તપ કર્યુ એક દિવસ યુવાન એક વૃક્ષ નીચે બેઠો હતો ત્યારે ઉપરથી સૂકાં પાંદડાં તેના ઉપર પડયાં. તેણે ઊંચે જોયું તો કાગડો- હંસ લડતા હતા. પેલા તપસ્વીને ખૂબ ગુસ્સો આવ્યો ને પેલાં પક્ષી તરફ નજર નાખતાં પેલાં પક્ષી બળી ગયાં. પેલો તપસ્વી ભિક્ષા માગવા ગામમાં ગયો. એક ઘર આગળ ઉભા રહી તેણે કહ્યું,' મને ભીક્ષા આપો. અંદરથી જવાબ મળ્યો, 'દીકરા થોડીક રાહજો. એ સાંભળતાં પેલા તપસ્વીનું મગજ તપી ગયું ' તું મને રાહ જોવાનું કહે છે ! તને મારી શક્તિનું ભાન નથી. ઘરની અંદરથી એક સ્ત્રીનો અવાજ આવ્યો.' દીકરા (તપનું અભિમાન ન રાખ અહીં કંઈ કાગડો કે બગલો નથી'. પેલા તપસ્વીને આશ્ચર્ય થયું. આખરે ઘરમાંથી એક સ્ત્રી આવી. પેલો યોગી તેના પગમાં પડ્યો ને પૂછ્યું,' તમને કાગડા- બગલાની વાતની ક્યાંથી ખબર પડી ? પેલી સ્ત્રીએકહ્યું, 'દીકરા હું તારા યોગ તેમજ સાધનાને જાણતી નથી. હું તો સામાન્ય સ્ત્રી છું, મારા બિમાર પતિની હું સેવા કરતી હતી તેથી તને મેં રાહ જોવડાવી.

હું માનુ છું કે મારા પતિની સેવા કરવી એજ મારું શ્રેષ્ઠ કર્તવ્ય છે. ભગવાન તેમાં રાજી રહે છે. પીયરમાં પણ માબાપની સેવા કરી કર્તવ્ય બજાવ્યાં અને અહીં સાસરામાં પણ પ્રેમપૂર્વક કર્તવ્ય બજાવું છું. ને આ પ્રમાણે કર્તવ્ય બજાવતાં મારામાં 'જ્ઞાન' આવ્યું છે. હું તારા મનના વિચારો જાણી શકું છું. વિશેષ જાણવાની જિજ્ઞાસા હોય તો બજારમાં એક વ્યાધની દુકાન છે. તેને મળ. પેલો તપસ્વી વ્યાધ પાસે ગયો. તરત જ પેલા વ્યાધે કહ્યું,' તમને પેલી સ્ત્રીએ મોકલ્યાને ? તપસ્વીને થયું આ વ્યાધ પણ જ્ઞાની લાગે છે.'

વ્યાધ દુકાનનું કામ પતાવી પેલા તપસ્વીને ઘેર લઈ ગયો. ઘેર ગયા પછી વ્યાધે માતાપિતાને નવડાવ્યાં, જમાડ્યાં અને રાજી કરવા બધું જ તે કરી છૂટ્યો. ત્યારબાદ વ્યાધે તપસ્વીને પૂછ્યું,' બોલો ! શું પૂછવું છે ?

તપસ્વીએ જે પ્રશ્નો પૂછયા તેના એક સામાન્ય વ્યાધે જ્ઞાનપૂર્વક જવાબ આપ્યા. ને પછી વ્યાધે કહ્યું,' હે વત્સ ! કોઈ કર્તવ્ય ગંદુ નથી. કોઈ કર્તવ્ય હલકું કે અશુદ્ધ નથી. મારા જન્મે મને આ સંજોગોમાં અને વાતાવરણમાં મૂક્યો છે. હું અનાસક્ત રહું છું. ગૃહસ્થ તરીકે માબાપ તથા અન્યને સુખી કરવાનું કર્તવ્ય સારી રીતે બજાવવાનો પ્રયત્ન કરૂ છું. હું યોગી નથી. સંન્યાસી નથી. તપસ્વી નથી. મેં તો મારી પરિસ્થિતિને અનુરૂપ અનાસક્ત ભાવે કર્તવ્ય બજાવ્યું છે. તેનાથી જ મને ' જ્ઞાન' પ્રાપ્ત થયું છે.

આમ પેલી સ્ત્રીએ અને વ્યાધે (શિકારીએ) પોતાનાં કર્તવ્ય આનંદથી અને હૃદયપૂર્વક કર્યા. પરિણામે તેમને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. એ ઉપરથી સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે કે જીવનની કોઈ પણ સ્થિતિમાં ફળ સાથે લોપાયા વિના (અનાસક્ત ભાવે) કર્તવ્ય સારી રીતે બજાવવામાં આવે તો આત્માની પૂર્ણતા સાક્ષાત્કારને પામી શકાય છે.

સમાજને અનુરૂપ આદર્શો અને પ્રવૃત્તિઓ ખ્યાલમાં રાખીને આપણને ઉચ્ચ બનાવે, ' અભિજાત' બનાવે એવાં કાર્યો કરવાં તે આપણું 'કર્તવ્ય' કહેવાય. જે નિષ્ઠાથી એ કર્તવ્ય બજાવવામાં આવે તે પરથી માણસની કિંમત આંકવી જોઈએ

સમજો તો સારું

ચાલશે જેવો ઘાતક શબ્દ આપણા શબ્દકોશમાં બીજો કોઇ નથી. ઉચ્ચ અભ્યાસ હોય, સંગીતની સાધના હોય, રમતગમતનું મેદાન હોય કે પછી શરીર સ્વાસ્થની વાત હોય. ચલાવી લેવાની કે સ્વીકારી લેવાની વૃત્તિ હંમેશા પછડાટ જ આપે છે. અણધારી આફ્ત, તૂફાન કે ધરતીકંપથી થયેલું નુકસાન ભરપાઈ થઈ શકે છે. પણ ' ચાલશે' શબ્દથી થયેલું નુકસાન ક્યારેય પણ ભરપાઈ થતું નથી. કારણકે તે સમય પસાર થઇ ગયો હોય છે. અને કરવાનું કાર્ય અધુરુ રહી જાય છે તેની પાછળનું કારણ એક જ અને તે છે ચાલશે, વેપાર, શિક્ષણ, નોકરી, ધંધો જે કોઈ પણ ક્ષેત્રે જુઓ એમાં ચાલશે ઉમેરાય તો તેનો અભિશાપ સૌને મુશ્કેલીમાં મુકી દે છે. ચાલશે કદી ચાલવા દીધુ તો અનેકોના ભોગ લેવાય છે. તેથી ચાલશે વિનાશને નોતરે છે.

સાચો ઉપાય ચલાવી લેવાના ભાવને ખંખેરી આગળ વધવાનો છે. એક પ્રખ્યાત શહેરમાં ધર્મસ્થાનનું બાંધકામ ચાલતું હતું તેમાં કેટલીક મૂર્તિઓ એવી જગ્યાએ મૂકવાની હતી કે કોઈની નજર ત્યાં ન પહોંચે. છતાં પણ શિલ્પકાર, પોતાના કામમાં લીન થઈ એક એક રેખામાં કે તેના આકારમાં પોતાની કલાનો ભરપુર, ઉપયોગ કરી મૂર્તિને કંડારતો હતો એ જોઈ ત્યાંના લોકો એ કહ્યું કે આ મૂર્તિ પર કોઈની નજર તો પડવાની નથી પછી આટલી બધી મહેનત શા માટે ? શિલ્પકારે જવાબ આપ્યો મારી કૃતિ છે એટલે શ્રેષ્ઠ જ જોઈએ. એમાં કશી પણ ઊણપ ન ચાલે. જીવનમાં પણ આ સમજવું જરૂરી જ છે.

- જયપ્રકાશ.ડી.રોય

હરિને ઝુલાવવાનો ઉત્સવ- હિંડોળા ઉત્સવ

અષાઢ અને શ્રાવણ એ બે માસ એટલે ભગવાનની ભક્તિમાં તલ્લીન થવાના માસ. દર વર્ષે અષાઢ- શ્રાવણ માસની વરસાદી મોસમમાં હિંડોળાનો ઉત્સવ ઉજવાય છે. હિંડોળા ઉત્સવ એટલે ભગવાનને સ્વહસ્તે ઝુલાવાનો અણમોલ સુઅવસર. ભક્તિની રીત જ એવી છે કે હરિ સંગાથે લાડ કરવાં, એમને જમાડવા- પોઢાડવા અને એમને ઝુલાવવા. હિંડોળાની રચના કરવામાં સૌ ભક્તો પોતાની ઉર્મિઓ ઠાલવે છે. કળા અને કસબ, ધન અને શ્રમ એમાં સીંચે છે. મીણબત્તી, પેન, કોડી, શૃંખલા, છીપલાં, મોરપીંછ, સિક્કાઓથી, અગરબત્તી, આદિ થી શણગારવામાં આવે છે. હિંડોળા દરમ્યાન મંદિરોમાં ઝાંઝ, પખાજ, મંજીરા, ઢોલક, તબલાંથી ઔચ્છવ કરવામાં આવે છે. ત્યારે બાળકો, યુવાનો, ભાઈઓ- બહેનો સૌ ભગવાન્મય બની નાચતા હોય છે.

એક વખત સદ્‌ગુરુ શ્રી નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ વડતાલમાં પૂર્ણ પુરુષોત્તમ શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનને હિંડોળામાં ઝુલાવવા માટે એક હિંડોળો તૈયાર કર્યો હતો. જે લાકડાના હિંડોળામાં ૧૨ બારણાં હતાં. તેમાં એક એવી

અદ્‌ભૂત કલા તેમણે ગોઠવી હતી કે, દરેક જગ્યાથી શ્રી હરિના દર્શન થાય. હિંડોળાને આંબાની ડાળી વચ્ચે. રેશમી દોરી વડે બાંધ્યો હતો અને શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનને હરિભક્તોને એકી સાથે બાર સ્વરૂપે દર્શન આપ્યાં હતાં. આમ; શ્રીજીમહારાજને સંતો- ભક્તો હિંડોળામાં આવી રીતે ઝુલાવતા અને આનંદવિભોર બનતા. આ ઉત્સવની સ્મૃતિ માટે આજે પણ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયમાં આ હિંડોળા ઉત્સવ ઉજવાય છે.

અષાઢ- શ્રાવણમાસમાં આકાશમાં ક્યાંક ઘટાટોપ વાદળો હોય, તો ક્યાંક ઝરમર વરસાદ તો ક્યાંક અનરાધાર વરસાદ વરસતો હોય. ચારે બાજુ ધરતી ઉપર લીલીછમ હરિયાળી છવાયેલી હોય ત્યારે સુંદર રીતે જુદી- જુદી વિવિધ વસ્તુઓ વડે શણગારેલાં હિંડોળામાં મહાપ્રભુજીને બિરાજમાન કરી સંતો અને હરિભક્તો ઝુલાવતા હોય અને શાસ્ત્રીય રાગો સાથે હિંડોળાનાં કીર્તનો ગવાતાં હોય ત્યારે કેવું સુંદર વાતાવરણ ઊભું થાય છે. હૃદય આનંદથી વિભોર બની જાય છે. આ દિવસો દરમિયાન મંદિરોમાં વિધવિધ હિંડોળા તૈયાર કરવામાં આવે છે.

ભગવાનના હિંડોળાને ફૂલોથી, સુકામેવાથી, ફૂટથી, પવિત્રાંથી, રાખડીઓથી,

આપણે પણ પૂર્ણ પુરુષોત્તમશ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાન, જીવનપ્રાણ સ્વામીબાપાને આ વર્ષે હિંડોળા પર્વમાં પ્રેમથી અને ભક્તિભાવથી ઝુલાવીએ અને તે હિંડોળાની સેવામાં તન, મન અને ધનથી સેવા કરીને પ્રસન્ન કરીએ.

સુંદર રીતે જુદી- જુદી વિવિધ વસ્તુઓ વડે શણગારેલાં હિંડોળામાં મહાપ્રભુજીને બિરાજમાન કરી સંતો અને હરિભક્તો ઝુલાવતા હોય અને શાસ્ત્રીય રાગો સાથે હિંડોળાનાં કીર્તનો ગવાતાં હોય ત્યારે કેવું સુંદર વાતાવરણ ઊભું થાય છે

- સાધુ પ્રેમવત્સલદાસજી કુમકુમ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n7/mode/1up

ગુજરાત સમાચાર ધર્મલોક & અગમ નિગમ સોમવાર, ૩૦-૦૭-૨૦૧૮ ૬

બીજાનાં આંસુ પોતાની આંખમાં લે તે શ્રીપાળ !

નિઃ સંતાન રાજા વસુપાળે પોતાના ભાણેજ જમાઈ શ્રીપાળને રાજ્યનો વારસદાર બનાવ્યો. સાહસ અને સદ્‌ગુણ સદાય પોતાની સુગંધ પ્રસરાવતા રહે છે. શ્રીપાળનાં સાહસોને જાણીને રાજા વસુપાળે વિચાર્યું કે ભલભલાને મહાત કરનાર આવો વીર એના પરાક્રમથી મારા રાજ્યની શોભા વધારસે. વળી વીરતા સાથે શ્રીપાળમાં સહેજે ગર્વ કે ઘમંડ નથી. એનો વિવેક અને એનું સૌજન્ય સહુ કોઈનું હૃદય જીતી લે તેવાં છે, આથી રાજા વસુપાળે શ્રીપાળનો રાજા તરીકે વિધિપૂર્વક રાજ્યાભિષેક કર્યો. મસ્તક પર રાજમુગટ, ગળામાં હાર અને અત્યંત કીંમતી વસ્ત્રોથી શોભતો શ્રીપાળ રાજસિંહાસન પર બેઠો. એ પછી પોતાના માતુશ્રીને વંદન કરવા માટે રાજા શ્રીપાળે ચતુરંગી સેના સાથે થાણાનગરથી પ્રયાણ કર્યું. રસ્તામાં આવતા નગરના રાજવીઓ શ્રીપાળનો આદરસત્કાર કરતાં હતાં, પરંતુ સોપાલક નગરનો રાજા મોહસને સૌજન્યશીલ હોવા છતાં શ્રીપાળના સ્વાગત માટે આવ્યા નહીં. તપાસ કરતાં શ્રીપાળને જાણ થઈ કે એની અત્યંત સુંદર પુત્રી તિલકસુંદરીને વિષયુક્ત સર્પ કરડ્યો છે અને સહુ એના અગ્નિસંસ્કાર માટે સ્મશાન ભણી જઈ રહ્યા છે.

બીજાની વેદના પોતાની આંખોમાં લેનાર શ્રીપાળના હૃદયમાં રહેલો કરુણાનો ઝરો વહેવા લાગ્યો. એણે વિચાર્યું કે રાજકુમારીનું ઝેર ઉતારવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. તેથી પળનાય વિલંબ વિના રાજા શ્રીપાળ સ્મશાનભૂમિ પર ગયો અને કહ્યું,' આ રાજકુમારી મૃત્યુ નથી પામી, માત્ર મૂર્છિત થઈ છે. અને હું એને જરૂર સારી કરી દઈશ.'

શ્રીપાળની આ વાત સાંભળતાં ચોતરફ આનંદનું વાતાવરણ સર્જાયું. સહુ કોઈ વિચારતા હતા કે શ્રીપાળ કઈ રીતે મૂર્છિત રાજકુમારીને જાગૃત કરશે, ત્યારે શ્રીપાળે જનમેદનીને કહ્યું,'જુઓ, શ્રી સિદ્ધચક્રજીનો મહિમા અપરંપાર છે. એનો મહિમા આવે છે કે જે અશક્યને શક્ય કરે છે. ઘનઘોર અંધારી રાત જેવા હૃદયમાં મધ્યાહ્નનો સૂર્ય પ્રકાશ ફેલાવી શકે છે. જેણે એનો અનુભવ કર્યો હોય એ જ એ જાણી શકે. જેણે એકનિષ્ઠાથી સિદ્ધચક્રજીની આરાધના કરી હોય એ જ એના પ્રભાવને સમજી શકે અને શ્રીપાળે દૃઢસંકલ્પપૂર્વક પોતાના દિવ્ય હારના ન્હવણ જળનું સિંચન રાજકુમારી તિલકસુંદરી પર કર્યું. એ હારના જલપ્રભાવથી એવું આશ્ચર્ય સર્જાયું કે જાણે કોઈ ગાઢ નિદ્રા પૂરી થયા બાદ આળસ મરડીને ઊઠે એ રીતે રાજકુમારી વિવેકપૂર્વક બેઠી થઇ.'

એણે આસપાસ જોયું તો આશ્ચર્ય થયું. અરે આ શું ? શા માટે મને આવી સ્મશાનભૂમિ પર લાવ્યા છો અને આસપાસ આટલા બધા માણસોનું મહેરામણ ઉમટ્યું છે ? શું હું હજી સ્વપ્ન અવસ્થામાં છું ? મને શા માટે નનામી પર સૂવડાવી હતી ? શું હું મૃત્યુ પામી હતી ? આ

સમયે રાજા મહસેને કહ્યું,' હે પુત્રી ! જો આ રાજા (શ્રીપાળ)ની કૃપા થઈ ન હોત, તો કોણ જાણે તારું શું થાત ? એમની અપાર કરૂણા અને ધર્મભાવનાએ તને નવજીવન બક્ષ્યું છે. અને કાળના કરાલ પંજામાંથી તને બચાવી લીધી છે.'

રાજકુમારી તિલકસુંદરી રાજા શ્રીપાળ તરફ દૃષ્ટિ માંડીને જોઈ રહી. જનમેદની પણ વિચારતી હતી કે આ કેવો મહાન યોગ કહેવાય કે રાજકુમારીને દીર્ઘપૃષ્ઠ નામનો સર્પ કરડ્યો હતો અને એ સર્પનું ઝેર ઉતારવા માટે રાજા મહસેને તમામ ઉપાયો કર્યા હતા. મણિ અને મંત્ર અથવા તો ઔષધિઓથી પણ ઉપચાર કર્યો, પરંતુ એ રાજકુમારીને જાગૃત કરી શક્યા નહીં અને મૃત ધારીને સ્મશાનભૂમિમાં અગ્નિસંસ્કાર કરવા લઈ જતા હતા, ત્યારે પોતાની માતાને વંદન કરવા નીકળેલો રાજા શ્રીપાળ અહીં આવી ચડ્યો અને એણે આ રાજકુમારીને જીવતી કરી દીધી. કેવો અપૂર્વ સંયોગ કહેવાય ? મહાભયથી કેવું શ્રી સિદ્ધચક્રજીનું રક્ષણ મળી ગયું.

બરાબર આ જ ક્ષણે મહસેન બોલ્યા, ' હે તિલકસુંદરી ! ભયથી રક્ષણ આપે તે ભર્તા (પતિ) કહેવાય. આ કુમારે તને જીવતદાન આપ્યું છે, માટે તને પ્રાણદાન આપનાર પ્રાણથી પણ વિશેષ એવી મારી આ પુત્રીને સોંપું છું. આ સાંભળીને ભદ્રિક ભાવવાળી, સ્નેહવાળી અને રાગવંત દૃષ્ટિથી તિલકસુંદરી શ્રીપાળને જોઈ વિચારવા લાગી કે આ પુરુષને હું મારા પ્રાણ કહું, તો પણ બોલવું યોગ્ય નથી કારણકે પ્રાણથી પણ વિશેષ પ્રેમ એમના પર જાગે છે. આ રીતે રાજા રાણીએ તિલકસુંદરીનો મનોભાવ જાણીને શુભમુહૂર્તે વિશાળ ઉદ્યાનમાં ધામધૂમથી લગ્ન કરાવ્યા. આ પ્રમાણે આઠ વિવાહિત રાજ્યકન્યાઓની તથા શૃંગારસુંદરીની જ્ઞાનવાન એવી પ્રમુખ પાંચ સખીઓનું શ્રીપાળે પાણિગ્રહણ કર્યું.

મિત્રા તારા, બલા, દીપ્રા, સ્થિરા, કાંતા, પ્રભા અને પરા એ આઠ દૃષ્ટિ સહિત છતાં સમકિતી જીવ નવમી સર્વ સંવરરૂપ વિરતીને વાંચ્છે છે, તેમ તથા પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ એ આઠ પ્રવચનમાતા યુક્ત ગુણવંત મુનિવર હોવા છતાં, જેમ નવમી સમતાને ચાહે તેમ, તથા સુશ્રૂષા, શ્રવણ, ગ્રહણ, ધારણા, ઉહ, અપોહ, અર્થવિજ્ઞાન અને તત્ત્વજ્ઞાન એ આઠ બુદ્ધિઓ સહિત યોગીશ્વર જેમ નવમી સિદ્ધિને ચાહે છે તેમ, તથા અણિમા મહિમા, ગરિમા, લઘિમા, વશિતા, ઇશિતા, પ્રાકામ્ય અને કામવસયિત્વા એ આઠ સિદ્ધિઓથી યુક્ત યોગીન્દ્ર જેમ નવમી મુક્તિ- મોક્ષ ચાહે છે, તેમ શ્રીપાલ મહારાજા આઠ રાણીઓ હાજર છતાં નવમી મયણાસુંદરી કે જેના સંગ પ્રભાવથી સર્વ સુખ સાનિધ્ય પ્રાપ્ત થયા હતાં, તેને મળવા નિત્ય ધ્યાન કરે છે તેમજ વળી પોતાની માતાને નમવા મળવાને પણ આતુર બનીને આગળ વધે છે. (ક્રમશઃ)

ગોચરી

દુઃખને ધૈર્યથી સહેવું જોઈએ, પણ કદી એને શરણે જવું નહીં. દુઃખને શરણે જનાર વધુ મોટા દુઃખને નિમંત્રણ આપે છે. ઘણી વાર દુઃખનો મુગટ પહેરીને સુખ આવતું હોય છે. એનું જે સ્વાગત કરે છે, એ દુઃખની સાથે સુખનું પણ સ્વાગત કરે છે. પણ માનવી તો મોટે ભાગે સુખના દિવસોનું સ્મરણ કરીને વધુ દુઃખી થતો હોય છે.

- આચાર્ય ઉદયકીર્તિસાગરસૂરિ

પ્રત્યેક જીવ હીરા જેવો છે પણ એવા હીરા જેવો છે કે તેના પર સંસ્કારની પહેલ પાડવાની બાકી છે !

પૂજા સંગ્રહમાં સૌથી પહેલી સ્નાત્રપૂજા છે. સ્નાત્રપૂજામાં ભગવાનના જન્માભિષેકનું વર્ણન છે. માત્ર જન્માભિષેકનું વર્ણન નથી પણ એ જીવાત્માએ શું શું કર્યું અને પરમાત્માના પદે કેવી રીતે પહોંચ્યા તેનું વર્ણન છે. વીરવીજયજી જ્ઞાની પુરુષ છે. વિદ્વાન સાધુ છે. આવા વિદ્વાન સાધુજનો વારંવાર મળતા નથી. વીરવિજયજી મહારાજ મહાન કવિ છે. ભગવાન વિશે વર્ણન કરતી વખતે પોતાને ઉત્તમ કવિકર્મ સિદ્ધ હસ્ત છે તે પ્રગટાવે છે.

જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજાથી શું થાય ? ઉપસર્ગોનો નાશ થાય, વિઘ્નો ટળી જાય, મન પ્રસન્ન થાય.

મનની પ્રસન્નતા એ પૂજનનું ફળ છે એવું શ્રી આનંદઘનજી કહે છે. આ ઘણી મોટી પ્રાપ્તિ છે. ચોવીસ કલાક તમારું મન ભમે છે, આકુળવ્યાકુળ રહે છે, દુઃખી અને અતૃપ્ત રહે છે. એ સ્થિતિમાં મનની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય એ કેવી મોટી ઉપલબ્ધિ છે ?

જિન પૂજા ભાવથી કરીએ તો ચિત્તની પ્રસન્નતા મળે.

કેટલાંય લોકો ધર્મના સ્થળે આવે છે. પ્રભુ પાસે જઈને પોતાનું દુઃખ ગાયા કરે છે. શું આ બરાબર છે ?

ભગવાનને પૂછો કે અમારે શું કરવા જેવું છે ? તો પ્રભુ કહેશે આત્મકલ્યાણ કરવા જેવું છે.

ભગવાનને પૂછો કે અમારે શું કરવા જેવું નથી ? તો પ્રભુ કહેશે કર્મ બંધાય તેવું કરવા જેવું નથી.

ધન્ના શેઠની સ્ત્રી પોતાના પતિને સ્નાન કરાવે છે. એ રડે છે. કહે છે કે મારો ભાઈ દીક્ષા લેવાનો છે. એ રોજ એક એક પત્નીનો ત્યાગ કરી રહ્યો છે. ધન્ના શેઠ કહે એમાં શું ? હિંમત હોય તો બધાનો એક સાથે ત્યાગ ન કરે !

આંખ છીપ, અંતર મોતી

સુભદ્રાને ખોટું લાગ્યું. શાલિભદ્ર માટે, પોતાના ભાઈ માટે કોઈ બોલી જાય તે કેમ ચાલે ? સુભદ્રા કહે કે વાતો કરવી સહેલી છે ! તમે કરો ને !

અને ધન્ના શેઠ સડાક્ દઈને ઊભા થઈ ગયા. સુભદ્રાને કહ્યું કે ચાલ, બધું છોડ્યું, હું જાઉં છું !

સુભદ્રા અવાક્ થઈ ગઈ.

ધન્ના શેઠે શાલિભદ્રને બૂમ પાડી. અરે , હેઠો ઉતર ! ત્યાગ તો એક ઝાટકે થાય.

ધર્મને કલેશ સાથે કાંઈ લેવા દેવા નથી. ભારતમાં આતંકવાદ ફૂલ્યો ફાલ્યો છે. કાશ્મીરમાં દેરાસર તોડ્યું. પ્રતિમાઓ અમદાવાદ લાવવામાં આવી. આ બધું શું છે ? આ દેશના નેતાઓ નમાલા છે. દીર્ઘદૃષ્ટિ વિનાનો નેતા પોતે બેઆબરુ થાય અને દેશને ડૂબાડે.

ઉદારતા મોટો સદ્‌ગુણ છે. યુધિષ્ઠિર રોજ દાન આપે છે. દેનાર અને લેનારની વચ્ચે બારી રાખી હતી. દાન આપવાનો નક્કી સમય હતો. એક વાર બારી બંધ થયા પછી કોઈ યાચક આવ્યો. યુધિષ્ઠિર કહે કે કાલે આવજે.

જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજાથી શું થાય ? ઉપસર્ગોનો નાશ થાય, વિઘ્નો ટળી જાય, મન પ્રસન્ન થાય

આ શબ્દો ભીમે સાંભળ્યા. એણે નગારા પર ઘાવ દીધો. યુધિષ્ઠિરે ભીમનો હાથ પકડી લીધો કહ્યું કે આ શું કરે છે ? આ નગારે દાંડી તો જ પીટાય જો પણે કોઈ યુદ્ધ જીત્યા હોઈએ !!

ભીમ કહે,' મોટાભાઈ, તમે ચોવીસ કલાક માટે કાળ પર વિજય ન મેળવ્યો ?'

યુધિષ્ઠિરની આંખ ખૂલી ગઈ.

બારવ્રતની પૂજામાં એક પંક્તિ આવે છે કે

જૂઠાં નરપત, ભૂમિ ભોજન
જળ છંટકાવ કર્યો રે !
મોહન મેરો, મુગતિ સે જાઈ મિલ્યો !

આ પંક્તિઓમાં એક સુંદર કથા છે.

એક હરિજન સ્ત્રી કોઈ વૃક્ષની નીચે જમવા બેસે છે. તેની પાસે બે પતરાળાં છે. ભોજનમાં માંસ છે. એ જમીન શુદ્ધ કરે છે કેમકે જમવા બેસવું છે. એ સમયે ત્યાંથી એક બ્રાહ્મણ પસાર થાય છે. એ શૂદ્ર સ્ત્રીને આમ કરતી જોઈને પૂછે છે કે તારે માંસનું ભક્ષણ કરવાનું છે ને રક્તનું પાન કરવાનું છે પછી જમીન સાફ કરવાની શી જરૂર ?

બ્રાહ્મણ મજાકમાં હસે છે.

એ સમયે શૂદ્ર સ્ત્રી કહે છે :

'હે બ્રહ્મદેવતા, મારે માંસનું ભક્ષણ કરવાનું અને રક્તનું પાન કરવાનું એ તો મારા કર્મનો પ્રતાપ છે. એનું મને દુઃખ પણ છે પણ હું આ જમીન એટલા માટે શુદ્ધ કરું છું કે આ રસ્તા પરથી અનેક જૂઠાં, પાપી, અનીતિવાન, વ્યભિચારી માણસો પસાર થાય છે એના પુદ્‌ગલો મને અડી ન જાય અને હું એમના જેવી ખરાબ ન થઈ જાઉં !'

ધર્મ યાદ આવે તે પુણ્ય છે. પૈસા વધે ત્યારે ભગવાન ભૂલાઈ જાય છે. સુખમાં સોની યાદ આવે છે. દુઃખમાં રામ યાદ આવે છે.

પ્રત્યેક જીવ હીરા જેવો છે. એ એવો હીરો છે કે તેના પર સંસ્કારની પહેલ પડવાની બાકી છે.

પ્રત્યેક પળે ભગવાનને હૃદયમાં રાખો. કલેશ અને ઝઘડાથી દૂર રહો.

કલેશથી ભરેલું મન એટલે સંસાર, કલેશથી મુક્ત મન એટલે ભવ પાર.

જયારે પણ સમય મળે ત્યારે સારા કામ કરો. સજ્જનનો ધર્મ શું ?

તમારો દુશ્મન કોણ ? તમે પોતે. કર્મ તમારો દુશ્મન નથી. કર્મને તમારી સાથે વેર શા માટે હોય ? તમારું કામકાજ જ એવું છે કે પાપ કર્મ બંધાય છે. તમારું કામકાજ સુધારો. પછી કોઈને દોષ આપવો નહીં પડે.

પ્રભાવના

બપોરના ત્રણેક વાગ્યા હશે. મા-દિકરી શોપીંગ કરવા નીકળેલા. દિકરીની વય ૭ કે ૮ વર્ષની હશે. રસ્તામાં મંદિર આવ્યું. દિકરી કહે, ' મમ્મી ! મંદિરમાં જઈને ચાલ દર્શન કરી લઇએ !'

મમ્મી કહે,' બેટા, અત્યારે બપોરે મંદિર બંધ હોય !'

' તો પછી સવારે મંદિર ખુલ્લું હોય ત્યારે જ આપણે શોપીંગ કરવા નીકળવું જોઈએ ને !

ભગવાનના દર્શન તો થઈ જાત !'

મા દિકરીને જોઈ જ રહી.

- આચાર્ય શ્રી વાત્સલ્યદીપ સૂરિજી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n8/mode/1up

2018-07-30 -Gujarat Samachar -Dharmlok -Hindu Musalman Sathe (961)

realpatidar.com

સંત કબીર એટલે બાહ્ય આવરણો અને કર્મકાંડને ભસ્મીભૂત કરતી આગ !

મર્મી સંતની વાણીને પામવા માટે ક્યારેક એમાંના આધ્યાત્મિક રૂપકોનું રહસ્ય સમજવું પડે અને ક્યારેક એમાં પ્રયોજાયેલી અવળવાણીને આત્મસાત્ કરવી પડે. આથી જ્યારે સંત કબીર એમ કહે કે ' જલ મેં મિન પિયાસી' ત્યારે પહેલાં તો એ વાત પર રમૂજ ઊપજે. પાણીની અંદર રહેલી માછલી કઈ રીતે તરસી હોય ! પણ એમને કહેવું એ છે કે માછલી એટલી અબૂધ નથી કે પાણીમાં રહેવા છતાં તરસી રહે, પણ માનવ એટલો અજ્ઞાની છે જે નિરંતર પરમાત્મામાં રહેવા છતાં એનાથી અસ્પૃશ્ય રહે છે. અથવા તો એમ કહી શકાય કે જેમ મૃગની નાભિમાં રહેલી કસ્તૂરીમાંથી એને નિરંતર સુગંધી મળતી રહે છે પરંતુ એ સુવાસ ક્યાંથી આવે છે એ જાણવા માટે એ વનમાં ચોતરફ શોધ કરે છે. સુવાસનું સરનામું નહીં મળતા ઉદાસ બની જાય છે અને થાકીને લોથપોથ થઈ જાય છે. જ્યારે હકીકતમાં આ કસ્તૂરીની સુવાસ તો એની નાભિમાથી પ્રગટતી હોય છે. આ જ રીતે માનવી પોતાના આત્માને ભૂલીને બાહ્યના

આકાશની ઓળખ

પદાર્થોમાં પરમાત્માની શોધ કરે છે. આ પરમાત્માની શોધ માટે એ કેટલાય કલ્પિત પદાર્થોમાં શ્રદ્ધા રાખીને બેસે છે. કેટલાય પ્રત્યક્ષ- જડ વિષયની ઉપાસના કરે છે. જ્યારે એ જેની બહાર ખોજ કરે છે એ તો એની ભીતરમાં પડેલું છે. એ ધર્મસ્થાનોમાં જઈને ઉપાસનાની આંધી જગાવે છે, પરંતુ એ એના મર્મસ્થાનમાં જઈને એટલે કે ભીતરમાં જઈને સ્વરૂપજ્ઞાન પામવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી. એ જાતને જાણવા માટે જગતને શોધે છે અને બહારના જગતમાં ક્યાંય એને એની જાતનો, એના સ્વરૂપજ્ઞાનનો ક્યાંય અણસાર સાંપડતો નથી.

એ સુખની સામગ્રીની બહાર ખોજ કરે છે, જ્યારે એનું પરમ ધન ચેતનઆત્મા છે અને એનું પરમ સુખ એ આત્માનંદ છે. સુખની સામગ્રી એના અંતરમાં જ પડેલી છે. આ સંદર્ભમાં સંત કબીર તો કહે છે કે તમારા શરીરની અંદર જ જાણે બાગ-બગીચા છે અને એનો સર્જનહાર પણ એમાં જ વસે છે. એ ભીરતમાં જ સાત સમુદ્ર અને અસંખ્ય તારા છે. આમાં જ હીરા- મોતી છે અને મજાની વાત એ છે કે હીરામોતીને પરખનારો પણ ત્યાં જ બેઠો છે. આ ઘટની અંદર જ- આપણા અંતરમાં જ આપણો ગુરુ વસે છે જેનું નામ વિવેક છે. સત્ય માણસની ભીતરમાં પડેલું છે અને માણસ સત્યને શોધવા કે પામવા માટે બહારની દુનિયા ફેંદી રહ્યો છે. સુખની સામગ્રી પોતાની અંદર છે અને એ અંદરની સામગ્રી ભૂલીને માનવી બાહ્ય સામગ્રીથી પરમાત્માને પામવાનો પ્રયાસ કરે છે. બહાર એ પોતાની કામના કે મહેચ્છા સિદ્ધ કરવા માટે દોડતો હોય છે, ભૌતિક જગતનાં સાધનોમાં તૃપ્તિ પામવા માટે એ પ્રયત્ન કરતો હોય છે અને પોતાની લોભમોહની વૃત્તિને સંતુષ્ટ કરવા

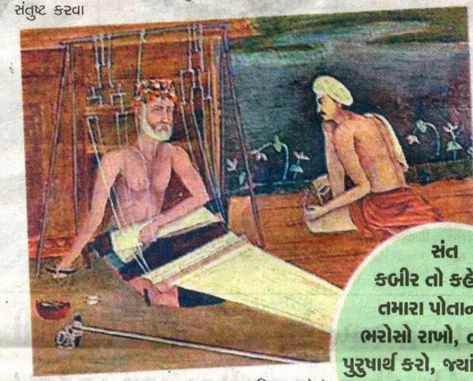

માટે એ દોડધામ કરતો હોય છે. આસપાસના જગતમાંથી સુખ મેળવવાની કોશિશ કરતો હોય છે. આવું બધું સાચી સમજના અભાવે થતું હોય છે. પોતે જ પૂર્ણ કામ, પૂર્ણ તૃપ્તિ અને પૂર્ણ સંતુષ્ટ સ્વરૂપ આત્મા છે એવી એને સમજ હોતી નથી અને તેથી એ આત્માને વિસરીને સંસારની આસપાસ દોડે છે. એનો ઘાટ પાણીમાં તરસી રહેલી માછલી જેવો થાય છે. એ શાસ્ત્રોનું વાચન કરે છે, ઘણી કથની કરે છે, પરંતુ પોતે જ પોતાનું રહસ્ય નથી સમજતો.

માણસનો આત્મા પરમાત્મા છે અને એ એનો આત્મવિકાસ સાધીને પરમાત્મા પાસે પહોંચી શકે છે. માણસની ખોજ એ ભીતરમાં રહેલા પરમનો સ્પર્શ પામવાની છે, પરંતુ પરમાત્માની પ્રાપ્તિને માટે એ બાહ્ય ક્રિયાકાંડોમાં ડૂબી જાય છે અને ધીરે ધીરે એ ક્રિયાકાંડો જ એનું સર્વસ્વ બની જાય છે. એ બહારનાં સ્થાનોમાં કે તીર્થોમાં ઇશ્વરને જુએ છે પણ એમ કરવા જતાં અંતરનું પરમ સ્થાન વિસરી જાય છે. પરિણામ એ આવે છે કે માણસના ભીતરમાં જ પરમાત્મા છે, પરંતુ એની ઓળખના અભાવે એ બહાર અહીં- તહીં ભટકે છે. આથી જ ' તું તારો દીવો થા' એમ કહેવામાં આવ્યું છે. બહાર પ્રકાશ શોધવાને બદલે તારા ભીતરમાં રહેલા પ્રકાશની ઓળખ મેળવ અને એનાથી પ્રકાશિત એવું તારું જીવન કર. આમ કહીને સંત કબીર ધર્મને નામે ચાલતા બાહ્યાચારો પર પ્રહાર કરે છે.

સંત કબીર તો કહે છે કે તમારા પોતાના પર ભરોસો રાખો, તમે પોતે પુરુષાર્થ કરો, જ્યાં સુધી તમે પુરુષાર્થ નહીં કરો ત્યાં સુધી કશી પ્રાપ્તિ નહીં થાય

કેટલાક લોકો એમ કહેતા હોય છે કે જો અમારા સંપ્રદાયમાં દીક્ષા લેશો તે તમારું કલ્યાણ થશે, જો અમારા મત કે સંપ્રદાયમાં તમે નહીં આવો તો ભવાટવીમાં ભટકતા રહેશો અને નરકના વાસી બનીને પારાવાર દુ:ખો અને યાતનાઓ પામશો.

સંત કબીર આવી વાતોનો વિરોધ કરતાં કહે છે કે આ તો એક પ્રકારનો દંભ, અહંકાર અને મિથ્યાપ્રચાર છે. હકીકતમાં તો નિજ સ્વરૂપ ચેતનને જાણવો જરૂરી છે. સત્ય પર કોઈનો ઇજારો નથી. સત્ય તો પામવાની વાત ચે. એ બધા ભેદોથી પર છે અને તે માનવ છે. આ માનવમાં જ સત્ય છુપાયેલું છે અને તેથી જ સંત કબીર તો કહે છે કે' હે મનુષ્ય તું બધાનો સ્વામી છે' અને માર્મિક રીતે એમ પણ કહે છે કે 'માનવી જેના પર કૃપા કરે છે તે ઇશ્વર બની જાય છે. આકાશમાં ઇશ્વર હોવાનું કહે, તો કરોડો હાથ આકાશ તરફ ઊંચા થઈ જાય છે. પથ્થર, ધાતુ અને માટીમાં ઇશ્વરની કલ્પના કરે, તો કરોડો માથાં નમી પડે છે.' આમ કહીને કબીર કહે છે કે માણસે શૂન્ય એવા આકાશ અને પથ્થરની માટી પર કૃપા કરી અને ઇશ્વર બની ગયો ! પણ આનું પરિણામ એ આવ્યું કે એના ભીતરમાં ભગવાન હોવા છતાં એ ભગવાનની શોધમાં પાણીમાં તરસી રહેલી માછલીની માફક બાહ્યજગતમાં દોડતો રહ્યો, દોડતો જ રહ્યો.

સંત કબીરની એક વિશેષતા એ છે કે એમણે ભીતરમાં વસતા ભગવાનની આસપાસ માનવીય સ્વાર્થથી ચણાયેલી ગગનચુંબી દિવાલોનો ધ્વંસ કરી નાખ્યો. કોઈએ ભાષાથી આ દિવાલો ઊભી કરી અને અમુક ભાષા બોલનાર જ શાસ્ત્ર સુધી પહોંચી શકે એમ કહ્યું. કોઈએ સંપ્રદાયના ભેદો ઉભા કર્યા, તો કોઈએ વર્ણ અને જાતિના નકલી ભેદભાવ ઊભા કરીને માનવીના અંતરાત્માની આસપાસ કિલ્લાઓ રચી દીધા.

સંત કબીર આ સઘળાં બાહ્ય આવરણોને ભેદી નાખવાનું આવાહન આપે છે અને ભસ્મીભૂત કરવાનો આદેશ આપે છે, એક અર્થમાં એ એવો આતશ પેટાવે છે કે જેની આગ પોતાના ભીતરમાં વસેલા રામની આસપાસ ઉભા કરાયેલા દંભ, આડંબરો અને અવરોધોને ભસ્મીભૂત કરી દે છે. એમ કહેવાય છે કે પ્રાચીન અને મધ્યકાલીન યુગમાં સ્ત્રીઓને પુરુષો કરતાં હીન ગણવામાં આવી હતી. એમને નિર્બળ, દયામણી અને પરાવલંબી બતાવવામાં આવી. ઘણા સંતોએ બ્રહ્મચર્યનું મહિમાગાન કરવા માટે નારીચરિત્ર પર બેફામ આક્ષેપો કર્યા. આવે સમયે તમે કલ્પના કરો કે સંત કબીર આવીને કહે છે કે, તેમ બધા આ શું વિચારો છો ? પુરુષ કરતાં સ્ત્રીને હલકી શા માટે ગણો છો ? અરે ! એ તો કહે છે કે કોણ સ્ત્રી છે અને કોણ પુરુષ છે ? આ બંનેમાં સહજ ચેતન વિલસી રહ્યું છે અને એ ભીરતમાં રહેલા ચેતનને ન કોઈ જ્ઞાતિ છે, ન જાતિ છે, ન કોઈ રંગ છે, ન કોઈ રૂપ છે.

એ ચેતનની તરફ આંગળી ચીંધીને સંત કબીર કહે છે કે બસ, એનો વિચાર કરો, એના સ્વરૂપને પામો અને બાકી બધા એની આસપાસ ઘડેલા વિચારો, શાસ્ત્રો કે ઇશ્વરોને અળગા કરી નાખો. કારણ એટલું જ કે કોઈ એ ' ચેતન'ને રામ કહે છે તો કોઈ ખુદા કહે છે, કોઈ શિવ કહે છે, તો કોઈ શક્તિ કહે છે. હકીકતમાં તો આ જુદા જુદા શબ્દો છે. એ શબ્દોમાં અટવાઈને એમના ચેતનસ્વરૂપને ભૂલનાર ભૂલો પડે છે.

એવી જ રીતે જુદા જુદા મત ધરાવનારાઓ પણ વાદવિવાદ કરીને બીજાના મતને મિથ્યા ઠેરવવા પ્રયત્ન કરે છે. કોઈ ઉપનિષદને પ્રમાણભૂત ગણે છે અને વેદોનો ઇન્કાર કરે છે, તો સામે પક્ષે કોઈ વેદોનો જ સ્વીકાર કરે છે. હકીકતમાં આ બધા મતોએ સત્યને એકાંગી રીતે પ્રગટ કર્યું છે. એ સમગ્ર સત્યને જોવાની કૂંચી કરવાના પુરુષાર્થને માટે કબીર સાધકને નિમંત્રણ આપે છે. એના આ ૭૭માં શબ્દમાં કહે છે કે,

'આપના આશ કીજૈ બહુતેરા,
કાહુ ન મર્મ પાલન હરિ કેરા ।૧।'

એનો અર્થ એ છે કે માનવીએ પૂર્ણરૂપે પોતાના પુરુષાર્થ પર આશા અને ભરોસો રાખવો જોઈએ. સામાન્ય રીતે સંતો ઇશ્વરની આશાની વાત કરે છે. ઇશ્વર પર ભરોસો રાખવાનું કહે છે. એને આશરે જીવન ગાળવાનું કહે છે, એવા ભક્તોના કથાનકો વાંચવા મળે છે કે જેમણે માત્ર ભક્તિમાં કે ભગવદ્ ભજનમાં જીવન ગાળ્યું હોય. આનું પરિણામ એ આવે છે કે માનવી અધ્યાત્મમાર્ગને પુરુષાર્થ વિરોધી માને છે, જ્યારે સંત કબીર તો કહે છે કે તમારા પોતાના પર ભરોસો રાખો, તમે પોતે પુરુષાર્થ કરો, જ્યાં સુધી તમે પુરુષાર્થ નહીં કરો ત્યાં સુધી કશી પ્રાપ્તિ નહીં થાય.

આપણે જાતે કામ કરવાનું છે, વગર મહેનતે કશું મળતું નથી. સંસ્કૃત સુભાષિત પ્રમાણે સિંહના મુખમાં હરણું આવીને પડતું નથી, પરંતુ સિંહને દોડીને હરણાંનો શિકાર કરવો પડે છે.

ચેતનસ્વરૂપની આરાધના એ વ્યકિત પોતે કરી શકે છે. બીજા કોઈ કરી શકે નહીં. માલિક નોકર પાસે કોઈ કામ કરાવી શકે. તે વ્યવહારજગતમાં બનતી ઘટના છે. અધ્યાત્મજગતમાં માલિકને કાજે એનો નોકર મોક્ષ લાવી શકે નહીં. એ મોક્ષ માટે તો માલિકે સ્વયં પ્રયત્ન કરવો પડે. (ક્રમશ:)

- કુમારપાળ દેસાઈ

પેજ-૧નુ અનુસંધાન

'હૃદયમંદિરના વિવિધ ભાવ-હીંડોળાથી પ્રતિદિન 'કનૈયાને' રીઝવીએ

૬) આત્મનિવેદન હીંડોળો : હીંડોળે ઝૂલતા શ્રીકૃષ્ણ આગળ હૃદય ખુલ્લું કરવું. શુદ્ધ સાત્વિક જીવન થાય તે માટે માર્ગદર્શન માંગવું. આ બધું કૃષ્ણકનૈયા સાથે પ્રેમપૂર્વક વાતચીત રૂપે રજુ કરી શકાય.

'સાચાં જે શક્તિ- આનંદ રહેલાં ઉર્ધ્વભોમમાં,
વરસી આવશે નીચે મહાધોધ બની મહા.

૭) પ્રેમગોષ્ઠિ હીંડોળો : હૃદયના હીંચોળે મરક મરક હસતાં બાળકનૈયા સાથે યશોદા- નંદજી- ગોપગોપીઓ કેવી કેવી મીઠી વાતો કરી તેને રીઝવતાં તેવી ' પ્રેમગોષ્ટિ ' કાના સાથે કરવી. કહી પણ શકાય કે-

આ તમારી ' બંદગી' છે
ને અમારી ' જિંદગી' છે.

આમ પ્રતિદિન નક્કી કરેલી પળોમાં કનૈયા સાથે ભાવયોગ જોડીને રીઝવવો જોઈએ.

'સમય' નથી એવું બહાનુ કાઢવાની જરૂર નથી. આમાં ક્યાં કલાક- બેકલાક કાઢવાનો છે ? આતો થોડીક પળો, કનૈયા સાથે ગોષ્ઠિ કરીને ધીમેધીમે ભાવસંબંધ વધારવાની વાત છે.

આપણે દિવસ દરમિયાન ઘણી પળો વેડફી નાખીએ છીએ. સમય તો હોય છે. પણ કંઈ કરવું નથી એટલે બહાનાં બાજી કરીએ છીએ. મોબાઈલ માં આપણી મનગમતી વ્યકિતો સાથે વાતચીત કરવામાં કલાકો કાઢી નાખીએ છીએ. તો વિવેકથી થોડીક પળો કાઢી કનૈયા સાથે ઉપર કહ્યું તે પ્રમાણે કલ્પના યોગ દ્વારા 'ગોષ્ઠિ' કરતા રહેવાથી અધ્યાત્મક્ષેત્રે નવીન અનુભવ થશે. કનૈયા સાથેની પ્રારંભની ભાવ સરવાણી લગરીક હશે પણ સમય જતાં એવું બને કે તે 'નરસિંહ- મીરાં જેવો પ્રેમસાગર' બની જાય. તો, પ્રારંભ કરીશું હૃદયહીંચોળે ઝૂલતાં કનૈયાને રીઝવવાનો ?

- લાભુભાઈ પંડ્યા

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n9/mode/1up

માળામાં ૧૦૮ મણકાં જ કેમ?

માળાને ભગવાનના નામ સ્મરણનો શ્રેષ્ઠ આધાર માનવામાં આવે છે. માળાની પ્રણિલિકા મુખ્યત્ને હિન્દુધર્મ ઉપરાંત બહુધા અન્ય તમામ ધર્મોમાં જોવા મળે છે. અલબત્ત બધાની પદ્ધતિઓ અલગ અલગ છે. મુંડક ઉપનિષદ કહે છે : રથના પૈડાની નાભિમાં જેમ આરાઓ સંયુક્ત મળેલા રહે છે તેમ શરીરની અંતર્વાહિની નાડીઓ હૃદય સાથે સંયુક્ત છે. હૃદય એટલે એક પરમાત્માનું સ્મરણ નિવાસસ્થાન એ પરમાત્માનું સ્મરણ કરીને તેમને હૃદયમાં પ્રગટ કરવા માટે આર્ષદ્રષ્ટા મુનિઓએ માળા ઉપકરણ રૂપે આપી અને સાથે નામ જપનો મહિમા સજાવ્યો. અગ્નિપુરાણમાં કહ્યું છે :

'જે કંઈ મંત્ર જપો તેની ગણતરી હોવી જ જોઈએ. ગણ્યા વગરના મંત્રજાપ અફળ જાય છે...? નામજપ એ ભક્તિ સંપ્રદાયનું આગવું અંગ છે. ભક્તિ પ્રણાલિના ઉદ્‌ગમકાળે નિરક્ષરતા વ્યાપ્ત હતી. આવા સમયે સામાન્ય વર્ગ ભક્તિ તરફ વળ્યો એટલે જપ ગણનાની સમસ્યા ઊભી થઈ.' ઋષિ મુનિઓએ એકત્ર થઈ જપના સાધનો શોધી કાઢ્યા પ્રથમ તો થાણ, લાખ, સિંદુરનું મિશ્રણ કરી એક યજ્ઞપુત પાત્ર તૈયાર કરી આપ્યું.

તેમાં ધાન્ય ભરી કણ-ગણત્રીથી નિયત સંખ્યા બાંધી. જે કોઈ નામ જપ આદરે તે પહેલાં ઋષિ પાસેથી આ કણપાત્ર લઈ આવે. એક એક કણે મંત્ર જપે ને એમ જપની ગણતરી અસ્તિત્વમાં આવી...

માળા ઘણા પ્રકારની હોય છે. માળા કિંધહન્તીઓ પણ હોય છે કોઈ કહે છે કે રૂદ્રાક્ષના મણકાવાળી માળા ફેરવવામાં આવે તો તેમાં રહેલા વૈદિક ગુણોથી તંદુરસ્ત રહેવાય છે. કોઈ કહે છે કે ખરાબ દ્રષ્ટિથી બચવા તે ઉત્તમ રક્ષણ છે.

કોઈ વળી ૧૦૮ મણકા સાથે આઠસો મંત્રનું ગણિત જોડે છે. ને આઠ વાર ફેરવવાના સતત અનુસંધાન માટે સો ઉપર આઠ મણકા મૂકવાનું રહસ્ય ગમાવે છે. કોઈ વળી, હિન્દુઓ માટે ૧૦૮નો આંક 'સન્માનદર્શક સંજ્ઞા' તરીકે ઓળખાવે છે અને જપ માળાનું શુદ્ધ આર્યત્વ સ્થાપે છે.

જે હોય તે, કમળના બીજના મણકાથી માંડી પુત્રજીવી, રૂદ્રાક્ષ, ચંદન, તુલસી, રક્ત ચંદન ને સામાન્ય કાષ્ઠ સુધીની સૌ કોઈ માળા સદ્‌ગુરુ પ્રાસાદિક હોય તો તે ઉત્તમ જ છે. તે સિવાય સ્ફટીક, વૈદૂર્ય, પ્રવાલ કે સુવર્ણ મોતીની હોય તો પણ તે અભદ્ર છે. માળામાં કોઈ મણકે-મણકે દોરા ગાંઠ પાડે છે. કોઈ ભાતીગળ ફૂમતાથી મેરૂને શણગારે છે.

હિન્દુ ધર્મમાં સાધનાની પ્રતીકરૂપ બની ગયેલી માળાએ અન્ય ધર્મોમાં કેવું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું છે તે પણ સમજવા જેવું છે. ઈસ્લામમાં માળાને 'તસબીહ' કહેવામાં આવે છે. તસબીહમાં ૯૯ મણકા હોય છે 'અલ્લાહ'નું નામ જપતા તેઓ તસબીહ ફેરવે છે. તસબીહનો મુખ્ય મણકો 'ઈમામ' કહેવાય છે. આ માળા ત્રણ ભાગમાં વહેંચાયેલી હોય છે. મોટે ભાગે ત્રણેય ભાગોના મણકાનો રંગ જુદા જુદા હોય છે તેનો આકાર પણ ભિન્ન હોય છે. અને જુદા જુદા દ્રવ્યોમાંથી બનેલા હોય છે. મુસ્લિમોમાં બીજા પ્રકારની માળ પણ જોવા મળે છે તેની સાથે ૧૦૧ મણકા હોય છે. તેની સાથે ૧૦૧ પયગમ્બરોના નામ જોડેલા છે. એવી એક માન્યતા છે. મુસ્લિમોમાં માળાનો પ્રચાર ક્યાંથી થયો તે વિશે ઘણી બધી માન્યતાઓ છે. ૯મી શતાબ્દીના એક પુરાણ મુસ્લિમ ગ્રંથમાં તસબીહનો ઉલ્લેખ મળે છે, પરંતુ જ્યારે વિદ્વાનોનું માનવું છે.

કે ભારતના બૌદ્ધો પાસેથી તેમણે માળાની પરંપરા મેળવી છે. મક્કાની માટીમાંથી બવેલા મણકાઓને ખૂબ પવિત્ર માનવામાં આવે છે. લાકડાં ઉપરાંત પથ્થર, કાચ, મગ, મોતીની માળા પણ જોવા મળે છે. શિયાપંથી કરબલાની માટીનાં મણકાની માળા બનાવે છે. જ્યારે અરબી સુન્ની પંથીઓ ભારતીય માળાનો ઉપયોગ કરે છે...?

ક્યારેક તેઓ હુસેનના મૃત્યુની યાદમાં મણકાને લાલરંગી બનાવે છે. ફકીરોની માળા મોટે ભાગે કાચના વિભિન્ન રંગી મણકાની હોય છે... ખ્રિસ્તીઓમાં રોમન કેથેલિક સંપ્રદાયમાં ૧૫૦ મણકાની માળાનું પ્રચલન છે. ૧૫ મોટા મણકા વડે તે માળામાં દસ ભાગ પાડ્યા હોય છે.

રોમન સાધુઓની માળામાં ૧૮૦ મણકા હોય છે. એ માળા ત્રણ મોટા મણકાથી જ ચાર ભાગોમાં વિભાજિત થયેલ હોય છે. યહુદીઓના માળાનું કોઈ ખાસ ધાર્મિક મહત્ત્વ નથી. તેઓ માળાને ફક્ત શોખના રૂપે કે પર્વ કે ઉત્સવ પ્રસંગે ધારણ કરે છે.

આ માળામાં ૩૨ મણકા અને ૯૯ મણકાની માળા-એમ બે પ્રકાર છે. જૈનોમાં પણ માળાનો વ્યાપક પ્રચાર જોવા મળે છે.

જૈનોની માળામાં ૧૧૧ મણકા હોય છે. તેમાં ૧૦૮ મણકા ઉપર તો તેઓ 'નમો અરિહન્તાય' એવો જાપ કરે છે. બાકીના ત્રણ પર સમ્યોદર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર્યેભ્યો ના જપ કરે છે. બૌદ્ધની માળામાં ૧૦૮ મણકા હોય છે. એવું કહેવાય છે કે ગૌતમ બુદ્ધના જન્મ સમયે ૧૦૮ જ્યોતિષીઓને એમનું ફળ જોવા માટે બોલાવાયેલા અને ૧૦૮ મણકા એ ઘટનાના પ્રતીકરૂપે છે... અસ્તુ. ■

મરણ પછી જીવાત્મા સ્વપ્નદેહ જેવા સૂક્ષ્મ શરીરથી અન્ય લોકમાં ગતિ કરી સુખ-દુ:ખની અનુભૂતિ કરે છે!

'યોનિમન્યે પ્રપદ્યન્તે શરીરત્વાય દેહિનઃ।
સ્થાણુમન્યેનુસંયન્તિ યથાકર્મ યથાશ્રુતમ્ ॥'

કર્મ અને જ્ઞાન અનુસાર બીજું શરીર ધારણ કરવા માટે જીવાત્માઓ જુદી જુદી અન્ય મનુષ્ય યોનિ, પ્રાણીઓની યોનિ તથા સ્થાવર યોનિને પ્રાપ્ત થાય છે. પોતાના જ્ઞાન- કર્મના સંસ્કાર પ્રમાણે સ્થાવર જંગમ યોનિમાં જઈ અને અનુરૂપ શરીર પ્રાપ્ત કરે છે.'

-કઠોપનિષદ, દ્વિતીય વલ્લી, શ્લોક-૭

જગતભરના તમામ ધર્મો અને સંસ્કૃતિઓ એ વાત માને છે કે મરણ બાદ માનવીનું કોઈ અજ્ઞાત-અગોચર તત્ત્વ એનો સ્થૂળ દેહ ન હોવા છતાં એની પાછળ જીવિત રહે છે. ઘણાં સમાજોમાં એવી માન્યતા પ્રવર્તે છે કે એમના પૂર્વજો અલૌકિક દેહ પ્રેતલોક, પિતૃલોક કે દેવલોકમાં હયાતિ ધરાવે છે. હિંદુ ધર્મગ્રંથોમાં આવા ચૌદ લોકનું વર્ણન પ્રાપ્ત થાય છે આધ્યાત્મિક દ્રષ્ટિ ધરાવનારા માને છે કે માનવીને એણે કરેલા કર્મ અનુસાર મરણ પછીની ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. જીવનમાં કરેલા કર્મોનું અન્ય લોકમાં ફળ ભોગવ્યા બાદ એ આ લોકમાં પુનર્જન્મ ધારણ કરી બીજા ભૌતિક શરીર સાથે જોડાઈને નવો જન્મ, નવું જીવન પ્રાપ્ત કરે છે. અનાત્મવાદી, ભૌતિકવાદી દ્રષ્ટિ ધરાવનારા માને છે કે મરણ પછી વ્યક્તિની કોઈ પણ રીતે હયાતિ રહેતી નથી. અન્ય કોઈ લોકમાં ગતિ થયાનું તો પછી ક્યાંથી સંભવે? મન તો મગજની પ્રક્રિયાનો એક પડછાયો છે. મન તો એક અભિગમ છે તેથી જ્યારે માનવીનું મરણ થાય છે ત્યારે મગજ જ ભસ્મીભૂત થઈ નાશ પામી જાય છે ત્યારે એની પ્રક્રિયારૂપ મન ક્યાંથી અસ્તિત્વ ધરાવે?

જો કે અધ્યાત્મવાદી દૃષ્ટિકોણ ધરાવનારા આનો યોગ્ય ઉત્તર આપી શકે છે અને એ સાબિત કરી શકે છે કે શરીરના નાશ પછી પણ મન હયાત રહે છે અને અનુભૂતિ કરતું રહે છે. આત્મા, સૂક્ષ્મ શરીર, લિંગ દેહ, બાયોપ્લાઝમિક ઓરા બોડી, મોર્ફોજિનેટિક ફિલ્ડ, લાઈફ ફિલ્ડ વગેરે એના જ પ્રમાણો છે. કોઈના મનમાં પ્રશ્ન થાય કે મૃત્યુ પછી શરીર જ નથી હોતું તો માનવીને મરણોત્તર અનુભૂતિ ક્યાંથી થાય? આ બાબતને સમજાવવા ઉપનિષદ, ગીતા અને યોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણ જેવા ગ્રંથોએ આ વાત 'સ્વપ્નદેહ'ના ઉદાહરણથી સરસ રીતે સમજાવી છે. સ્વપ્નમાં આપણે બધી જ જગ્યાએ અને બધી જ સ્થિતિમાં રહી શકીએ છીએ. એમાં આપણે જોઈએ છીએ, સાંભળીએ છીએ, બોલીએ છીએ, ચાલીએ છીએ, જીવીએ છીએ. એ ગાળા દરમ્યાન આપણું ભૌતિક શરીર તો પથારીમાં નિષ્ક્રિય સૂતેલું પડ્યું હોય છે. તેથી સ્વપ્નમાં આપણે આપણી જાતને જે શરીરમાં અનુભવતા હોઈએ છીએ તે પેલું શરીર તો ન જ હોઈ શકે કેમ કે એ તો નિદ્રામાં નિષ્ક્રિય હોય છે. એટલે એ નક્કી થાય છે કે તે કોઈ બીજું શરીર હોય છે. એટલે વ્યવહાર માટે આપણે એને 'સ્વપ્ન શરીર' કહીએ છીએ.

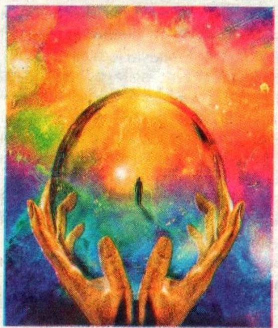

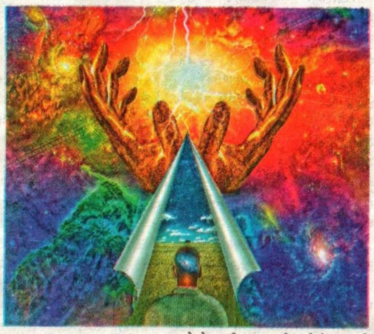

આપણી 'જાગૃત' અવસ્થામાં આપણું ભૌતિક શરીર જેમ આપણને બિલકુલ સત્ય અને વાસ્તવિક લાગે છે તેમ 'સ્વપ્ન અવસ્થા'માં આ 'સ્વપ્ન શરીર' પણ બિલકુલ સત્ય અને વાસ્તવિક પ્રતીત થાય છે. જ્ઞાની કવિ સાચું જ કહે છે, 'ઘા સપનામાં પણ પીડા સાચી, જાગતા બન્ને ખોટા ઠરે.' આપણે જાગીએ છીએ ત્યારે જ આપણને સમજાય છે કે થોડા સમય પૂર્વે આપણે સ્વપ્ન જોઈ રહ્યા હતા અને તેમાં અનુભવેલી બાબતો, એમાં જોયેલું- જાણેલું વાસ્તવિક નહોતું! ભૌતિક, જાગૃત સ્થિતિમાં ભલે તે સાચી ન લાગે પણ સ્વપ્ન વખતે તે સાચી જ લાગતી હતી! સ્વપ્નની દુનિયામાંથી બહાર આવવા આપણને જીવતા ભૌતિક શરીરની જરૂર પડે છે. મરણ બાદ તેની જરૂર રહેતી નથી. પણ કદાચ આપણે જેમાંથી જાગી ન શકીએ તેવી સ્વપ્ન સ્થિતિમાં અસ્તિત્વ ધરાવવાનું ચાલુ રાખીએ છીએ! આ સ્થિતિમાં સ્વપ્ન શરીર પ્રતીત થાય છે અને તે જ રીતે આપણે અનુભવીએ છીએ તે દુનિયા પણ પ્રતીત થાય છે. સામાન્ય સ્વપ્નો જેટલા ભૌતિક છે તેનાથી વધુ ભૌતિક તે નથી એ પણ સાચુ જ છે.

મરણ બાદ આપણે જે દુનિયામાં પ્રવેશીએ છીએ તે એવી જ પ્રતીત થાય છે જેવા આપણા કર્મ- જ્ઞાન- જનિત સંસ્કાર અનુસાર નિર્મિત થયેલા હોય છે

સ્વપ્નની ગહન જાણકારી પ્રાપ્ત કરવા મનોવિજ્ઞાનમાં જેમને 'લ્યુસિડ ડ્રીમ્સ' (Lucid Dreams) કહેવામાં આવે છે તેને સમજવું પડે. આ પ્રકારના સ્વપ્નમાં સ્વપ્ન જોનારને પોતે સ્વપ્ન જોઈ રહ્યો છે તેનો ખ્યાલ રહે છે. કેટલાક લોકોને અવારનવાર આવા સ્વપ્નો આવે છે. તેવા સ્વપ્નો જોનારા કહે છે કે આવા સ્વપ્નો ચીલાચાલુ પ્રકારના સ્વપ્નો કરતાં વધુ તર્કબદ્ધ અને વાસ્તવિક હોય છે. ઘણીવાર તો જાગૃત અનુભૂતિ અને સ્વપ્ન અનુભૂતિ વચ્ચેની ભેદરેખા જ દૂર થઈ જાય છે. એમ છતાં એક મહત્ત્વનો ભેદ તો ટકી જ રહે છે કે, 'લ્યુસિડ સ્વપ્ન' જોનારા દ્રષ્ટાઓ તેમને જે ગમે તે કરી શકે છે અને જ્યાં જવું હોય ત્યાં જઈ શકે છે. સ્વપ્નમાં આ સગવડ રહે છે. આવા સ્વપ્નોમાં સ્વૈચ્છિક, વ્યક્તિગત ઈચ્છાપૂર્તિ થતી રહે છે. સ્વપ્ન શરીરમાં ચેતનાનું કેન્દ્ર પ્રત્યક્ષ અને સ્પષ્ટ રીતે ભૌતિક શરીરથી જુદું જ હોય એવું અનુભવાય છે. સ્પષ્ટ રીતે સમજી શકાય તેવા સુબોધ, મધુર, સ્વપ્નો (લ્યુસિડ ડ્રીમ્સ) 'દેહાતીત અનુભૂતિ' (Out of Body Experience) ને મળતા આવે છે. આવી અનુભૂતિની શક્તિવાળા લોકો તેમના મન કે ચેતનાને શરીરથી છૂટા પાડીને એને દૂર સુદૂર- પહોંચાડી શકે છે.

યોગશાસ્ત્ર કહે છે કે ભૌતિક શરીરથી જેમ સ્વપ્ન શરીર જુદું છે તેમ શરીર સાથે સૂક્ષ્મ શરીર અને લિંગ શરીર પણ અલગ અસ્તિત્વ ધરાવે છે. મરણ પછી પણ આ શરીર જીવતું રહે છે. તેમાં પાછળના જન્મની ઘટનાઓ અનુભવો, અવચેતન મનમાં સ્મૃતિઓ સંગ્રહિત થાય છે તેમ સંગ્રહિત થયેલા હોય છે. આપણી સ્મૃતિઓ, આશાઓ, ભીતિઓ, માન્યતાઓ પર આધારિત આપણું વિશિષ્ટ વ્યક્તિત્વ જેમાં આપણા અચેતન મનનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે. આપણા સ્વપ્નોની મૂળભૂત સામગ્રી બની જાય છે. એ રીતે આપણા મરણ બાદ આપણે જે દુનિયામાં પ્રવેશીએ છીએ તે એવી જ પ્રતીત થાય છે જેવા આપણા કર્મ- જ્ઞાન- જનિત સંસ્કાર અનુસાર નિર્મિત થયેલા હોય છે. જેમ મન-સ્વપ્ન-સૃષ્ટિમાં અન્ય સ્થાનોમાં વિહાર કરે છે તેમ જીવાત્મા સૂક્ષ્મ શરીર કે લિંગ દેહ થકી સ્વર્ગ-નર્ક જેવા અન્ય લોકમાં ગતિ કરી ત્યાં સુખ- દુ:ખાદિની અનુભૂતિ કરે છે! મરણ સમયે માનવીનું મન-ચેતના જેવા વિચાર-ભાવની અનુભૂતિ કરતું હોય તે અનુસાર તેને અન્ય લોકમાં ગતિ કર્યા બાદ ત્યાંના અનુભવોમાંથી પસાર થવું પડે છે. ગીતાના આઠમા અધ્યાયના છઠ્ઠા શ્લોકમાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ કહે છે- 'હે અર્જુન!' મનુષ્ય અંતકાળે જે જે ભાવનું સ્મરણ કરતા દેહ છોડે છે તેને તેને જ પામે છે, કેમ એ સદા તે જ ભાવથી ભાવિત રહ્યો હોય છે!

-દેવેશ મહેતા ■

https://archive.org/details/bk961/page/n10/mode/1up

realpatidar.com

ગુજરાત સમાચાર ધર્મલોક & અગમ નિગમ સોમવાર, ૩૦-૦૭-૨૦૧૮ ૯

હિન્દુ-મુસ્લિમના સહિયારા ધર્મસ્થાનો

ગુજરાતના મહાન સંત જલારામને તેમના ભક્તો 'જલાસો અલ્લા' કહેતા. આમ તો જલારામ બાપા હિન્દુ સંત હતા પરંતુ તેમનાં ભાવિકજનોમાં હિન્દુ અને મુસ્લિમ બંનેનો સમાવેશ થાય છે. આજે પણ રાજકોટ નજીક આવેલા વીરપુર (જલારામ)માં અનેક હિન્દુ અને મુસલમાન શ્રદ્ધાળુઓ આ પવિત્ર સંતના મંદિરમાં તેમનાં ઝોળી અને લાકડીનાં દર્શન કરવા જાય છે. તેમની સમાધિએ માથું નમાવીને ધન્ય બને છે. કહેવાનો અર્થ એ છે કે વીરપુરનું જલારામ મંદિર હિન્દુ-મુસ્લિમ કોમનું સહિયારું શ્રદ્ધાકેન્દ્ર છે. બંને કોમના ભાઈચારાનું પવિત્ર પ્રતિક છે.

સાચી વાત છે. માનવીની શ્રદ્ધાને કોઈ જ સરહદ કે વાડાબંધી નડતી નથી. મંદિર હોય કે મસ્જિદ, ગુરૂદ્વારા હોય કે ચર્ચ, માણસના હૃદયમાંથી વહેતી શ્રદ્ધાની સરવાણી પવિત્ર અને નિર્મળ હોય છે. આસ્થાના બળમાંથી જ ભાઈચારો, માનવતા અને પ્રેમની ગંગા વહે છે, અને ત્યારે નાત-જાતના ભેદભાવ મટી જાય. રામ અને રહીમ એક થઈ જાય. આપણા મહાન સંત કબીર (હાલ તેમની ૬૦૦મી જન્મજયંતિ દેશભરમાં ઉજવાઈ રહી છે) કહેતા, હું હિન્દુ પણ નથી કે મુસલમાન પણ નથી. હું તો પરમતત્ત્વનો ઉપાસક છું. કબીરસાહેબના શિષ્યોમાં પણ હિન્દુઓ અને મુસલમાનો હતા, અને આજે પણ છે. આજે પણ ઉત્તરપ્રદેશના બનારસ નજીક આવેલા મગહરમાં કબીરજીની સમાધિનાં દર્શન કરવા બંને કોમના લોકો જાય છે. ભારત એક માત્ર એવો દેશ છે, જ્યાં આવી ધાર્મિક એકતાનાં દર્શન થાય છે. આ ધાર્મિક એકતા કંઈ કેટલીય સદીઓથી બંધાઈ હોવાથી આજે પણ તે જેમની તેમ છે. વળી આવા ધાર્મિક ભાઈચારાનાં દર્શન કરાવતાં ધર્મસ્થાનો પણ આપણા દેશમાં છે.

મહારાષ્ટ્રના નાંદેડ જિલ્લાના મુખેડ તાલુકાના ખોબલા જેવડા બેટમોગરાનું 'શિવલિંગ બાદશાહ' આવું જ એક પ્રસિધ્ધ ધર્મસ્થાન છે. અયોધ્યામાં બાબરી મસ્જિદના વિધ્વંસ પછી દેશભરમાં કોમી અશાંતિ ફેલાઈ ગઈ હતી અને લોહીયાળ રમખાણો ફાટી નીકળ્યાં હતાં. પરંતુ બેટમોગરા ગામના હિન્દુ-મુસ્લિમોએ રામ-રહીમની એકતાને વળગી રહ્યા હતા. લગભગ ૩૦૦ વરસ પૂરાણા અને કિલ્લા જેવા લાગતા આ મંદિર-મસ્જિદમાં ભગવાન ભોળાનાથનું શિવલિંગ અને પંજો બંને છે. સીધા મહારાજના નામે ઓળખાતા અહીંના પૂજારી શિવજીના પૂજન-અર્ચન અને આરતી કરવા સાથે નમાઝ અને ફતેહા પણ અદા કરે છે. આટલું જ નહીં હાલના અહીંના યુવાન પૂજારી હિન્દુ-મુસ્લિમોના તહેવારો નિમિત્તે ભગવાં અને લીલા રંગનાં વસ્ત્રો પહેરીને આ સહિયારી ધાર્મિક લાગણીને વધુ દ્રઢ બનાવે છે.

લગભગ ૪૦૦ વરસથી આ નાનકા બેટમોગરા ગામમાં હિન્દુઓ અને મુસલમાનો એક સાથે રહે છે. ગામના વૃદ્ધજનોના કહેવા પ્રમાણે મોગલ બાદશાહ ઔરંગઝેબે તેની છેવટની જિંદગી દક્ષિણ ભારતમાં વિતાવી હતી. એક વખત ઔરંગઝેબ તેના વિશાળ કાફલા સાથે આ ગામ નજીકથી પસાર થતો હતો. બરાબર તે વખતે લિંગાયત સંપ્રદાયના સંત શિવલિંગ મહારાજ ગામની મનાર નદીનાં જળમાં ઊભાં ઊભાં પ્રાર્થના કરતા હતા. ઔરંગઝેબનો રસાલાના અવાજથી શિવલિંગ મહારાજની પ્રાર્થનામાં ભંગ પડ્યો. સંત નારાજ થયા અને તેમણે પ્રચંડ યોગશક્તિથી ઔરંગઝેબના હાથીને ચાલતો અટકાવી દીધો. મહાવતે ઘણો પ્રયાસ કર્યો પણ હાથી એક ડગલું પણ આગળ ન વધી શક્યો. છેવટે ઔરંગઝેબને સાચી વાતની જાણ થઈ અને તેણે હાથી પરથી નીચે ઉતરીને સંત શિવલિંગ મહારાજને વંદન કર્યા. આશિર્વાદ મેળવ્યા. સંતના આવા ભક્તિપ્રભાવથી ઔરંગઝેબ ખૂબ જ પ્રભાવિત થયો અને તેણે શિવલિંગ મહારાજને 'શિવલિંગ બાદશાહ' અને ઈમામનાં બિરૂદ આપ્યાં. બસ, ત્યારથી બેટમોગરાના તે સંત સમગ્ર વિસ્તારમાં શિવલિંગ બાદશાહના નામે જાણીતા થયા. હા, સંતને પણ ઔરંગઝેબની નમ્રતા અને સંતમર્યાદા ગમી ગયા. જો કે ગામ લોકોના કહેવા પ્રમાણે તે પ્રસંગના થોડા સમય બાદ શિવલિંગ બાદશાહ બેટમોગરા ગામમાંથી અચાનક અદ્રશ્ય થઈ ગયા. સંત શા માટે અને ક્યાં જતા રહ્યાં તેની ગામના લોકોને ખબર ન પડી. ત્યારબાદ ગામના પ્રજાજનોએ તેમની સ્મૃતિમાં મંદિર બનાવીને હિન્દુ દેવી-દેવતાની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરી અને સાથોસાથ શિવલિંગ બાદશાહની મૂર્તિની સ્થાપના કરી. આજે આટલા વરસો પછી પણ બેટમોગરાના હિન્દુ-મુસ્લિમ ભાઈઓ આ મંદિરમાં ભેગા મળીને પ્રાર્થના અને નમાઝ કરે છે. ઈશ્વરનું સ્મરણ અને ખુદાની બંદગી એક સાથે કરે છે. આટલું જ નહીં મંદિરના ઘુમ્મટ પર ભગવી અને લીલા એમ બંને રંગની ધજા ફરકે છે. ધજા ભલે બે હોય પણ તેનો ધર્મસંદેશ એક જ છે, ઈશ્વર કહો કે અલ્લાહ, પરમતત્ત્વ તો એક જ છે.

મહારાષ્ટ્રનું શિરડી પણ આવી જ ધાર્મિક એકતાનું અનેરું શ્રદ્ધાધામ છે. શિરડીના સંત સાંઈબાબા કોણ હતા અને ક્યાંથી આવ્યા હતા તેની જાણ શિરડીમાં કોઈનેય ન હતી. બસ, બાબા અવારનવાર એક જ વાતનું રટણ કરતા, "અલ્લાહ માલિક કહો" (એટલે કે ઈશ્વર-અલ્લાહ એક છે) આજે પણ સાંઈબાબાના આ પવિત્ર શબ્દોના પડઘા તેમના મંદિરમાં ચારે તરફ સંભળાય છે. અને ફક્ત હિન્દુ-મુસ્લિમ જ નહીં તમામ ધર્મના ભાવિકો તેને હૃદયમાં ધરીને ધન્યતા અનુભવે છે. સાંઈબાબાએ તેમના શિષ્યોને એક જ ઉપદેશ આપ્યો, શ્રદ્ધા અને સબૂરી રાખો. તેમના ઉપદેશને કારણે જ શિરડી અને તેની આજુબાજુના બંને કોમના લોકો એકબીજાના ધાર્મિક તહેવારો સાથે મળીને ઉજવતા અને અરસપરસ આદર આપતા. સાંઈબાબાએ ગામ બહારની મસ્જિદમાં જે દિવ્ય જ્યોત પ્રગટાવી હતી તે આજે પણ ઝળહળે છે. ગુરૂવારની રાતે ભક્તજનો બાબાની છબી લઈને ગામના મંદિરમાંથી નીકળીને મસ્જિદમાં જાય છે. આમ શિરડી સર્વધર્મ સમભાવનું ઉમદા શ્રદ્ધાધામ બની ગયું છે.

દક્ષિણ ભારતમાં પણ આવી કોમી એકતાનાં દર્શન કરાવતાં અમુક ધર્મસ્થળો છે. દક્ષિણના મહાન રાજા ટીપુ સુલતાન અને તેના પિતા હૈદરઅલીને હિન્દુ મંદિરો અને સંતો-યોગાચાર્યો પ્રત્યે ઘણો આદર હતો. તેમની રાજધાની શ્રીરંગપટ્ટમના શ્રીરંગનાથ ભગવાનના પ્રસિદ્ધ મંદિરની પિતા-પુત્રે ઘણી કાળજી લીધી હતી. કર્ણાટકના નાંજાનગુડ ખાતેના નાંજુન્દેશ્વર ભગવાનનું મંદિર હૈદરઅલી લિંગમ તરીકે ઓળખાય છે. આ પ્રસિદ્ધ મંદિરની ભગવાનની મૂર્તિ હૈદરઅલીએ ભેટ તરીકે આપી હોવાથી તે મંદિરને લોકો કંઈ કેટલાંય વરસોથી હૈદરઅલી લિંગમ નામથી ઓળખે છે. કેરળનું સબરીમલા ટેકરી પરનું ભગવાન અયપ્પાનું મંદિર તો ભારતભરમાં જાણીતું છે. આ જ સ્થળે મુસ્લિમ સંત વાવરુસ્વામીનું ધર્મસ્થાનક પણ છે. બંને કોમના શ્રદ્ધાળુઓ સબરીમલા ટેકરી પર ચડતાં ચડતાં ભગવાન અય્યપ્પા અને વાવરુસ્વામીની પ્રાર્થના અને ભજન કરે છે. વાવરુસ્વામી ભગવાન અય્યપ્પાના પ્રિય ભક્ત હતા. આજે પણ ભક્તો પ્રથમ વાવરુસ્વામીની દરગાહ પર માથું નમાવે છે પછી ટેકરી પર ભગવાન અય્યપ્પાનાં દર્શને જાય છે. ઉપરાંત અહીં દર્શને આવતાં ભાવિકો વાવરુસ્વામીની દરગાહ પર થોડો આરામ કરે છે. દરગાહના મુસ્લિમ ભક્તો બધાનું સ્વાગત કરે છે અને ટેકરી પર ભગવાનના મંદિરે કઈ રીતે જવાય તેનું માર્ગદર્શન પણ આપે છે. આમ સબરીમલાનું અય્યપ્પા પ્રભુના મંદિરમાં પણ હિન્દુ-મુસ્લિમોનો પ્રેમપ્રવાહ એકસરખો વહે છે.

મુંબઈ નજીકના કલ્યાણ (થાણે જિલ્લા) ખાતેનું હાજી મલંગ ધર્મસ્થળમાં પણ હિન્દુ-મુસ્લિમ એકતાનાં દર્શન થાય છે. આમ તો આ સ્થળે મલંગ બાબાની દરગાહ છે. મુસ્લિમો હાજી મલંગ કહે છે જ્યારે હિન્દુઓ સંત મલંગ કહે છે. હા, આ ધર્મસ્થળનું સંચાલન હિન્દુઓ દ્વારા થાય છે અને મુસ્લિમ ભાઈઓ તે કાર્યમાં સહાય કરે છે.

દક્ષિણ ભારતના નાગપટ્ટીનમ નજીકના નાગોરના મીરાન સાહેબના મકબરામાં પણ અસંખ્ય હિન્દુ-મુસ્લિમ ભાવિકો આવે છે. આ વિસ્તારના લોકો કહે છે કે જે કોઈ માનવી આ મકબરામાં તેની ઈચ્છા વ્યક્ત કરીને દુઆ માગે તો તેની ઈચ્છા જરૂર પૂર્ણ થાય છે. આ મકબરાનો અમુક હિસ્સો હિન્દુ મંદિર જેવો છે. એટલે મીરાન સાહેબના મકબરામાં રામ-રહીમનાં દર્શન થાય છે. મંદિરમાં અસંખ્ય મુસ્લિમ શ્રદ્ધાળુઓ ભગવાન પાલાનીનાં દર્શન કરે છે. ભાવિકો ભગવાન પાલાનીને તેમની ભાષામાં પાલાની અન્દાવર પણ કહે છે. જો કે એક કથા એવી પણ છે કે ભગવાન સુબ્રહ્મણ્યના મંદિરમાં સદીઓથી મુસલમાન ભાવિકો પણ સુગંધી ધૂપસળી અર્પણ કરતા હતા. આ ધર્મ પરંપરા આજે પણ યથાવત રહી છે.

કર્ણાટકનું બાબા બુદાનના ધર્મસ્થાનમાં પણ હિન્દુ-મુસ્લિમો સાથે મળીને તેમની શ્રદ્ધા અર્પણ કરે છે. અહીં કોઈ ભેદભાવ નડતો નથી. આ ધર્મસ્થળને મુસલમાનો એક મુસ્લિમ સંતનો મકબરો માને છે જ્યારે હિન્દુઓ તેને ભગવાન દત્તાત્રેયનું મંદિર કહે છે. જો કે સમગ્ર ધર્મસ્થળનું સંચાલન એક શ્રદ્ધાળુ મુસ્લિમ પરિવાર દ્વારા થાય છે.

મુંબઈ નજીકના કલ્યાણ (થાણે જિલ્લા) ખાતેનું હાજી મલંગ ધર્મસ્થળમાં પણ હિન્દુ-મુસ્લિમ એકતાનાં દર્શન થાય છે. આમ તો આ સ્થળે મલંગ બાબાની દરગાહ છે. મુસ્લિમો હાજી મલંગ કહે છે જ્યારે હિન્દુઓ સંત મલંગ કહે છે. હા, આ ધર્મસ્થળનું સંચાલન હિન્દુઓ દ્વારા થાય છે અને મુસ્લિમ ભાઈઓ તે કાર્યમાં સહાય કરે છે. થોડાંક વરસ અગાઉ આ શ્રદ્ધાધામ અંગે બંને કોમ વચ્ચે વિવાદ થયો હતો પરંતુ તે વિવાદમાં રાજકારણ વધુ હોવાથી ખરા ભાવિકોએ તેને બહુ દાદ આપી નહોતી. કારણ કે શ્રદ્ધા તો હૃદયમાંથી પ્રગટે, નહીં કે બુદ્ધિમાંથી.

દક્ષિણ ભારતની શ્રીરંગમ મંદિરમાં પણ હિન્દુ-મુસલમાન ભાવિકોની શ્રદ્ધાનો પ્રવાહ એક સાથે વહે છે. આ મંદિર યુલુકા નેચિયર અથવા તુર્કીશ દેવીને અર્પણ થયું છે. આશ્ચર્યની વાત એ છે કે આ મંદિરની દેવી એક મુસ્લિમ રાજકુમારી છે. તે રાજકુમારીના પિતા હિન્દુઓના મંદિરમાંથી ભગવાન વિષ્ણુની મૂર્તિ લઈ આવ્યા. રાજકુમારી ભગવાન વિષ્ણુનું મનોહર અને તેજસ્વી સ્વરૂપ જોઈને તનમનનું ભાન ભૂલી ગઈ. અજાણતાં જ મનોમન તે દિવ્ય સ્વરૂપને ભક્તિભાવપૂર્વક પૂજવા લાગી. ત્યારબાદ કોઈ દૈવીતત્ત્વની મદદથી એક હિન્દુ પૂજારી ભગવાન વિષ્ણુની પેલી મૂર્તિને લેવા આવ્યો ત્યારે મુસ્લિમ રાજકુમારીએ ના પાડી દીધી. છેવટે રાજકુમારીના પિતાએ તેને મૂર્તિ આપી દેવા બહુ સમજાવી ત્યારે તેણે હા તો પાડી પણ રાજકુમાકી મૂર્તિની પાછળ પાછળ મંદિર સુધી ગઈ. ગમે તે થયું, મુસ્લિમ રાજકુમારી છેક મંદિરના ગર્ભગૃહ સુધી અને ત્યાં જઈને ભગવાન વિષ્ણુની દૈવી મૂર્તિમાં સમાઈ ગઈ. ત્યાં હાજર રહેલા અસંખ્ય ભક્તજનો આ દિવ્ય ચમત્કાર જોઈને આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. મીરાબાઈ પણ આ જ રીતે ભગવાન દ્વારકાધીશના દિવ્ય સ્વરૂપમાં સમાઈ ગયાં હતાં. મુસ્લિમ રાજકુમારીની ભગવાન વિષ્ણુ પ્રત્યેની આવી ઉંડી હૃદયભક્તિ જોઈને હિન્દુ ભક્તજનોએ તેને દેવી તરીકે સ્વીકારીને તેની મૂર્તિનું સ્થાપન કર્યું. આ મંદિરમાં નૈવેધ તરીકે રોટલી અને માખણનો ભોગ ધરાવાય છે. ભારતમાં હિન્દુ મંદિરોમાં આ પ્રકારનું નૈવેદ્ય અર્પણ નથી થતું.

આ બધા વચ્ચે અમરનાથની પવિત્ર ગુફાની શોધ વરસો અગાઉ એક મુસ્લિમ ભરવાડે કરી હોવાનું મનાય છે. આજે આટલાં વરસો પછી પણ અમરનાથની પવિત્ર ગુફામાં મુસ્લિમ પૂજારી અચૂક હાજર હોય છે અને ગુફાની આવકમાંથી તે પરિવારને અમુક હિસ્સો પણ અપાય છે.

રાજસ્થાનના અજમેરની પ્રસિદ્ધ ખ્વાજા મોઈનુદીન ચીસ્તીની દરગાહમાં પણ હિન્દુ-મુસ્લિમની શ્રદ્ધાનો સંગમ જોવા મળે છે. આ દરગાહમાં દરરોજ ચંદનનો લેપ એક બ્રાહ્મણ દ્વારા થાય છે. આ બ્રાહ્મણ પરિવાર વંશ પરંપરાગત રીતે અજમેરની દરગાહનું પૂજન કરે છે.

ગુજરાતના પ્રસિદ્ધ યાત્રાધામ દ્વારકામાં પંચપીરની દરગાહ છે. આ પંચપીરની દરગાહ પર હિન્દુ-મુસ્લિમ ભાવિકો માથું નમાવે છે. વળી દ્વારકામાં લગ્નની મોસમમાં વરરાજાનું ઘોડા પર ફૂલેકું નીકળે ત્યારે હિન્દુ પરિવારો પંચપીરની દરગાહ પર શ્રીફળ વધેરે છે.

ઓરિસ્સાના મુખ્ય શહેર કટકનું કદમ-એ-રસુલ ધર્મસ્થળ પણ બંને કોણ વચ્ચે ભાઈચારાનું પ્રતિબિંબ છે. કદમ-એ-રસુલ એટલે ઈસ્લામ ધર્મના ધર્મ-ગુરૂનું પવિત્ર પદચિહ્ન.

ધર્મ અને શ્રદ્ધા માનવીના જીવન સાથે સંકળાયેલાં છે. શ્રદ્ધાના બળે જ માનવી તેની જિંદગીની સંઘર્ષ સામે ઝઝૂમી શકે છે. હકીકત એ છે કે આ સમગ્ર સૃષ્ટિમાં પરમાતત્ત્વ તો એક જ છે. તેનાં સ્વરૂપ જુદાં જુદાં છે. આપણે માનવી તેને ભગવાન, ખુદા, ગોડ કહીએ છીએ. પાણીને જળ, વારિ, સલીલ કે વૉટર કહો, છેવટે તો એ પાણી જ રહેવાનું. અને હિન્દુ, મુસલમાન કે ખ્રિસ્તીની તરસ તે જળથી જ તૃપ્ત થવાની. ગુજરાતના મહાન સંત કવિ નરસિંહ મહેતાએ એટલે તો ગાયું છે, "અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક તું શ્રી હરિ, જુજવે રૂપે અનંત ભાસે."

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n11/mode/1up

મંદિરના શિખર પર ધજા ચઢાવવાનો રિવાજ

ભારતીય સંસ્કૃતિમાં ધ્વજ અર્થાત્ ધજાનું સ્થાન મહત્ત્વનું પાત્ર છે. જે થાંભલો કે લાકડી આમાં ઉપયોગમાં આવે છે. તેને ધ્વજ કહેવાય છે તથા આવા થાંભલા કે લાકડી પર જે ચડાવાય છે તે પતાકા કહેવાય છે અને સામાન્ય રીતે આ બનેય સાથે હોય તેમણે ધ્વજ કહેવાય છે. જે સહુથી અગત્યનો ભાગ હોય તે ધ્વજ કહેવાય છે. પ્રાચીન સમયમાં કોઈ મહત્ત્વની યાદગાર કે પવિત્ર જગાને યાદ રાખવા માટે ત્યાં થાંભલો રાખવામાં આવતો. ત્યારબાદ આ થાંભલાને પવિત્ર ગણીને યજ્ઞમાં હોમવાને માટેના પશુને તેની સાથે બાંધવામાં આવતું. આજે પણ લગ્ન જેવી મહત્ત્વની ક્રિયામાં આંગણામાં માણેકસ્તંભ રોપવામાં આવે છે તે યજ્ઞસ્તંભનું લઘુ સ્વરૂપ જ છે.

યજ્ઞોની પ્રણાલિકા પછી મંદિરો બાંધવાની પ્રણાલિકા શરૂ થઈ ત્યારે આ ધ્વજ ખૂબ જ મહત્ત્વનો હોઈ એને મંદિરના શિખર ઉપર સ્થાન મળ્યું. અગાઉ જે માત્ર એક સ્તંભ હતો તેમાં આસમને પતાકારૂપ ફરફરતો ભાગ કાપડ ઉમેરવામાં આવ્યું. આમ ધ્વજ જે સહુથી મહત્ત્વની ચીજ ગણાતી તેને સર્વોચ્ચ સ્થાન મળ્યું. મંદિર જેવા પવિત્ર સ્થળ ઉપર ધ્વજ ચડાવવો તે ભારે પુણ્યદાયક કર્મ ગણાયું.

શિલ્પ સ્મૃતિ વાસ્તુ વિદ્યા નામના ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે,

ધ્વજોચ્છાયેણ તુષ્યન્તિ દેવતાઃ પિતરસ્તથા
દશાશ્વમે ધિકં પુણ્યં સર્વતીર્થ ધરાદિકમ
૨૧ તમે કોતર સોડપિ તાસ્યેન નર કર્ણવાત
(૨૨૯-૨૩૦)

અર્થાત્ ધ્વજ ચડાવવાથી દેવતાઓ તથા પિતૃઓ પ્રસન્ન થાય છે અને દશ અશ્વમેધે યજ્ઞનું સર્વ તીર્થોમાં સ્નાન તથા સમસ્ત પૃથ્વી પ્રદક્ષિણાનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. જે પુરુષ ધ્વજ ચડાવે છે તેના પચાસ પૂર્વજો તથા પચાસ આગામી વંશજો, તથા પોતે એમ ૧૦૧ પેઢીનો નરકરૂપી સમુદ્રમાંથી ઉદ્ધાર થાય છે. ભારતમાં ખાસ કરીને વૈષ્ણવ સમાજમાં તો ધજા ચડાવવાનો મોટો ઉત્સવ ઊજવવામાં આવે છે. મંદિરના શિખર પર આમ ધાર્મિક લોકો વાંરવાર નવીન ધ્વજ ચડાવવાનું પુણ્યં સમજી ધ્વજ ચડાવે છે. આવી રીતે આ ધ્વજ જૂના ન થાય તો પણ આવા ધાર્મિક લોકો ચડાવે છે. આવો ધ્વજ ચડાવવાની બાધા પણ રાખવામાં આવે છે.

જે કઈ ખૂબ મહત્ત્વનું છે, નોંધપાત્ર છે એની યાદ આવી રીતે તાજી રાખવામાં આવે છે. આવા પવિત્ર ધ્વજ સુતરાઉ કાપડનો કે રેશમી કાપડના હોય છે. અને એના ત્રણ, ચાર કે પાંચ પડ હોય છે કારણ કે ધ્વજને ઠંડી, ગરમી, તડકો પવન તથા વરસાદનો સામનો કરવાનો હોય છે. ધ્વજ ચડાવવા માટે મંદિરના શિખરની રચના એવી રીતે કરવામાં આવે છે કે શિખરની ઉપર ચડીને ધ્વજ લહેરાવી શકાય. શિખર ઉપર ચડવાનું કાર્ય એ પણ એક ભારે સાહસ હોય છે અને તે માત્ર અમુક જ મનુષ્ય પાર પાડે છે.

ધ્વજ માટે અગાઉ કેતુ શબ્દ વપરાતો હતો પણ પાછળથી જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં કેતુ શબ્દ અમંગલ સૂચક બનવાથી એ શબ્દનો ધ્વજ માટે ઉપયોગ બંધ થયો.

ધ્વજ માટેનો થાંભલો વાંસા બકુલ, શાલ, પલાશ, કદંબ જેવા વૃક્ષોમાંથી બનાવવામાં આવતો હતો. આ થાંભલાની ઊંચાઈ ૧૦ થી ૨૦ ફૂટ સુધીની રખાય છે. પ્રાચીન સમયમાં ધ્વજ ઉપર પતાકા નહોતા પરંતુ થાંભલાની ઉપર પથ્થરમાંથી ધાતુમાંથી કે લાકડામાંથી કોઈ કલાકૃતિ રચીને ધ્વજ ઉપર રાખવામાં આવતી. ધ્વજ મહત્ત્વનો હોવાથી મંદિરો પછી એને સ્થાન રાજમહેલ પર, યોદ્ધાઓના રથ ઉપર તથા મહત્ત્વના બધા સ્થળો પર મળ્યું પ્રાચીન સમયમાં યોદ્ધાઓ પોતાની સાથે ધ્વજની લાકડી રાખતા અને એના ઉપર પોતાની ઓળખ માટે કોઈ મરેલા નાના પ્રાણીને કે તેના હાડપિંજરને રાખતા. ઈંગ્લેન્ડમાં આ પ્રથા શેક્સપીયરના સમય સુધી પ્રચલિત હતી. પરંતુ ભારતમાં આ પ્રથાને બદલે ધ્વજ પતાકામાં આવા પશું પંખીઓ તથા દેવોના ચિત્રો તથા આકૃતિઓ બેસાડવામાં આવતી અને અમુક દેવો તથા મહાન વિભૂતિઓ તો આવા ધ્વજ પરથી ઓળટાવા લાગી આમ અર્જુન કપિધ્વજ શિવજી વૃષભ તથા વિષ્ણુ ગરુડ ધ્વજ તરીકે ઓળખાય છે. મહાભારતના યુદ્ધ સમયે કૃપાચાર્યના ધ્વજ પર વૃષભની જયદ્રથના ધ્વજ પણ વહારની, દુર્યોધનના ધ્વજ પર હાથીની, ભીષ્મના ધ્વજ પર તાડના વૃક્ષની, ભીમના રથ ઉપર સિંહની નિશાની હતી. પતાકા પર મોર તથા પોપટના ચિત્રો પણ હતા.

મૌર્ય સમ્રાટના ધ્વજ ઉપર મયૂરની તથા ગુપ્તવંશના સમ્રાટના ધ્વજ ઉપર ગરુડની નિશાની હતી. દુર્ગાના ધ્વજ પર સિંહની, ગણેશજીના ધ્વજ પર કુંભની કે ઉંદરની, કાર્તિકેયના ધ્વજ પર મયૂરની, કામદેવના ધ્વજ પર મગરની નિશાની હતી.

તથા મોતી અને સોના ચાંદીના ઘરેણાથી ખૂબ શોભાયમાન કરવામાં આવતી. દેવદેવીઓના ધ્વજની પતાકાઓમાં એવા દેવદેવીઓના હાથમાં ચીજોના ચિત્રો અંકિત કરવામાં આવતા કેટલાંક મંદિરોના ધ્વજમાં બે પતાકા પણ જોવા મળે છે.

ગુપ્તવંશ દરમિયાન સિક્કાઓ પર પર ધ્વજની નિશાની અંકિત કરવામાં આવી હતી. આવા એક સિક્કા પર બીજના ચાંદની નિશાની પણ હતી.

ફરકતી પતાકા વિજયની નિશાની હોઈ યુદ્ધના મેદાનમાં શત્રુની ધ્વજ પતાકાનોં નાશ કરવા પર બહુ ધ્યાન અપાતું મોટા યોદ્ધાનો ધ્વજ દેખાય નહીં ત્યારે તે મૃત્યુ પામ્યો છે. એમ માની લેવામાં આવતું મહારાષ્ટ્રમાં શક સેવતના નવા વર્ષે વિશિષ્ટ રીતે ઘરે ઘરે ધ્વજ ફરકાવાય છે. જકાતનું કાર્યાલય દર્શાવવા ત્યાં રાષ્ટ્ર ધ્વજ ઉપર ઊંધો ઘડો રાખવામાં આવતો.

ધ્વજ અમુક દેવ કે દેવીનું પ્રતીક હોવાથી કેટલેક સ્થળે ધ્વજની જ પૂજા કરવાનો રીવાજ પ્રચલિત થયો. દા.ત. બિહારના અનેક ગામોમાં હનુમાનની ધજાની પૂજા થાય છે. ક્યાંક વળી શાંકભરી દેવીની નિશાની તરીકે ધ્વજની પૂજા થાય છે. પ્રાચીન સમયમાં ભારતમાં ઈન્દ્રના ધ્વજનો ઉત્સવ થતો હોવાના ઉલ્લેખ મહાભારતમાં બૃહતસંહિતમાં તથા પુરાણોમાં જોવા મળે છે.

આ ઈન્દ્ર ધ્વજને જૈન ધર્મમાં વિશિષ્ટ સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. જૈન તીર્થંકરોની તથા દિક્ષા આદિ પ્રસંગની શોભાયાત્રામાં આવો ઈન્દ્ર ધ્વજ તથા સમય સરણમાં અર્થાત્ તીર્થંકર દેવની વ્યાસપીઠ પર હોય છે એમાં હજારો પતાકાઓ ફરકતી હોય છે.

આમ ભારતીય સંસ્કૃતિમાં ધ્વજ સદાય ફરકતા રહેવાનો-ચેતનમય રહેવાનો-ઊંચામાં ઊંચું ધ્યેય સિદ્ધ કરવાનો અન્ય માનવીઓ કરતાં કોઈ વિશિષ્ટ ગુણ અપનાવવાનો તથા પ્રકૃતિના વિરોધકારી બળોની સામે અડગ તથા અણનમ ઊભા રહેવાનો સંદેશો આપી જાય છે.

પ્રાચીન ભારતમાં બ્રાહ્મણે અહિંસાનું પાલન ખૂબ જ કાળજીથી કરવું પડતું આમ છતાં પણ કોઈ બ્રાહ્મણ કોઈનું ખૂન કરે તે તેણે મરનારની ખોપરી એક લાઠી પર રાખી પ્રાયશ્ચિતરૂપે બધા તીર્થોમાં જઈ સ્નાન કરવું પડતું. આમ એના ધ્વજ ઉપર ખોપરી રહેતી. પ્રાચીન ભારતમાં રાજાઓ પોતાના રાજ્યમાં બહારથી આવતા માલ ઉપર જકાત લેતા.

યજ્ઞોની પ્રણાલિકા પછી મંદિરો બાંધવાની પ્રણાલિકા શરૂ થઈ ત્યારે આ દ્વજ ખૂબ જ મહત્ત્વનો હોઈ એને મંદિરના શિખર ઉપર સ્થાન મળ્યું. અગાઉ જે માત્ર એક સ્તંભ હતો તેમાં આસમને પતાકારૂપ ફરફરતો ભાગ કાપડ ઉમેરવામાં આવ્યું. આમ દ્વજ જે સહુથી મહત્ત્વની ચીજ ગણાતી તેને સર્વોચ્ચ સ્થાન મળ્યું. મંદિર જેવા પવિત્ર સ્થળ ઉપર દ્વજ ચડાવવો તે ભારે પુણ્યદાયક કર્મ ગણાયું.

પ્રાચીન સમયમાં આઠ પ્રકારની ધ્વજ પતાકા બનાવવામાં આવતી.

જયા નામની પતાકા પાંચ હાથ લાંબી તથા બે હાથ પહોળી હતી.

ત્યાર બાદ વિજ્યા, ભીમા, ચપલા, વૈજ્યંતીકા દીર્ધા, વિશાલા, લોલા એમાં અનુક્રમે લંબાઈ એક એક હાથ વધારે હતી તથા પહોળાઈ ૧/૪ હાથ વધારે રાખવામાં આવતી. આ બધી ધ્વજ પતાકાઓમોં વૈજ્યન્તી પતાકા ઉત્તમ મનાતી.

ધ્વજની પતાકાઓ પણ વિવિધ રંગની હતી. શ્વેત પતાકા વિજયદાયી ગણાતી. લાલ પતાકા યુદ્ધ માટે વપરાતી. કેસરી પતાકા જ્ઞાન, ભક્તિ અને વૈરાગ્ય સૂચવે છે.

ધ્વજને પણ ઘંટડીઓથી મોરના પીંછાઓથી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n12/mode/1up

ગુજરાત સમાચાર ધર્મલોક & આગમ નિગમ સોમવાર, ૩૦-૦૭-૨૦૧૮ ૧૧

realpatidar.com

પૂજાઘર

શાસ્ત્રીય મહત્ત્વ અને રચના

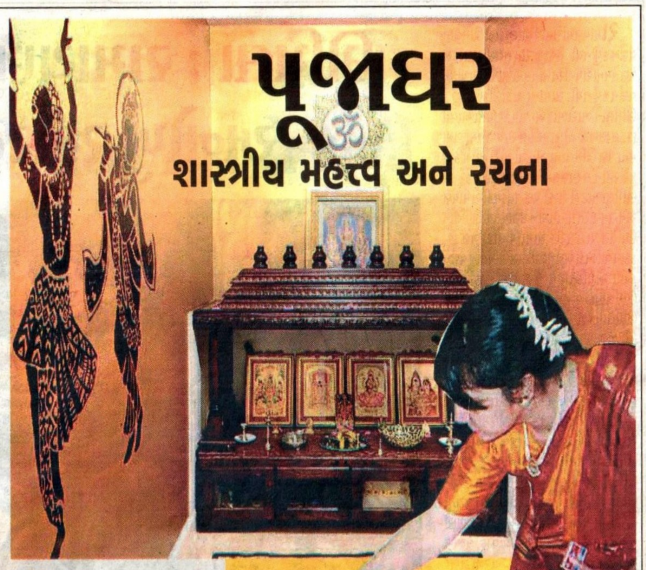

પૂજાઘર કઈ દિશામાં હોવું જોઈએ ?

પૂજાઘર હંમેશા પૂર્વ પશ્ચિમ દિશામાં હોવું જોઈએ. પૂજાઘરનું મુખ પૂર્વ દિશામાં રાખવાથી દેવતાઓ દ્વારા પ્રક્ષેપિત થનારી લહેરો પૂર્વમાં સંપુટિત રહેનારા પોલાણમાં રહેલી ક્રિયાશક્તિના બળ પર ગતિમાન થાય છે. તેથી દેવતાની નિર્ગુણ અપ્રકટ લહેરોનું પ્રકટ એવી સગુણ લહેરોમાં રૂપાંતર કરવામાં મદદરૂપ થાય છે. પૂર્વ-પશ્ચિમ દિશા સાથે સંલગ્ન રહેનારી બ્રહ્માંડની ક્રિયાશક્તિ જે વખતે દેવતા દ્વારા પ્રક્ષેપિત થનારી લહેરોને કારણે પ્રગટ થાય છે, તે વખતે તેની દિશા પણ અધિકાંશ ઉર્ધ્વગામી હોય છે.

આથી ઉલટું દક્ષિણ-ઉત્તર દિશામાં સંપુટિત થયેલી ઈચ્છા શક્તિ જે વખતે કાર્યરત થાય છે, તે વખતે તેનું સંચારણ વધારે પ્રમાણમાં અધોગામી હોય છે. આ સંચારણની અસર તરીકે વાતાવરણમાં રહેલી તિર્યક લહેરો પણ (ત્રાસદાયક એવી રજ-તમ લહેરો પણ) કાર્યરત થાય છે તેથી દેવતા તરફથી પ્રક્ષેપિત થનારી સાત્ત્વિકતાના માર્ગમાં અડચણ નિર્માણ થવાથી જીવને તેનો લાભ ઓછો થાય છે ?

પૂજાઘર કઈ વસ્તુમાંથી બનેલું હોવું જોઈએ ?

પૂજાઘર બને ત્યાં સુધી ચંદન અથવા સાગના લાકડામાંથી બનેલું હોવું જોઈએ ચંદનનું પૂજાઘર બનાવવું બધાને શક્ય હોતું નથી. અન્ય લાકડાની સરખામણીમાં સાગમાં સાત્ત્વિક લહેરો સંઘરી રાખવાની અને પ્રક્ષેપિત કરવાની ક્ષમતા વધારે હોય છે.

પૂજાઘરનો રંગ કેવો હોવો જોઈએ ?

હાલમાં અનેક જગ્યાએ પૂજાઘરને વિવિધ રંગોથી રંગવામાં આવે છે. વાસ્તવમાં પૂજાઘર એ લાકડાના જ રંગનું એટલે આછા છીંકણી રંગનું હોવું હિતકારી હોય છે. એનું કારણ આ પ્રમાણે છે ઈશ્વરના બે તત્ત્વો હોય છે-સગુણ તત્ત્વ અને નિર્ગુણ તત્ત્વ. આછો છીંકણી રંગ એ સગુણ તત્ત્વ અને નિર્ગુણ તત્ત્વ વચ્ચે રહેલી સીમારેખાનું એટલે કે સગુણથી નિર્ગુણ તરફ જવાના સ્થિત્યંતરનું દર્શક છે. પંચતત્ત્વથી બનેલો મનુષ્ય જીવ એ સગુણ હોય છે. જ્યારે નિરાકાર ઈશ્વર એ નિર્ગુણ હોય છે. દેવપૂજા જેવી ધાર્મિક કૃતિને લીધે ઈશ્વરની ઉપાસના થવાથી જીવનું માર્ગક્રમણ સગુણથી નિર્ગુણ તરફ એટલે જ કે દ્વૈતથી અદ્વૈત તરફ થવામાં મદદ થાય છે, સ્વાભાવિક રીતે જ પૂજાઘરનો આ આછો છીંકણી રંગ આવા માર્ગક્રમણમાં પૂરક બની રહે છે.

પૂજાઘરનો આકાર કેવો હોવો જોઈએ?

ત્રિમિતીય વસ્તુનો આકાર દર્શાવતી વખતે 'લંબાઈ X પહોળાઈ X ઉંચાઈ' એમ દર્શાવવામાં આવે છે. પૂજાઘરનો આકાર નીચે આપેલી માહિતી ઉપરથી ધ્યાનમાં આવશે.

સર્વસામાન્ય વ્યક્તિએ બનાવવાનું પૂજાઘર

આ બનાવતી વખતે 'લંબાઈ X પહોળાઈ X ઉંચાઈ'નું પ્રમાણ '૨:૧:૪'નું હોવું જોઈએ ઉદાહરણ અહીં આપેલા ચિત્રમાં પૂજાઘરની લંબાઈ ૨ ફૂટ, પહોળાઈ ૧ ફૂટ ઉંચાઈ ૪ ફૂટ ગણીને તે પ્રમાણમાં અન્ય માપ આપેલા છે '૨:૧:૪' કેવળ લંબાઈ X પહોળાઈ X ઉંચાઈનું પ્રમાણ છે દરેકને પોતાની અનુકૂળતા તથા સામર્થ્ય અનુસાર નાના મોટા આકારમાં પૂજાઘર બનાવવું.

(પૂજાઘરનો આકાર (પ્રમાણ - ૨: ૧: ૪:)

દેવપૂજાથી પૂજકને વધારેમાં વધારે ચૈતન્ય મળે, એ માટે પૂજાઘર બનાવાય છે. પૂજાઘરમાંથી પ્રક્ષેપિત થતું ચૈતન્ય પૂજાઘરના ચોતરફ બંધ બાજુ હોવાથી અટક્યા વગર, ચૈતન્યનો લાભ સીધો પૂજકને મળે એ માટે પૂજાઘરની બંને બાજુ ખુલ્લી હોવી ઉપયુક્ત ઠરે છે. ઘરની અવરજવર કરવાના ઓરડામાં એક જ રહેલા પૂજાઘરના સંદર્ભમાં આ યોગ્ય છે. ઘરની દંપતીના ઓરડામાં સ્વતંત્ર પૂજાઘર હોય તો બન્ને બાજુ નીચે આપેલા કારણો માટે બંધ હોવું અધિક યોગ્ય ઠરે છે. અ. માસિક ધર્મ હોય ત્યારે સ્ત્રીઓને પૂજાઘરમાંથી પ્રક્ષેપિત થનારા ચૈતન્યનો ત્રાસ થવાની શક્યતા હોય છે. પૂજાઘરની બે બાજુ બંધ હોય તો તેમાંથી પ્રક્ષેપિત થનારા ચૈતન્યનું પ્રમાણ તુલનામાં ઓછું હોય છે એટલે તે દંપતીના ઓરડા માટે યોગ્ય ઠરે છે.

આ. વાતાવરણમાં રહેલી ચૈતન્ય લહેરો આકર્ષિત તેમજ દૂર સુધી પ્રક્ષેપિત કરવી, એ કળશનું કાર્ય છે સર્વસામાન્ય વ્યક્તિમાં વધારે પ્રમાણમાં ભક્તિભાવ ન હોવાથી દેવપૂજાથી જે થોડું ઘણું ચૈતન્ય નિર્માણ થાય છે તે કળશ દ્વારા દૂર સુધી ન જઈને તેનો લાભ પૂજકને મળે એ માટે પૂજાઘરને કળશ ન હોવું યોગ્ય નીવડે છે.

પૂજાઘરની જેટલી ઉંચાઈ વધારે, તેટલું આનંદ મળવાનું પ્રમાણ વધારે હોય છે. આ ઉપરથી મંદિરના કળશની ઉંચાઈ હંમેશા વધારે કેમ હોય છે તેનો ખ્યાલ આવે છે.

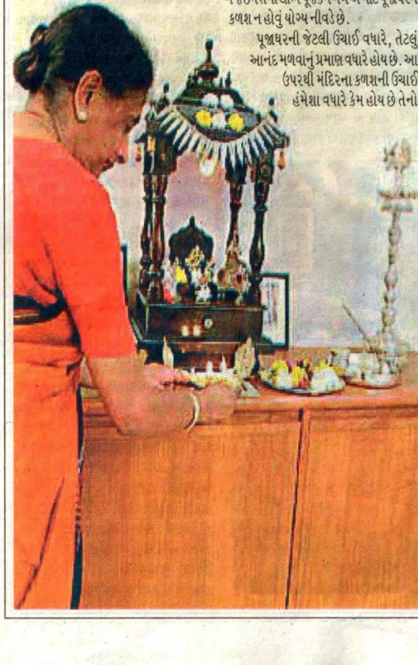

ઉપર આપેલા પ્રમાણ અનુસાર પૂજાઘરની પહોળાઈ ખૂબ ઓછી હોવાથી 'એવા પૂજાઘરમાં વધારે દેવ કેવી રીતે સમાઈ શકશે', આવો પ્રશ્ન કોઈના પણ મનમાં ઉભો થઈ શકે છે. આનો ઉત્તર એવો છે કે, સાધકનો પ્રવાસ 'અનેકમાંથી એકમાં' એવો થતો હોવાથી અનેક દેવતાઓની ઉપાસના પરથી એક દેવતાની ઉપાસના પર આવ્યો હોય છે; માટે તેણે પૂજાઘરમાં એક જ દેવ મૂકવા એ તેની ઉપાસનાની દ્રષ્ટિએ અધિક યોગ્ય હોય છે.

પૂજાઘરમાં દેવતાઓની રચના (આસન-રચના) કેવી રીતે કરવી ? :

શંકુની આકૃતિ પ્રમાણે રચના : 'પૂજાઘરમાં દેવતાઓની રચના કરતી વખતે તે શંકુના આકારમાં કરવી જોઈએ. પૂજા કરનારા ભક્તની સામે શંકુ આકારના ટોચના સ્થાને એટલે જ કે મધ્યસ્થાને શ્રી ગણપતિજીને સ્થાન આપવું. પૂજા કરનારાના જમણા હાથ તરફ સ્ત્રી દેવતાને સ્થાન આપવું. તેમાં કુળદેવીનું સ્વરૂપ ધરાવતી મૂર્તિ પ્રથમ સ્થાન પર બિરાજમાન કરવી. કુળદેવી પછી ઉચ્ચ દેવતાઓના ગૌણ રૂપો હોય તો તેમને સ્થાન આપવું. ત્યાર પછી જતે ઉચ્ચ દેવતાઓને સ્થાપન કરવા. પૂજા કરનારાના ડાબા હાથ તરફ આ જ પ્રમાણે પુરુષ દેવતા એટલે કે કુળદેવને સ્થાન આપવું ત્યાર પછી ઉચ્ચ દેવોના ગૌણરૂપો અને ત્યારપછી ઉચ્ચ દેવતાઓને સ્થાન આપવું. ગણેશજી વચ્ચોવચ બિરાજમાન થયા છે. આપણે જે શબ્દો બોલીએ છીએ તે નાદભાષા ગણેશજી સમજી શકે છે, તેથી જ તે સત્વરે પ્રસન્ન થનારા દેવ છે. ગણેશજી નાદનું પ્રકાશમાં અને પ્રકાશનું નાદમાં રૂપાંતર કરનારા દેવતા છે. અન્ય દેવતાઓ મોટે ભાગે પ્રકાશ ભાષા જ સમજી શકે છે તેમજ ગણેશજી એ ઈચ્છા લહેરો સાથે સંબંધિત છે તેથી ભક્તોની ઈચ્છા અથવા ભક્તોએ દેવતાના ચરણમાં કરેલી માગણી ગણેશજી તરત જ કુળદેવી અથવ કુળદેવ સુધી પહોંચાડે છે અને ત્યાર પછી જે તે જીવની કુળદેવી અથવા કુળદેવ સદર જીવને મદદ કરવા માટે દોડી આવે છે. તેમજ સાક્ષાત કુળદેવ તથા કુળદેવી પોતે જીવની ઈચ્છા પૂર્ણ કરવા માટે ઉચ્ચ દેવતાઓ પાસે યાચના કરે છે તેથી ઉચ્ચ દેવતાઓના તત્ત્વ તરત જ કાર્યરત થઈને જીવ માટે કાર્ય કરે છે.

કેટલીક વ્યવહારિક સૂચનાઓ :

૧. કોઈ વ્યક્તિના પૂજાઘરમાં દેવોની સંખ્યા અધિક હોય. ઉદા. દેવતાનાં બે ઉપરૂપ હોય તો રચના કરતી વખતે પૂજાઘરમાં તે બે ઉપરૂપમાંથી એક જ ઉપરૂપ પૂજાઘરમાં મૂકવા તરફ જીવનું વલણ હોવું જોઈએ. દરેક વખતે આપણને અનેકમાંથી એક રૂપમાં જવાનું છે એનું ભાન રાખવું જોઈએ અને તેને અનુરૂપ આપણે ઈશ્વર પર શ્રદ્ધા નિર્માણ કરવી જોઈએ, એ જ આપણું ધ્યેય હોવું જોઈએ.

૨. કોઈ વ્યક્તિ ગણેશજીની જ ઉપાસના કરતી હોય, તો તેણે (પૂજાઘરમાં) દેવતાનું ઉપરૂપ અને મૂળ સ્વરૂપ અલગ મૂકવાની આવશ્યકતા નથી. ગણેશજી પર વધારે શ્રદ્ધા હોવાથી ફક્ત ગણેશજીને જ પૂજાઘરમાં મૂકવા જોઈએ પરંતુ કોઈ એક વિશિષ્ટ દેવતાના તત્વમાં અટવાયા વિના નિર્ગુણ ઈશ્વર તરફ જવા માટે પ્રયત્નરત રહેવું.

૩. કેટલીક વખતે દેવતાઓનાં ચિત્રોમાં શિવજી શક્તિ સમેત દર્શાવેલા હોય ઉદા. સીતારામ, લક્ષ્મીનારાયણ વગેરે. જે વખતે ચિત્રમાં દેવીને દેવની ડાબી બાજુએ બેસેલા દર્શાવવામાં આવ્યા હોય છે, તે વખતે તે દેવી પોતાના સ્વામીની સાથે રહીને ભક્તગણને આશીર્વાદ આપી રહ્યા છે. ડાબી બાજુ ચંદ્રનાડીની હોવાથી તે શીતળ અને આનંદદાયક છે. આ શક્તિનું તારકરૂપ છે એવા ચિત્રમાં પુરુષ દેવતા એ મુખ્ય દેવતા છે એમ માનીને તે ચિત્ર ગણેશજીની જમણી બાજુએ મૂકવું જોઈએ. કેટલાક ચિત્રોમાં દેવીને જમણી બાજુ બેસેલા દર્શાવવામાં આવે છે. જમણી બાજુએ સૂર્યનાડીની હોઈને તેજસ્વી અને શક્તિદાયક છે. એ શક્તિનું મારકરૂપ છે. કાલી વિલાસતંત્રમાં એમ કહ્યું કે કાલીએ શિવના હૃદય ઉપર ઊભા રહીને નૃત્ય કરે છે અહીં શક્તિએ શિવજી બળશાળી છે. જ્યારે ચિત્રમાં દેવતાની જમણી બાજુ બેસેલા કે ઉભેલા હોય એમ દર્શાવવામાં આવે છે. ત્યારે ક્રિયાશીલ દેવી હોવાથી તેમને ચિત્રમાં મુખ્ય દેવતા તરીકે ગણીને ચાલવું તેથી પૂજાઘરમાં એવું ચિત્ર ગણેશજીની ડાબી બાજુ મૂકવું. પૂજા પહેલા પ્રાર્થના કરીને દેવતાઓને કરેલા આહ્વાનને કારણે બ્રહ્માંડમાંના તે દેવતાઓની કાર્યરત લહેરોને પંચતત્ત્વોની મદદથી સગુણમાં આવવું સહેલું પડે છે. વાયુમંડળની કક્ષાાં જ ઉભા રહેલા જીવનો દેહ પણ આ લહેરોને લીધે સાત્ત્વિક બને છે. જીવ પહેલાંથી જ સાત્ત્વિક બનેલો હોવાને કારણે પ્રત્યક્ષ પૂજાવિધિમાંથી દેવતા તરફ પ્રક્ષેપિત થનારી લહેરોને જીવમાં વધારેમાં વધારે પ્રમાણમાં ફાયદો થવામાં મદદ થાય છે.

વૈરાગ્યમેવાભયમ્ (૩)

ધર્મકાર્ય કરવાની વાત આવે અને આવતીકાલ રેશમ જેવી સુંવાળી લાગી આવે છે... અને કહીએ છીએ કે કાલ કરશું...

પણ ! આત્મન્ ! પ્રમાદના પનારે કાં પડે ! આળસને કાં પંપાળે ? અરે ! ધર્મકાર્ય તો આવતીકાલે કરવાનું હોય તે ય જલ્દી આજે જ કરી નાખવું જોઈએ... અરે ! આત્મન્ ! તે માટે તો સવારના બદલે બપોરની પણ પ્રતીક્ષા કરવા જેવી નથી...! કોઈની ય રાહ જોયા વિના તુર્ત જ ધર્મકાર્ય તો કરી જ લેવું જોઈએ... સમયનો ભરોસો રાખ મા.

મહા-મહેનતે મળેલો મોંઘો આ સમય વિપુલ વિઘ્નોથી ભરપુર છે... ક્યારે ક્યાં અને કેવા વિઘ્નોનું વાદળ ધસી આવશે ? ને શું કરી નાખશે ? કશું જ નહીં કરી શકાય. તું આશામાંને આશામાં બેઠો રહીશ ને અકસ્માત કો વિઘ્નવાદળી ધસી આવશે... એવી વરસી જશે કે તારી માંડેલી આશા નિરાશામાં ભળી જશે...! તું જોતો જ રહીશ કે. 'હેં ? શું થયું ?' ને.. ખલાસ... મળી આવેલી સોનેરી તક તારા હાથથી સરકી જશે... તું હાથ ઘસતો જ બેસી રહીશ... ત્યારે પસ્તાવાનો પાર નહીં રહે...! આંસુની ધાર સતત વહી રહેશે....

આથી જ નક્કી કરી લે.

ધર્મકાર્યમાં વિલંબ નહી નાખું

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n13/mode/1up

2018-07-30 -Gujarat Samachar -Dharmlok -Hindu Musalman Sathe (961)

realpatidar.com

ઊર્મિલા : રામાયણનું એક અનોખું સ્ત્રીરત્ન

રામાયણમાં મહર્ષિ વાલ્મિકીએ ઊર્મિલાનું વર્ણન કર્યું નથી. તેવી જ રીતે તુલસીદાસજીએ પણ તેમના રામચરિત માનસમાં ઊર્મિલાના પાત્રનું વર્ણન કર્યું નથી. સામાન્ય લોકો ટીકા કરે છે કે ઊર્મિલાને ભારોભાર અન્યાય કરવામાં આવ્યો છે. લક્ષ્મણજી તો રામસીતા સાથે વનમાં ગયા હતા પણ ઊર્મિલાનો આટલો મોટો ત્યાગ કે જે ઘરે રહીને લક્ષ્મણજીનો વિયોગ સહન કરે એ ઊર્મિલા માટે બે શબ્દો પણ વાલ્મિકી રામાયણ અને રામચરિત માનસમાં ન જણાય તેથી ઊર્મિલાને ઉપેક્ષિત પાત્ર તરીકે સામાન્ય લોકો ગણે છે. કદાચ વાલ્મિકી અને તુલસીદાસ ઊર્મિલાનું વર્ણન કરવા અશક્તિમાન જણાય છે. કોઈ રીતે ઊર્મિલાના ત્યાગનું વર્ણન થઈ શકે તેમ નથી. ઊર્મિલાનું વ્યક્તિત્વ એટલા ઊંચા પ્રકારનું છે કે તેનું વર્ણન કરતાં કલમ થંભી જાય.

પંચવટીમાં રાત્રિ દરમિયાન રામજી અને સીતાજી સૂતાં છે. લક્ષ્મણભૈયા રોજના નિયમ પ્રમાણે ચોકી કરે છે. આઠ આઠ વરસ લક્ષ્મણજીએ આ રીતે જાગરણમાં પૂરાં કરેલાં. આઠમા વરસની આ છેલ્લી રાત હતી. હજી છ વરસ બાકી છે. રામના વનવાસનાં ચૌદ વર્ષ પર્યંત લક્ષ્મણજી રાત્રિ દરમિયાન પર્ણકુટિની પરિક્રમા કરશે. અર્થાત્ સીતારામ સીતારામ જાપ જપતા ચોકીપહેરો ભરશે. અડધી રાત્રિએ સફેદ વસ્ત્રધારી એક સ્ત્રી લક્ષ્મણજીના માર્ગમાં આવે છે. લક્ષ્મણ ચોંકી ઊઠે છે કે, અડધી રાત્રિએ આ સ્ત્રી કોણ? પોતે તો નિયમિત આઠ વરસથી રાત્રિ દરમિયાન સીતારામની ચોકી ભર્યા કરે છે. આંખનું એક મટકું પણ મારતા નથી. લક્ષ્મણજી ઊભા રહી ગયા. પેલી સ્ત્રી પણ દૂર ઊભી છે. લક્ષ્મણજીએ બે હાથ જોડીને કહ્યું કે ''માતાજી, આપ કોણ છો? આપનું બાળક એવો લક્ષ્મણ આપને પ્રશ્ન કરે છે. હું તો પરિક્રમા કરું છું. મારા પરિક્રમાના મારગમાં આપ કેમ ઊભાં છો?' પેલી સ્ત્રીએ પ્રત્યુત્તર વાળ્યો કે 'લક્ષ્મણજી, હું નિદ્રાદેવી છું અને લક્ષ્મણ જગતમાં તારા જેવો નિદ્રાવિજયી અને તપસ્વી પુરુષ મેં જોયો નથી. આજે મારાથી રહેવાયું નહિ એટલે હું આ રૂપ લઈને આવી છું. હું જાણું છું કે તમે વૈરાગી છો, ત્યાગી છો. હું તમને સ્પર્શ પણ કરીશ નહીં. હું તમારા વ્રતને તોડવાની કોશિશ નહીં કરું. તમારે સવૂં નહીં પડે, તમારે આંખો બંધ નહીં કરવી પડે. તમારું વ્રત અખંડ રહેશે, ચૌદ વરસ જાગવાનું. લક્ષ્મણજી, તમારું આ તપ જોઈને હું રાજી થઈ છું, તેથી તમારી સેવા કરવા આવી છું. મને થોડીક સેવા આપો?' લક્ષ્મણ તો નમ્રતાથી જવાબ આપે છે કે 'હું તો સેવક છું. સેવકને સેવા લેવાનો અધિકાર નથી. તમારી લાગણી બદલ ધન્યવાદ, વળી મારે સેવાની પણ શી જરૂર હોય!' નિદ્રાદેવી બોલ્યા, 'લક્ષ્મણજી, તમારા વ્રતમાં વિક્ષેપ નહીં કરું, પણ એકવાર મને મારો આ સફેદ પાલવ દૂરથી તમારા ઉપર ફેરવવા દો જેથી કરીને આઠ વરસનું તમને જે જાગરણ થયું છે એનો થાક ઊતરી જાય. તમારું વ્રત નહીં તૂટે. તમારે આંખો બંધ નહીં કરવી પડે. સૂવું નહીં પડે. હું તમને સ્પર્શ પણ નહીં કરું અને એક જ ક્ષણમાં હું પાછી જતી રહીશ. મારો પાલવ તમારા ઉપર ફેરવું એટલે તમારી આઠ વરસની જાગરણની જે થકાવટ છે તે દૂર થશે. મને આટલી સેવા મળે તો હું કૃતકૃત્ય બનું.' લક્ષ્મણજી પ્રત્યુત્તર આપે છે કે ''માતાજી, તમને મારા પ્રત્યે આટલી લાગણી થઈ છે તે બદલ આભાર. પણ હું એક પ્રશ્ન પૂછું કે આપને આવી ખોટી માહિતી કોણે આપી છે કે લક્ષ્મણને થાક લાગ્યો છે? વળી આપે કેમ માની લીધું કે લક્ષ્મણને થાક લાગ્યો છે?' માતાજીએ જવાબ આપ્યો કે 'એક રાતનું જાગરણ માણસ કરે તો તેના શરીર ઉપર બીજા દિવસે તેની અસર જણાય છે. ધન્ય છે સુમિત્રાના પુત્ર, તમે આઠ વરસથી જાગો છો, થાક તો લાગે ને!' લક્ષ્મણ નિઃસંકો જણાવે છે કે 'આપની વાત સાચી છે. પણ માતાજી, ચોવીસે કલાક મારી પાસે રામ છે.

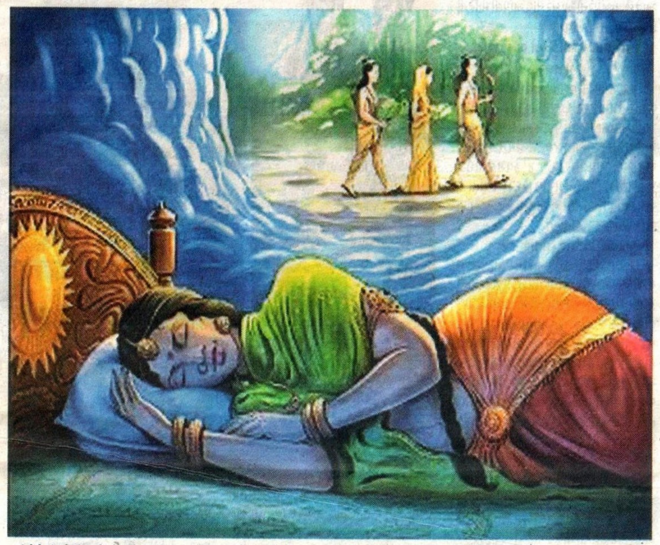

વળી હે દેવી, જેની સામે ચોવીસે કલાક રામ હોય એને થાક ન લાગે. મારે તો ચોવીસે કલાક રામદર્શન તથા મારી મા જાનકીનાં દર્શન હોય. મને બિલકુલ થાક નથી લાગ્યો. લાગણી બદલ હું ઋણી છું.' નિદ્રાદેવી કહે છે કે 'લક્ષ્મણજી, એ તો તમારી મહાનતા છે, ગૌરવ છે. સુમિત્રાનંદન, ભલે થાક ન લાગ્યો હોય પણ મને એકવાર સેવાનો લાભ આપો.' લક્ષ્મણ સ્પષ્ટ કહે છે કે 'નહીં માતાજી. મારી સાધનામાં વિક્ષેપ થાય છે. મારી પરિક્રમામાં અવરોધ થાય છે. આપ મહેરબાની કરીને વચમાંથી ખસી જાઓ.' માતાજી તો આગ્રહ કરી રહ્યાં છે કે 'તમારે મને સેવા તો આપવી જ પડશે.' આમ ચર્ચા ચાલતી હતી એમાં રામજી જાગી ગયા. રામ જાગ્યા એટલે સીતાજી જાગ્યાં. રામ કહે, 'વૈદેહી, આજે લક્ષ્મણ રાત્રિના સમયે કોઈની સાથે વાતો કરતો લાગે છે. તે વ્યક્તિ કોણ હશે? રામ અને સીતા કોઈને ખબર ન પડે એમ બહાર આવીને જુએ છે તો લક્ષ્મણ નિદ્રાદેવી સાથે વાતો કરે છે. દેવી તો રસ્તામાંથી હટતાં નથી અને વારેવારે કહ્યાં રે છે કે બસ મને સેવા સોંપો. મારે તમારી સેવા જ કરવી છે. દેવીના ખૂબ આગ્રહને કારણે લક્ષ્મણ કહે છે કે 'જો તમારે સેવા કરવી હોય તો હું કહું તે કામ કરશો?' પછી દલીલ નહીં કરો ને!' દેવીનો હકારાત્મક જવાબ સાંભળીને લક્ષ્મણજીએ કહ્યું, 'તો એક કામ કરો. હું અહીં આઠ વરસથી જાગું છું. પણ મને કોઈ થાક નથી, કારણ મારી પ્રત્યક્ષ રામ અને જાનકીજી છે. નિદ્રા માતાજી, હું અહીં જાગું છું એમ મારી પત્ની ઊર્મિલા અયોધ્યામાં જાગે છે. એણે પણ આઠ વરસનું જાગરણ કર્યું છે. એની સામે પ્રત્યક્ષ રામ નથી એટલે કદાચ તેને થાક લાગ્યો હોય. એટલે તમે ઊર્મિલાનો થાક ઉતારો.' માતાજી કહે, 'મારે તમારી આજ્ઞાનું પાલન કરવું છે.' લક્ષ્મણને એક જ વાર પોતાના આઠ વરસના વનવાસ દરમિયાન નિદ્રાદેવી સામે, એક ક્ષણ માટે ઊર્મિલાની યાદ આવી: 'મને તો થાક નથી પણ એ તપસ્વિની રઘુકુળની પુત્રવધૂને જો (થાક) લાગ્યો હોય તો આપ એનો થાક ઉતારો.' નિદ્રાદેવી તરત જ સેવા કરવા ઊપડી ગયાં.

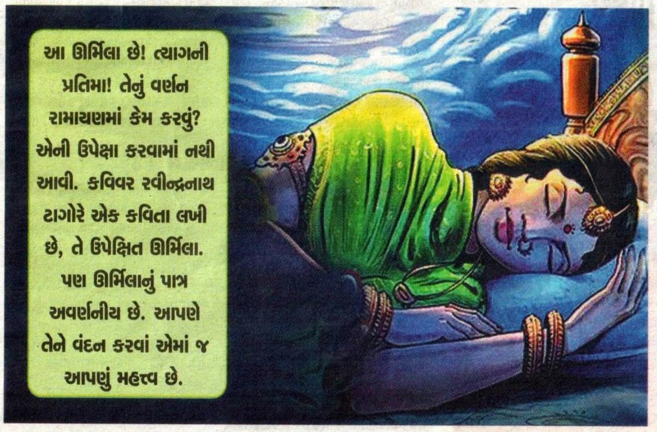

આ ઊર્મિલા છે! ત્યાગની પ્રતિમા! તેનું વર્ણન રામાયણમાં કેમ કરવું? એની ઉપેક્ષા કરવામાં નથી આવી. કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરે એક કવિતા લખી છે, તે ઉપેક્ષિત ઊર્મિલા. પણ ઊર્મિલાનું પાત્ર અવર્ણનીય છે. આપણે તેને વંદન કરવાં એમાં જ આપણું મહત્ત્વ છે.

લક્ષ્મણના મુખમાંથી ઊર્મિલા એ શબ્દ નીકળ્યો ને રામજીની આંખમાંથી આંસુ સરી પડ્યા. જાનકીએ પૂછ્યું. 'મહારાજ, તમારી આંખમાં આંસુ? 'હા, વૈદેહી, આપણે ઊર્મિલાનો તો ક્યારેય વિચાર જ નથી કર્યો. એ ગરીબ ઊર્મિલાની શું દશા હશે?' સીતાજી પણ લાગણીપૂર્વક કહે છે, 'મહારાજ, આટલો બધો ભાવ જો ઊર્મિલા તરફ આપને જાગતો હોય તો પ્રભુ, એક વાર એને દર્શન આપો, એનો થાક ઊતરી જશે. આપ તો અંતર્યામી છો. ગમે તેમ પણ ઊર્મિલા તો મારી નાની બહેન છે. એને રાજભવનમાં દર્શન આપો.'

રામ અને સીતા આઠમા વર્ષની વનવાસની રાત્રિએ આ ઘટના બની. એટલે અયોધ્યામાં ઊર્મિલાની સન્મુખ શ્રીરામસીતા પ્રગટ થાય છે. મૂળ સ્વરૂપે પર્ણકૂટીમાં છે. બીજા સ્વરૂપે ત્યાં પ્રગટ થયાં. ઊર્મિલા અખંડ જાગે છે. ઊર્મિલાએ રામસીતાને જોયાં તેથી તેને નવાઈ લાગી કે આ કોઈ ભ્રાંતિ છે કે પછી મને સ્વપ્ન આવ્યું છે? હું સૂતી તો નથી. સ્વપ્ન તો આવે નહીં. પોતે જાગૃતાવસ્થામાં છે તેની તેણે પ્રતિતી કરી. રામજી નજીક આવ્યાં. મસ્તક ઉપર હાથ મૂક્યો, 'દીકરી હું રાઘવ, તને આશીર્વાદ આપવા આવ્યો છું. આજ અમારાથી રહેવાયું નહીં એટલે આશીર્વાદ આપવા આવ્યાં છીએ.' 'મારા સદ્ભાગ્ય, પ્રભુ.' 'દીકરી, આઠ આઠ વરસ વીત્યાં છે. અમને તો યાદ ન આવી, આ જે તારા પતિ લક્ષ્મણે તને યાદ કરી.' ઊર્મિલા લાગણીવશ થઈ, આંખમાંથી દડદડ આંસુ સારે છે. એને તો આનંદ થઈ ગયો કે મારી સાધના સફળ થઈ ગઈ. કમ-સે-કમ મારા પતિએ મને યાદ કરી. મારું જીવન પૂરું થઈ ગયું. 'ઉર્મિલા બેટા, આજે દેવી નિદ્રાની સાથે ચર્ચામાં લક્ષ્મણે એને એમ કહ્યું કે, મારે તમારી સેવાની જરૂર નથી. મારી ઊર્મિલા આઠ વર્ષથી જાગે છે એનો થાક ઊતારો.' બેટા, અમને ઓચિંતો ખ્યાલ આવ્યો કે અમે તારો તો ખ્યાલ કર્યો જ નહીં! માટે ઊર્મિલા, તારી પાસે હું અને જાનકી બંને કહેવા આવ્યાં છીએ કે માગ, ઊર્મિલા શું આપું? ધન્ય છે તારા ત્યાગને, ધન્ય છે તારા સમર્પણને.

ઊર્મિલાને માગવાનું કહ્યું છે, પણ રઘુકુળની પુત્રવધૂનો જવાબ સાંભળતા જ મનમાં થાય કે ઊર્મિલાની ઉપેક્ષા થઈ નથી પણ તેનું વર્ણન ના થઈ શકે તેવું આ પાત્ર છે. રામજીને પગે લાગીને કહ્યું, 'ભગવાન, આપ મને માગવાનું કહો છો, પણ મને રઘુવંશની પુત્રવધૂ બનવાનું સદ્ભાગ્ય મળ્યું. હવે મારે માગવાનું શું બાકી રહ્યું? દુનિયાની સર્વોત્તમ સ્થિતિ મને મળી કે હું રઘુવંશની પુત્રવધૂ બની. હવે મારે જીવનમાં શું બાકી છે એ હું તમારી પાસે માગું? તમારા ચરણની ચોવીસે કલાક સેવા કરનાર આર્યપુત્રની હું પત્ની બની. છતાં રામજી આગ્રહ કરે છે અને કહે છે: 'ધન્ય હો દીકરી, પણ કાંઈક તો માંગ.' એ વખતે ઊર્મિલાએ એક માગણી કરી છે. ઊર્મિલા પૂછે છે: 'હું જે માગું તે આપશો?' 'હા-માગ'. 'તો પ્રભુ એક માગણી કરું - ચૌદ વરસ પૂરાં થાય અને તમે અયોધ્યા પાછા આવો - તમારો રાજ્યાભિષેક થાય ત્યાં સુધી મારા પતિને મારી યાદ આવવી ન જોઈએ. કારણ કે આજે મારી યાદ આવી તો તમારે ત્યાંથી ધક્કો ખાવો પડ્યો. હું નથી ઈચ્છતી કે રામજીને પરિશ્રમ થાય. મારા ઈશ્વરને, મારા પતિદેવને, મારું સ્મરણ ન થાય. મહારાજ નહિતર તમારી સેવામાં વિક્ષેપ પડશે. હું અહીં ત્યાગથી બેઠી છું. પ્રભુ, એક વખત યાદ થઈ તે ભલે, પણ હવે અવધિ પૂરી થાય ત્યાં સુધી મારા પતિ મને યાદ ન કરે. આટલી માગણી છે.'

આ ઊર્મિલા છે! ત્યાગની પ્રતિમા! તેનું વર્ણન રામાયણમાં કેમ કરવું? એની ઉપેક્ષા કરવામાં નથી આવી. કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરે એક કવિતા લખી છે, તે ઉપેક્ષિત ઊર્મિલા.' પણ ઊર્મિલાનું પાત્ર અવર્ણનીય છે. આપણે તેને વંદન કરવાં એમાં જ આપણું મહત્ત્વ છે. ■

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n14/mode/1up

2018-07-30 -Gujarat Samachar -Dharmlok -Hindu Musalman Sathe (961)

realpatidar.com

પ્રસાદ તરીકે ધરાવેલાં નાળિયેરનું અડધિયું પૂજારી પોતાની પાસે રાખી શકે?

કોઈપણ ધાર્મિક વિધિ કે મંગલ પ્રસંગે શુકનવંતુ મનાતું શ્રીફળ પણ હવે કર્ણાટકમાં મંદિરોના પુરોહિતો અને રાજ્ય સરકાર વચ્ચેના ઉગ્ર સંઘર્ષનો મુદ્દો બન્યું છે. મંદિરોના નગર તરીકે ઓળખાતા કર્ણાટકના મેલકોટેમાં પ્રસાદ તરીકે વધેરવામાં આવતાં સંખ્યાબંધ શ્રીફળોને આમ તો સદીઓ જૂની એક પ્રણાલી હેઠળ પુરોહિતો તથા ભક્તો વચ્ચે સરખો હિસ્સો વહેંચી લેતાં હોય છે જે પૈકી શ્રીફળનું ઉપરનું અડધિયું પુરોહિતો તેમના અંગત ઉપયોગ માટે રાખી લેતા હોય છે જ્યારે બાકીનો ભાગ બાધા રાખનાર ભક્તને ફાળે જતો હોય છે.

પ્રસાદ તરીકે ચડાવતાં શ્રીફળોના જંગી પ્રમાણને જોતાં સરકારને આ સમગ્ર મામલામાં ભક્તોના શોષણની ગંધ આવતાં તેણે થોડા સમય પહેલાં એક આદેશ જારી કરીને શ્રીફળનાં બન્ને અડધિયાં ભક્તોને પરત કરવાનો હુકમ કર્યો છે. જેથી કર્ણાટકની પુરોહિત આલમમાં જબરદસ્ત ફફડાટ વ્યાપી ગયો છે. અત્યંત મોંઘા બનેલા શ્રીફળને પરાણે ખરીદીને બાધા ઉતારવા આવતા ભક્તો પાસેથી આખુંને આખું નાળિયેર પડાવી લેતા પુરોહિતોને પાઠ ભણાવવા સરકારે લીધેલું આ પગલું બેંગલોરની કોર્ટમાં પડકારવામાં પણ આવ્યું છે.

પુરોહિતોના વકીલોએ આ પગલાને ધાર્મિક બાબતોમાં સરકારની બિન જરૂરી દખલગિરી તરીકે ગણાવીને પડકાર્યું છે. અસર પામેલા પુરોહિતો જણાવે છે કે અમારા હિસ્સાથી અમે વંચિત થયા છીએ એટલા માટે અમે રોષે ભરાયા નથી. પણ બંધારણે બક્ષેલા ધાર્મિક અધિકારોને કચડી નાખવા સરકાર મેદાને પડી છે તેની સામે અમારો વાંધો છે. એટલે હવે શ્રીફળનું અડધિયું મેળવવા હકીકતમાં કયો પક્ષ કાનૂની રીતે હક્કદાર છે એ મુદ્દો બંધારણીય ગંભીરતા ધારણ કરવા માંડ્યો છે.

મેલકોટમાં વર્ષે એકવાર ચાર દિવસ માટેનો વૈરામુંડીનો મોટો ધાર્મિક ઉત્સવ મનાય છે જેમાં ભાગ લેવા હજારો માણસો દૂર દૂરથી આવે છે. આ ચાર દિવસ દરમિયાન રોજનાં પાંચ હજારથી પણ વધુ શ્રીફળ ભગવાનને ચરણે ધરાવાય છે એટલે ઉપરનું અડધિયું રાખી લઈને પુરોહિતો તથા તેમના કર્મચારીઓ તગડો પ્રસાદ મેળવી લે છે એ વિશે તો કોઈ શંકાને સ્થાન છે જ નહીં. ઘણા સમયથી શ્રીફળના આ અડધિયા ઉપર લોભી નજરો ફરતી રહી છે. ૧૯૫૫માં પણ શ્રીફળના બન્ને ભાગ ભક્તોને પરત કરી દેવાની હિલચાલ થયેલી. પણ માન્ડયના નાયબ કમિશનરે મુઝરાઈ કમિશનરના ૧૯૩૯ના ચુકાદાને ટાંકીને જણાવ્યું હતું કે મેલ કોટે, શ્રીરંગ પટણાના રંગનાથ સ્વામી મંદિર તથા પુયણકટ્ટીના શ્રીરામ મંદિરના પુરોહિતોને શ્રીફળનો ઉપલો ભાગ પોતાના માટે રાખી લેવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થયેલો છે.

અલબત્ત સરકારનો છેલ્લામાં છેલ્લો આદેશ ધાર્મિક તથા ચેરીટેબલ ફંડો માટેના કમિશનરની ભલામણને આધારે આપવામાં આવેલો છે. ગયા જુલાઈમાં આ કમિશનરે એવી ભલામણ કરેલી કે શ્રીફળની કિંમત ઘટાડવામાં આવે. ઉપરાંત શ્રદ્ધાળુઓને આખું શ્રીફળ પાછું આપી દેવામાં આવી. માર્ચની ૪ થી તારીખે સરકારે શ્રીફળની કિંમત આઠ રૂપિયાથી ઘટાડીને સાત રૂપિયા કરી નાખી અને બન્ને અડધિયાં ભક્તોને પરત કરવાનો હુકમ પણ સાથે-સાથે આપ્યો. કર્ણાટકમાં ૧૯૦૧ની સાલથી મંદિરોની વહીવટ સરકાર સંભાળે છે. સરકારના હુકમના સંદર્ભમાં મુખ્ય વહીવટકાર શ્રી ઉમાનાથે ગત ૮મી એપ્રિલથી હુકમના અમલ માટેનો આગ્રહ રાખ્યો. પ્રણાલિકામાં થયેલા ફેરફારનો અમલ કરવા ઈન્કાર કરતા પુરોહિતોને મેમો પણ અપાયા. સદીઓથી જેમનું કુટુંબ નારાયણ સ્વામી મંદિરમાં પુરોહિત પદ સંભાળે છે તે મંદિરના વડા પુરોહિત શ્રી સંપતકુમાર ભટ્ટારે તો રોષે ભરાઈને જણાવ્યું પણ ખરું કે અમને સરકારના ગુલામ બનાવવા માટેની આ ચાલ છે. પ્રભુની સેવા કરવાની અમારી આ વારસાગત પ્રણાલિ છે, ધાર્મિક વિધિઓમાં માથું મારવાનો સરકારને કોઈ અધિકાર નથી.

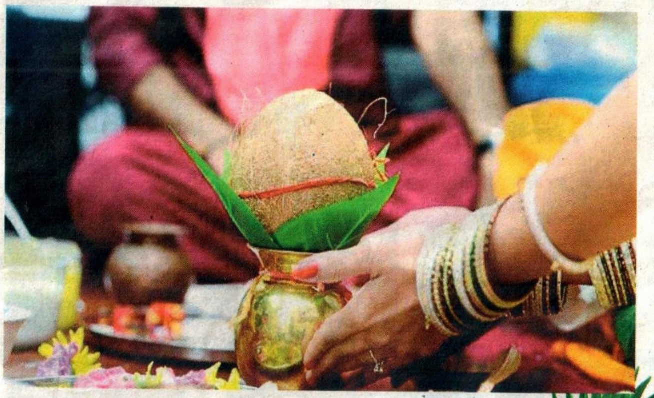

શ્રી ભટ્ટારના પુત્ર શ્રી વરદરાજ ભટ્ટાર તથા યોગનરસિંહ મંદિરના ૭૦ વર્ષના જૈફ પુરોહિત શ્રી શ્રીનિવાસ રાઘવ ભટ્ટારે સંયુક્ત રીતે સરકારના પગલાને પડકારતી રીત હાઈકોર્ટમાં કરી છે. રીટમાં જણાવ્યા પ્રમાણે સરકારે પંચરાત્ર નૈવધમ કર્મોમાં આપેલા ધાર્મિક વચનોનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે. જો આ આદેશના પાલન સ્હેજ પણ ક્ષતિ કે ચૂંક રહી જાય તો પૂજાનું ફળ પ્રાપ્ત થતું નથી પણ પ્રતિસ્પર્ધી જૂથના નિષ્ણાતોની દ્રષ્ટિએ આ ધાર્મિક આદેશોમાં શ્રીફળનો ઉલ્લેખ ક્યાંય આવતો નથી. આ તો પુરોહિતોના વડવાઓએ સ્વયં ઉપજાવી કાઢેલી જીવનનિર્વાહ માટેની એક પ્રણાલિ હોય એવું લાગે છે. ૮ મી એપ્રિલે અમલમાં આવેલા સરકારના હુકમને હજુ અદાલતે મનાઈ હુકમ આવ્યો નથી.

શ્રીફળનું ઉપરનું અડધિયું જ કેમ? માલીકી કોની?

શાસ્ત્રોમાં શ્રીફળને શુકનવંતુ એટલા માટે માનવામાં આવ્યું છે કે તે સમૃધ્ધિનું વાહક છે.

પણ કર્ણાટકમાં ઊભા થયેલા પેચીદા મામલામાં પુરોહિતો શ્રીફળના ઉપરના અડધિયાને જ પોતાની પાસે રાખવાનો આગ્રહ કેમ સેવી રહ્યા છે એ ઘણા લોકોના મનમાં રહસ્યમય ગુંચવાડો ઊભો કરે તેવો મુદ્દો છે અને હકીકતમાં રહસ્ય થોડું ઊંડું પણ છે.

એવું મનાય છે કે શ્રીફળના ઉપલા અડધિયાની ચોટલીની આજુબાજુ શ્રીફળની બે આંખો આવેલી હોય છે જે કળા છિદ્ર રૂપે સ્પષ્ટ જોઈ શકાય તેવી હોય છે. તેમાંથી નીકળતું શ્રીફળનું બી નિઃસંતાન કુટુંબોને ઘેર ઘોડિયું બંધાવી શકે તેવી ક્ષમતા ધરાવતું હોવાનું કહેવાય છે. શ્રદ્ધાળુઓનો મહિલા વર્ગ આ રહસ્ય બરાબર જાણતો હોય છે. અને પુરોહિતો પણ આ ભેદ જાણતા હોય છે એટલે કોઈ શ્રદ્ધાળુ સ્ત્રીનું વાંઝીયામેણું ટાળવા માટે જ પુરોહિત શ્રીફળના પેલા શુકનવંતા અડધિયાને સાચવી રાખવાનો આગ્રહ સેવતા હોય છે.

શ્રધ્ધાળુઓ ખૂબ નારાજ?

પુરોહિતોના લોભીયા હાથે થતું ભક્તોનું શોષણ અટકાવવા માટે તો સરકારે શ્રીફળને લગતો મહત્ત્વનો ચુકાદો આપ્યો છે પણ બધા શ્રદ્ધાળુઓએ સરકારના આદેશને હસતા મોએ વધાવી નથી લીધી કેટલાંક તો એવું માને છે કે શ્રીફળનું અડધિયું મંદિરનાં બાપજી તેમની પાસે રાખે તો જ આપણી બાધા ફળી ગણાય. એટલે હુકમનો અમલ થયો હોવા છતાં ભક્તો સ્વેચ્છાએ હજુ પણ અડધું શ્રીફળ પુરોહિતને આપીને જ જાય છે. પ્રણાલિકાઓ અને શ્રદ્ધાના દસ્તુરો તોડવા કેટલાં દુષ્કર છે તેનો આ એક જોરદાર દાખલો છે. ૯૭૦ વર્ષ પૂર્વે ભારતીય ફિલસૂફીમાં વિશિષ્ટ... એક ક્રાન્તિકારી વિચાર સ્મરણનું પ્રદાન કરનાર શ્રી રામાનુજએ સ્થાપેલી મેલકોટેના વિવાદે ભારે ઝંઝાવાત જગાડ્યો છે.

ઊર્જાનું પ્રતીક કળશ

કળશ એ ભારતીય સંસ્કૃતિનું સર્વોચ્ચ પ્રતીક છે. પ્રતિદિનની દેવપૂજાના અવસરે પણ સૌથી પહેલાં કળશની જ પૂજા થાય છે. કળશ પર કુમકુમની રેખાઓ દોરવામાં આવે છે અને તેની સાથે જળમાં દૂર્વા મૂકવાની વિધિ કરવામાં આવે છે. પીપળો, આંબો, ઔદુંબર, જાંબુ અને વડના પાંદડાં દરેક માંગલિક કાર્યોમાં 'પંચપલ્લવ'ના નામે સંમીલિત કરવામાં આવે છે. 'ઈષ્ટં ધર્મેણ યોજયેત્'ના ન્યાયે કળશ તથા આ પંચ પલ્લવોની સંગતિ રચવામાં આવી છે.

સુવર્ણ, ચાંદી, મોતી, પન્ના અને પ્રવાલ પંચરત્ન તરીકે ઓળખાય છે. વેદમંત્ર છે કે જેઓ રત્નોનું દાન કરે છે તેઓએ સૂર્ય ભાગ્યશાળી બનાવે છે. પંચપલ્લવોથી કળશ સુશોભિત કરવામાં આવે છે અને પંચરત્નોથી તે શ્રીમંત બને છે. કળશમાં દેવતાઓની સ્થાપના કરવાની હોય તો તેના પર ધાન્યોથી પરિપૂર્ણ પાત્ર રાખવું પડે છે અને જો ફક્ત માંગલિક કાર્ય હોય તો કળશ પર શ્રીફળની સ્થાપના કરવામાં આવે છે. આ પ્રકારે કળશની રચના પૂર્ણ થાય છે.

સ્વસ્તિકની આકૃતિ બનાવતી વખતે જેમ તેના પર સાક્ષાત્ સૂર્યદેવ આવીને બિરાજે છે તેમ જળ ભરેલા કળશ પર વરુણદેવ આવીને બિરાજે છે. આ અંગેનો એક મંત્ર છે:

તત્પયાબ્રિાહ્મણા વેદમાન
સ્તદાશાસ્તે યજમાનો હવિર્ભિઃ
અહેડમાનો વરુણેઃ બોધ્યુ
રુશંસ માન આયુઃ પ્રભાવી

અર્થાત્ હે વરુણદેવ, તમને પ્રણામ કરતાં કરતાં હું તમારી સમીપ આવી રહ્યો છું. આ નિમિત્તે યજ્ઞ કરનારા તમારા ભક્તો તમને આહુતિ અર્પિત કરીને તમારી પાસે યાચના કરે છે. હે વરુણદેવ, તમે પ્રસન્ન થઈ મારી પાસે જ રહો. મને દીર્ઘાયુષી બનાવશો. તમારી કીર્તિ ચોતરફ ફેલાઈ રહી છે. આ નાના અમથા કળશમાં સમસ્ત દેવ, સપ્તસાગર, સપ્તસરિતા, સપ્તદ્વીપ, ધરિત્રી, ચાર વેદ, ગાયત્રી અને સાવિત્રી સૌ બિરાજમાન રહે છે. તે સૌ પાપ અને ક્ષયનો નાશ કરતા તથા શાંતિની સ્થાપના કરવા એક જ કળશમાં સાથે વિદ્યમાન હોય છે.

કળશ જો મોટો હોય તો તે ઘટ (ઘડો) કહેવાય છે. નવરાત્રિમાં સ્થાપિત ઘટ દેવીનો ઘટ કહેવાય છે. સંક્રાંતિ દરમિયાન એ જ ઘટ સૌભાગ્યવતીને અખંડ સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરાવનાર હોય છે. વાસ્તવમાં કળશ એ માનવશરીરનું પ્રતીક છે. કળશની સ્થાપના ધાન્યની ઢગલી પર થાય છે. આપણુ શરીર સુંદર અને દર્શનીય છે પરંતુ ક્યાં સુધી? ત્યાં સુધી જ્યાં સુધી દેહરૂપી ઘટમાં જીવનરૂપી જળ તથા પ્રાણરૂપ જ્યોતિ છે, જ્યાં સુધી દેહમાં પ્રાણનો ઉલ્લાસ છે ત્યાં સુધી ઘટ કાંતિમાન, સુંદર તથા મંગલમય છે. આ દેહને સાર્થક બનાવવો જોઈએ. આ દેહરૂપી ઘટમાં આત્મારૂપી નારાયણને ઓળખીને જીવનની કૃતાર્થતાનો 'કળશાધ્યાય' લખી તમારા જીવનની પરિસમાપ્તિ કરી શકો. ઘરમાં સદૈવ સુસજ્જિત રહેતો કળશ સુખ, શાંતિ અને સમૃદ્ધિ લાવે છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n15/mode/1up

2018-07-30 -Gujarat Samachar -Dharmlok -Hindu Musalman Sathe (961)

realpatidar.com

હિન્દુ-મુસ્લિમ સાથે મળીને પૂજા કરે છે પીરાણાની ઈમામશાહની દરગાહ પર

ગળામાં મંગળસૂત્ર પહેરેલી હિન્દુ યુવતીનો હાથ પકડી પીરાણાની ઈમામશાહની દરગાહમાં આવી રહેલા મુસ્લિમ યુવાન પર દરગાહમાં હાજર રહેલા તમામની નજર કુતૂહલપૂર્વક ચોંટી જતી હતી.

હિન્દુ-મુસ્લિમ જ્યાં સાથે મળી પૂજા કરે છે એ પીરાણાની ઈમામશાહની દરગાહ પર દર મહિને આ યુગલ આવે છે. અમદાવાદના ખાનપુર વિસ્તારમાં આવેલા સૈયદવાડામાં રહેતાં રફીક અને મીનાએ પ્રેમલગ્ન કર્યાં છે. સમાજના ભયંકર વિરોધ વચ્ચે લગ્ન કરનાર રફીક અને મીના લગ્ન પહેલાં પણ પીરાણાની દરગાહ પર પૂજા અને નમાઝ પઢવા માટે આવતાં હતાં.

અમદાવાદના એક અખબારમાં નોકરી કરતાં રફીક અને મીનાની આંખ મળી ગઈ હતી. બંને પ્રેમમાં હતાં, પણ રફીક મુસ્લિમ હોવાથી હિન્દુ છોકરી સાથે લગ્ન કરે તે બાબતે તેના ઘરમાં અને સમાજમાં જબરજસ્ત વિરોધ હતો. તો બીજી તરફ મીનાના કુટુંબ અને સમાજમાં પણ મીના મુસ્લિમ યુવક સાથે લગ્ન કરે તેની સામે ભયંકર વિરોધ હતો. અપાર પ્રેમને કારણે તેઓ લગ્ન કરવા માટે પણ એટલાં જ કટિબદ્ધ હતા.

બીજી તરફ મીનાના પિતા મીનાનું લગ્ન જ્ઞાતિના જ હિન્દુ યુવાન સાથે કરાવવાની પેરવી કરી રહ્યા હતા, તો રફીકને તેના ઘરમાંથી ધમકી મળી હતી કે જો તે હિન્દુ છોકરી સાથે લગ્ન કરશે તો તેને ઘરમાંથી કાઢી મુકાશે. સતત ચારપાંચ અઠવાડિયાંથી મૂંઝાયેલા રહેતા રફીકે મીનાને આ વાત કરી. બંનેની પરિસ્થિતિ સરખી હતી. એક ગુરુવારે મીનાએ રફીરને કહ્યું કે આપણે પીરાણા ઈમામશાહની દરગાહ પર જઈએ. આપણો પ્રેમ સાચો હશે તો પીરની દુઆથી લગ્ન થશે અને બધું સમુંસૂતરું પાર ઊતરી જશે.

રફીક અને મીના ઈમામશાહની દરગાહ પર ગયાં. રફીકે વિધિ પ્રમાણે તેની સમસ્યા રજૂ કરી અને દરગાહના પૂજારી મનુભાઈ પટેલે રફીકના પગમાં બેડી પહેરાવી. રફીરને ઈમામશાહની બેઠકથી ૩૦ ફૂટ દૂર આવેલી હાજર રહીમ બાવાની દરગાહ સુધી ચાલવાનું કહ્યું. જો આ અંતર સુધીમાં બેડી છૂટી જાય તો તેઓનાં લગ્ન બાદ ઘરમાં કે સમાજમાં કોઈ તકલીફ નહીં પડે અને જો બેડી ખૂલે નહીં તો તેમના ગમે તેટલા પ્રયાસ થશે તો પણ લગ્ન નહીં થાય.

બેડી પહેરીને રફીક ચારથી પાંચ ડગલાં જેટલું ચાલ્યો હશે અને તેની બેડી આપોઆપ ખૂલી ગઈ. હર્ષથી કૂદીને નાચવા લાગેલા રફીકે ઈમામશાહ બાવાની દરગાહ પર દુઆ માગી, સજદા કરી, તો મીનાએ હાથ જોડી દરગાહને પ્રણામ કર્યા.

રફીક અને મીનાએ કોર્ટમાં લગ્ન કરી લીધાં, લગ્નનાં પહેલાં બે અઠવાડિયાં બંનેનો ઉગ્ર વિરોધ થયો પણ બંનેના માતાપિતાએ તેમના આ સંબંધો સ્વીકારી લીધા અને આજે બંને પતિપત્ની તરીકે રહે છે. તેમને બે બાળકો છે. રફીક અને મીના દર મહિને ઈમામશાહ બાવાની દરગાહ પર આવે છે.

અમદાવાદથી માત્ર ૧૭ કિલોમીટર દૂર આવેલા પીરાણા ગામમાં આવેલી આ ઈમામશાહ બાવાની દરગાહ પર તમામ જ્ઞાતિના લોકો આવે છે. આ દરગાહનો વહીવટ હિન્દુ ટ્રસ્ટીઓ કરે છે એટલું જ નહીં, મુસ્લિમ શ્રદ્ધાળુની ભાષામાં કહીએ તો પીરાણાના ગાદીનશીન અને હિન્દુઓની ભાષામાં કહીએ તો પીરાણાના ગાદીપતિ તરીકે વર્ષોથી આચાર્ય કરસનદાસજી મહારાજ બેઠા છે.

હિન્દુ અને મુસ્લિમ બંને કોમોની શ્રદ્ધા જીતી લેનાર ઈમામશાહ બાવાની દરગાહનું બાંધકામ

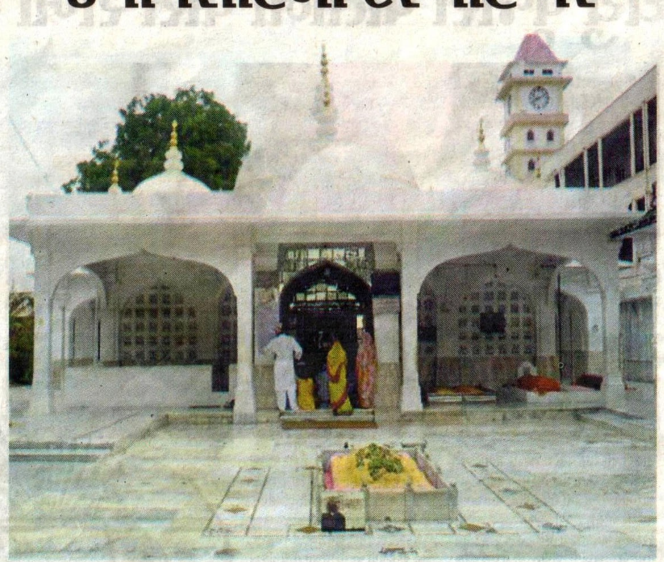

પીરાણામાં સંવત ૧૫૨૫માં થયું હતું. આજથી લગભગ ૫૫૦ વર્ષ પહેલાં બંધાયેલી આ દરગાહ પર અખંડ ઘીનો દીવો બળે છે. ઈરાનમાં ઉચ્ચ મુલતાનમાં જન્મેલા ઈમામશાહ બાવા સાત વર્ષની ઉંમરથી ધર્મપ્રચાર માટે ઘર છોડી, ધર્મનો પ્રચાર કરતાં કરતાં પંજાબ આવ્યા હતા. પંજાબથી એ ગુજરાતના પાટણમાં આવ્યા હતા.

ધર્મપ્રચારની યાત્રા દરમિયાન ઈમામશાહ બાવાએ કાનમ, કોંકણ અને કાશ્મીર સુધીની યાત્રા કરી હિન્દુ યોગીઓ અને મુસ્લિમ પીર સાથે ધર્મ અંગે ચર્ચાઓ કરી હતી. હિન્દુઓનો વૈદિક ધર્મ ઈમામશાહ બાવાને સ્પર્શી જતાં મુસ્લિમ અને હિન્દુ ધર્મનો સમન્વય કરી એમણે એક નવો પંથ સ્થાપ્યો હતો. ઋગ્વેદને મૂળ આધાર આપી ઈમામશાહ બાવાએ બનાવેલા સત પંથમાં મુખ્ય પ્રચારનો વિષય અહિંસા રહ્યો હતો.

ઈમામશાહ બાવાની સાથે ઈરાનના બાદશાહના કુંવર મિરઝા અબ્દુલ રહીમ બાવા પણ જોડાયા હતા. ધર્મનો પ્રચાર કરતાં કરતાં આ બંને સૂફીસંતો ગુજરાતમાં સુરત ખાતે આવ્યા હતા.

પીરાણાના ઈમામશાહ બાવા ટ્રસ્ટના ગાદીપતિ આચાર્ય કરસનદાસ મહારાજના કહેવા પ્રમાણે એ પ્રવાસ દરમિયાન ઈમામશાહ બાવાએ ચમત્કારથી કેટલાક રબારીભાઈઓનું વાંઝિયામેણું ટાળ્યું હતું, તો કેટલાંક સ્થળોએ તેઓ વરસાદ લાવ્યા હતા. તેને કારણે એમનો શિષ્યવર્ગ ખૂબ વધ્યો હતો.

ધર્મપ્રચારાર્થે પ્રવાસ કરી રહેલા ઈમામશાહ બાવાનાં લગ્ન ભડિયાદના પીર મહંમદ બુખારીની પુત્રી સાથે થયાં હતાં.

ગીરમથા ગામના મુખી તેમના શિષ્ય થયા અને ગામના લોકોએ એમને આ વિસ્તારમાં સ્થાનક બનાવવાનો આગ્રહ કર્યો. ગામના લોકોના આગ્રહને વશ થઈ એમણે એવો વળતો પ્રસ્તાવ મૂક્યો કે પોતે તીર છોડે અને તીર જે સ્થળે જઈ પડે તે સ્થળે બાબા ઈમામશાહ પોતાનો મુકામ કરશે. ગીરમથાથી પશ્ચિમ દિશામાં તીર છોડતાં તે પીરાણા પાસે આવીને પડ્યું અને ત્યાં ઈમામશાહે સંવત ૧૫૨૫માં આજથી ૫૫૦ વર્ષ પૂર્વે પોતાનું સ્થાનક સ્થાપ્યું હતું.

આ પ્રવાસ દરમિયાન ઈમામશાહ બાવાને લૂંટવા માટે ડાંગ જિલ્લાના કુકસ ગામ પાસે એક લૂંટારાએ પ્રયાસ કર્યો હતો. પરંતુ ઈમામશાહના તેજથી અંજાઈ ગયેલા લૂંટારાએ આત્મસમર્પણ કરતાં એને પોતાનો શિષ્ય બનાવ્યો હતો. એ શિષ્ય આગળ જતાં નયાકાકા ભગત તરીકે જાણીતા થયા હતા.

ઈમામશાહ બાવાએ પીરાણા ખાતે પોતાનું સ્થાનક બનાવી સતપંથી ધર્મનો પ્રચાર શરૂ કરતાં તેમના અનુયાયીઓની સંખ્યા વધતી ગઈ. એક વખત કચ્છથી કાશી જાત્રા કરવા જઈ રહેલા બ્રાહ્મણોનો સંઘ પીરાણા પાસે રોકાયો હતો. કહે છે કે ઈમામશાહ બાવાએ એ શ્રદ્ધાળુઓને પીરાણામાં જ કાશીનાં દર્શન કરાવ્યાં હતાં જેના ફળસ્વરૂપે એ બ્રાહ્મણોએ પોતાની જનોઈઓ ત્યજીને સંતપંથ ગ્રહણ કર્યો હતો.

ઈમામશાહ બાવાની દરગાહ પાસે આજેપણ એ બ્રાહ્મણોએ ઉતારેલી જનોઈ સાચવવા દેરી બનાવાઈ છે. એવી વાયકા છે કે બ્રાહ્મણોએ ઉતારેલી જનોઈનું વજન તે વખતે સવામણ એટલે કે ૨૫ કિલો થયું હતું.

૩૦ એકર જમીનમાં પથરાયેલી આ દરગાહનો વહીવટ હિન્દુ અને મુસ્લિમ આગેવાનો સાથે મળીને કરે છે. ઈમામશાહ બાવા પીરની દરગાહ પર મનુભાઈ પટેલ પૂજા કરે છે. દરરોજ લોબાનની આરતી ઉતારવામાં આવે છે. રબારી, બ્રાહ્મણ, પટેલ, મુસ્લિમ, ઠાકોરથી ઊભરાતી આ દરગાહમાં દરેક ભક્તોને માટે મફત ભોજનની સુવિધા છે. અહીં દરરોજ દોઢસોથી બસો ભક્તો શીરો, દાળભાત અને શાકનું ભોજન જમે છે.

દરગાહના પૂજારી મનુભાઈ પટેલના કહેવા પ્રમાણે આ દરગાહ પર ઈમામશાહ બાવા હજરાહજુર છે. અહીં હિન્દુ અને મુસ્લિમ બંને કોમના લોકો બાધા રાખવા આવે છે. કોઈને ખેતરમાં કૂવો ખોદવો હોય, કોઈના પૈસા ખોવાયા હોય, કોઈને ત્યાં ચોરી થઈ હોય, કોઈને નોકરી મળતી ન હોય, કોઈનાં લગ્ન થતાં ન હોય એવા બધા લોકો પોતાનું નસીબ જાણવા અહીં આવે છે. અહીં બાધા રાખનાર તમામ ભક્તના પગમાં બેડી પહેરાવવામાં આવે છે. ઈમામશાહ બાવાની બેઠકથી હાજર રફીક બાવાની દરગાહ સુધી બેડી પહેરીને ચાલનારની બેડી જો ખૂલી જાય તો તેને કામમાં સફળતા મળશે, અને જો બેડી ખૂલે નહીં તો તેનું કામ નહીં થાય એમ માનવામાં આએવે છે.

પીરાણાની આ દરગાહ પર માનતાએ આવેલા મિકેનિકલ એન્જિનિયર સુભાષે કહ્યું કે પોતે આવી બાબતોમાં પહેલાં માનતા ન હતા. છેલ્લા કેટલાક સમયથી પોતે શેરબજારમાં રોકાણ કરે છે, અને ઓડલોટ સર્કલ (જેમની પાસે નાની નાની અને વિચિત્ર સંખ્યામાં શેર હોય છે તે. જેમ કે ૬૭ શેર, ૯૨ શેર વગેરે.) પણ ચલાવે છે.

ગત ૧૫ એપ્રિલે ઓડલોટ સર્કલમાંથી ઘરે પાછા જઈ રહ્યા હતા ત્યારે તેમના સ્કૂટર પરથી ટ્રાન્સફરફોર્મ સાથેનાં શેર સર્ટિફિકેટવાળી થેલી રસ્તામાં પડી ગઈ હતી. આ થેલીમાં રૂા. ૧૫ લાખના શેરો હતા.

રસ્તામાં પડી ગયેલી આ થેલી જો કોઈ વ્યક્તિને મળે અને તે ''સ્પોટ''માં આ શેરો વેચી નાખે તો લાખ્ખોપતિ બની જાય તેમ હતું. બીજી તરફ જે વ્યક્તિઓના શેરો હતા તેમને પેમેન્ટ આપવાનું હતું. રાતોરાત પંદર લાખ રૂપિયાની ખોટ જવાની હતી તેથી જાણે કે તેઓ પર આભ તૂટી પડ્યું હતું.

અમદાવાદનાં તમામ અખબારોમાં ખોવાયેલી થેલી પાછી આપનારને મોટું ઈનામ આપવાની જાહેરાતો પણ આપી. અખબારોમાં જાહેરાત છપાવવા પાછળ ૨૫ હજાર રૂપિયા ખર્ચી નાખ્યા, પણ કોઈ જવાબ મળ્યો નહીં. સુભાષભાઈ હતાશ થઈ ગયા હતા. પંદર દિવસ પછી ફરી જાહેરાત આપી કે આ શેર કોઈએ વેચ્યાં હોય અથવા તો આ શેર કર્યા છે તેની માત્ર માહિતી આપનારને પચ્ચીસ હજાર રૂપિયાનું ઈનામ આપવામાં આવશે. એ જાહેરાતો પછી પણ કોઈ જવાબ ન મળ્યો.

''હું સાવ નિરાશ થઈ ગયો હતો. મારા એક મિત્રે પીરાણાના ઈમામશાહ બાવાની દરગાહ પર જવાની સલાહ મને આપી. હું આ બધામાં માનતો ન હતો, પણ ખાલી ચાન્સ લેવા પૂરતો હું ઈમામશાહની દરગાહ પર ગયો. પગમાં બેડી નાખવામાં આવી. ત્રીજા ડગલે મારા પગની બેડી છૂટી ગઈ. અમે ઘર પાછા આવ્યા. ચોથા કે પાંચમા દિવસે મોહન શર્મા નામની કોઈ વ્યક્તિનું પોસ્ટકાર્ડ અમારા પર આવ્યું કે ''તમારી ખોવાયેલી થેલી અમને મળી છે. તમે આવીને લઈ જાઓ.'' સુખદ્ આશ્ચર્ય વચ્ચે અમે તેની પાસેથી શેરની થેલી લેવા ગયા. જેની પાસે શેરની થેલી હતી એ ભાઈએ અઢી લાખ રૂપિયા વળતરપેટે માગ્યા પણ સાડાત્રણ હજાર રૂપિયા ઈનામમાં આપતાં એ ભાઈ માની ગયા હતા. આમ મારા ખોવાયેલ પંદર લાખ રૂપિયાના શેરો મને મળી ગયા.

સુભાષ શાહ મને કહ્યું કે ''મૂળ હું વિજ્ઞાનનો વિદ્યાર્થી એટલે બે મિનિટ મને થયું કે કદાજ કાગનું બેસવું અંને ડાળનું પડવું હોય તેમ આ શેરની થેલી મને પાછી મળી હશે. બીજી ક્ષણ મને એક નવો તુક્કો સૂઝ્યો : મારું છ મહિના પહેલા ખોવાયેલું સ્કૂટર મને પાછું મળશે કે નહીં તે જોવા માટે મેં ફરી વખત પગમાં બેડી પહેરી. પણ બેડી ખૂલી નહીં. હજુ સુધી મારા ચોરાયેલા સ્કૂટરનો કોઈપણ પત્તો પણ મલ્યો નથી.

મનુભાઈ પટેલે કહ્યું કે અહીં બાધા રાખી બેડી પહેરનાર પાસેથી કોઈ પૈસા લેવાતા નથી. પીરની દરગાહ પર ચાદર ચઢાવવાના ૨૦ રૂપિયા, એક શ્રીફળ, સવાશેર સાકર અને ઘીનો દીવો કરવા માટે પૈસા લેવામાં આવે છે. ત્યારબાદ તેમની પાસે પીરશાહના જાપ જપાવવામાં આવે છે અને જો ભક્ત મુસ્લિમ હોય તો પીરશાહના કલમા પઢાવવામાં આવે છે.

દરગાહ પર આ પ્રકારે બાધા રાખવા માટે આવેલા દેલવાડાના જીવાજી ઠાકોરના ભાઈ મગના ઠાકોર છેલ્લા ૧૫ દિવસતી માનસિક સમતુલા ગુમાવી બેઠા છે.

રેતની ટ્રક પર મજૂરીકામ કરતા મગનાજી કોઈની સાથે વાત કરી શકતા નથી. એક વડિયા બાંધાના મગનાજી ઠાકોર દરગાહ પાસે ગોળગોળ ફરી બબડાટ કરતા હતા.

તેમના વતી તેમના ભાઈ જવાનજી ઠાકોરે બાધા રાખી તેના ભાઈ મગાનાજી કોઈકે મૂઠ મારી છે કે કેમ? અથવા તેને વળગાડ થયો છે કેમ? આ જાણવા માટે એણે પગમાં બેડી પહેરી ચાલવાનું શરૂ કર્યું. માત્ર ત્રણ ડગલાં ચાલતાં તેમને પગમાંથી બેડી છૂટી ગઈ.

પૂજારી મનુભાઈએ તરત જ જીવાભાઈ ઠાકોરને બોલાવીને કહ્યું કે તમારા ભાઈને કોઈ વળગાડ નથી. કદાચ ગરમીને કારણે અસર થઈ હશે, માટે વળગાડનો વહેમ કાઢી નાખો.

મનુભાઈ અને બીજા પૂજારી શાહબુદ્દીને મંત્રેલું પાણી આપ્યું અને એક મહિના પછી પાછા આવવા કહી તેમને વિદાય કર્યા.

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૫ ઉપર)

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n16/mode/1up

ગુજરાત સમાચાર ધર્મલોક & અગમ નિગમ સોમવાર, ૩૦-૦૭-૨૦૧૮ ૧૫

realpatidar.com

"સત્ય- એ સૌનો સનાતન ધર્મ છે."

"ધર્મવગર માણસ જીવી શક્યો નથી. જીવી શકતો નથી અને જીવી શકશે પણ નહિ." ધર્મ માનવ-જીવનની મૂળભૂત આધારશિલા છે. ધર્મ શબ્દ મૂળમાં તો 'ધૃ'-ધાતુ ઉપરથી બનેલો છે. ધૃ- ધારયતિ ઇતિ ધર્મ- જે ધારણ કરે છે તે ધર્મ. વિશ્વના કુલ ૧૨ (બાર) ધર્મો છે. જેમાં મુખ્યત્વે હિંદુ, ઇસ્લામ, ખ્રિસ્તી, જૈન, બૌદ્ધ, પારસી, શીખ, તાઓ, શીન્તો, જુડો, યહુદી અને કોન્ફશિયસનો સમાવેશ થાય છે.

ધર્મ એ દરેક માણસના આચરણનું વ્યાકરણ છે. માણસે કઇ રીતે જીવવું, શું કરવું અને શું ન કરવું. આત્મા અને પરમાત્મા વિશે, ભક્તિ અને મુક્તિ વિશેની આચારસંહિતા એટલે ધર્મ. દરેક ધર્મના નીતિ- નિયમો અલગ અલગ હોઇ શકે છે. પરંતુ માનવ- જીવનનું કલ્યાણ એ મુખ્ય આધાર હોય છે જેમ અલગ અલગ નદીઓનાં પાણી અંતે તો એક સાગરમાં જ સમાય છે. તેમ ઉપર જણાવેલા બારેબાર ધર્મોમાં તો નીચેની ૬ (છ) બાબતો સર્વસામાન્ય જણાઇ છે.

દરેક ધર્મમાં ૬ (છ) વસ્તુ માણસે નથી કરવાની એમ સ્પષ્ટ થાય છે. કામ (ઇચ્છાઓ- વાસના) ક્રોધ, મદ, મોહ, લોભ અને મત્સર (ઇર્ષ્યા- અદેખાઇ) અને ૬ (છ) વસ્તુ દરેકે જીવનમાં કરવાની છે. જેમ કે સત્ય, દયા, તપ, અહિંસા, અચૌર્ય અને અપરિગ્રહ હાથીના પગલામાં જેમ બધાં પગલાં સમાઇ જાય છે. તેમ દરેક ધર્મનો સાર આ છ બાબતોમાં સમાઇ જાય છે. તેમ દરેક ધર્મનો સાર આ છ બાબતોમાં સમાઇ જાય છે. બાર ધર્મોના સાર જેવી ઉપર જણાવેલી ૧૨ (બાર) બાબતો પૈકી આજે ધર્મલોકના વાચકો સમક્ષ સત્ય વિશે સમાલોચના કરવાનો ઉપક્રમ છે. જે સૌને ગમસે તો આવો સત્ય વિશે સાચું શું છે તે જાણીએ.

"પરમેશ્વર સત્ય નથી. પરંતુ સત્ય એ જ પરમેશ્વર છે." એવું ચોટડૂક વાક્ય આપણને ગાંધીજીએ આપ્યુ. વાત પણ સાચી છે કેમ કે સત્યથી પરમેશ્વર માયાના ઉદાહરણો મોજૂદ છે. સત્યવાદી રાજા હરિશ્ચંદ્ર સત્યના પાલન માટે ભર બજારે તારામતી અને પુત્ર રોહિત સાથે વેચાય છે. સ્મશાનમાં ખુદના પુત્રના અગ્નિસંસ્કાર માટે ખુદની પત્ની પાસે કર માગે છે. આવી આકરી કસોટીમાં પાસ થતાં ભગવાન પ્રસન્ન થાય છે. તો આથી ઊલટું "નરો વા કુંજરો વા" જેવું અર્ધસત્ય બોલવા જતાં ખુદ ધર્મરાજ યુધિષ્ઠિરનો રથ જે ધરતીથી એક વેંત અદ્ધર ચાલતો હતો તે જમીન ઉપર આવી ગયો હતો. દાન માટે સત્યથી પ્રતિબદ્ધ વચન આગળ તો બલિરાજા સામે વિરાટ વિષ્ણુ પણ વામન બનવા મજબૂર થઇ જાય છે એ કથા કોણ નથી જાણતું ? સાત ચિરંજીવીઓમાં એટલા માટે જ બલિરાજાને સ્થાન મળ્યું છે.

"પ્રાણ જાય પર વચન ન જાય-" ના સત્ય વચન-પાલન માટે તો ખુદ રામ ભગવાન રાજગાદી છોડી વનમાં ગયા. શ્રીરામ માટે સત્ય એ પ્રેમ છે અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન માટે પ્રેમ એ સત્ય છે. રાધાજીના સત્યપ્રેમ આગળ તો કૃષ્ણ પણ લાચાર છે.

ગાંધીજી "મહાત્મા" એટલા માટે કહેવાય છે કે તેમણે સત્યનું આચરણ કરી બતાવ્યું. એમની આત્મકથા 'સત્યના પ્રયોગો'- એટલે જ વિશ્વની શ્રેષ્ઠ ૧૦ આત્મકથાઓમાં મોખરાનું સ્થાન ધરાવે છે.

સત્યનું આયુષ્ય કાયમી છે. અસત્યનું આયુષ્ય લાંબુ નથી હોતું. ઉપનિષદો પણ સાક્ષી પૂરે છે કે : સત્યમેવ જયતે. અદાલતોમાં પણ સત્યના સોગંદ લેવાય છે : "હું જે કંઇ કહીશ તે સત્ય કહીશ- સત્ય વિના બીજું કશું નહિ કહું." સત્યનું વજન પડે છે. અસત્યનું કંઇ ઉપજતું નથી. એટલે જ સ્તો ઓફિસોમાં જૂઠાબોલા બોસ કરતાં સાચા બોલા પટાવાળાનું માન વધારે હોય છે.

હિમાલય એટલે હિમાલય. હિમાલયની આ જ વ્યાખ્યા છે કારણ કે હિમાલયની ઉપમા આપી શકાય એવો બીજો કોઇ પર્વત જ નથી. સત્યની વ્યાખ્યા શું ? સત્ય એટલે સત્ય. કારણ કે સત્યથી ઉપર કશું જ નથી. છતાં મનને સંતોષ ખાતર સત્યની એક વ્યાખ્યા ચિંતકોએ આ પ્રમાણે કરી છે. ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળ- આ ત્રણેય કાળમાં ક્યારેય જેમાં કોઇપણ પ્રકારનું લેશમાત્ર પણ પરિવર્તન થતું નથી તેને સત્ય કહે છે. દા.ત. અગ્નિ દઝાડે છે, બરફ ઠંડો છે. આ શાશ્વત સત્ય છે.

અગ્નિને સળગાવી ગમે તેમ રાખો પણ તેની જ્વાળા ઊંચી જ જશે. નીચે નહી જાય. આપણી આજુબાજુ જે ખાલી જગા (અવકાશ- આકાશ) છે તે સત્ય છે જે પહેલાં હતી, અત્યારે છે અને આવતી કાલે પણ રહેશે. માટે આકાશ સત્ય છે. સત્ય બોલવાનો સૌથી મોટો ફાયદો એ છે કે પછી તમે શું બોલ્યા હતા તે યાદ રાખવાની જરૂર જ નથી. "અસત્યો માંહેથી પરમ સત્યે તું લઇ જા"- એ પ્રાર્થનામાં પણ સત્યનો જ મહિમા છે. તમે એક જૂઠ બોલો છો તે છુપાવવા સો જૂઠ બોલવાં પડે છે પણ સત્ય માટે આવું નથી કારણ કે તેમાં છુપાવવા જેવું જ કશું હોતું નથી.

ધર્મનાં મુખ્ય ૧૦ લક્ષણ છે. તેમાં પણ સત્ય પ્રથમ નંબરે છે. જે સત્ય બોલ્યા છે તે બધાની ગણના મહાન પુરુષોમાં થઇ છે. જે સત્ય બોલે છે. તેને મંદિર જવાની પણ જરૂર નથી કારણ કે તે પોતે જ હાલતું ચાલતું એક મંદિર છે. સત્ય બોલે છે તે જે કંઇ બોલે તે પ્રમાણે થાય છે. માટે જ કહેવાયું છે કે સત્યમ શિવમ સુંદરમ્.

સત્ય એ સૌનો સનાતન ધર્મ છે. સત્યના એક કણનું વજન પૃથ્વી કરતાં પણ વધારે છે. એટલે જ સ્તો આપણો રાષ્ટ્રીય મુદ્રાલેખ સત્યમેવ જયતે છે. આ સૂત્ર મુંડકોપનિષદનું છે. જે આ મુજબ છે.

સત્યમેવ જયતિ નાનૃતં, સત્યેન
પંથા વિતતો દેવયાનઃ
યેનાક્રમન્ત્યુષયો વ્યાસકામા યત્ર
તત્સત્યસ્ય પરંમ્ નિધાનમ્

અર્થાત્ સત્યનો જ જય છે, અસત્યનો નહી. સત્યરૂપ ધર્મ વડે જ દેવયાન માર્ગ વિસ્તાર પામ્યો છે. જે માર્ગે પૂર્ણકામ ઋષિઓ જાય છે. ત્યાં જ તે સત્યસ્વરૂપ પરમાત્માનું પરમધામ છે.

જૂઠનો જમાનો છે એવું કહેનારનો આખો જનમારો એળે જાય છે. કારણ કે જૂઠાને સાચામાં ફેરવવામાં જ જિંદગી પૂરી થાય છે. કોણ સાચું છે ? એના કરતાં શું સાચું છે એ મહત્વનું છે. ભગવદ્ ગીતામાં પણ દૈવી સંપત્તિ તરફ વળેલા મનુષ્યના ૨૬ ગુણ દર્શાવ્યા છે. તેમાં પણ સત્યનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

સત્ય બોલવું, સત્ય સાંભળવું, સત્યનું આચરણ કરવું, એ તલવારની ધાર ઉપર ચાલવા જેવું અતિ કપરું છે. સત્ય હંમેશાં જેના વિશે બોલાય છે એને કડવું લાગે એ સ્વાભાવિક છે. સત્ય કેવી રીતે બોલવું એનું પણ માર્ગદર્શન આપણા વેદોમાં છે જેમ કે :-

સત્યં બ્રયાત પ્રિયં બ્રૂયાત
બ્રૂયાત્સત્યમ પ્રિયમ્,
પ્રિયન્સ નાનૃતં બ્રૂયાદ,
એષ ધર્મ સનાતન.

એટલે કે "સત્ય બોલવું, પ્રિય બોલવું પરંતુ અપ્રિય રીતે સત્ય ન બોલવું. પ્રિય અસત્ય ન બોલવું આ જ આપણો સનાતન ધર્મ છે.

આપણી પોતાની જાતને રાત્રે સૂતાં પહેલાં એક પ્રશ્ન પૂછવા જેવો છે. આજે આખા દિવસ દરમિયાન હું કેટલીવાર જૂઠું બોલ્યો ? સાચી સમીક્ષા કરશો તો સત્ય સમજાઇ જશે કે તમે કેટલા સાચા છો ?

ઘણીવાર તો ખરેખર કશી જરૂર વગર જ માણસ જૂઠું બોલ્યે રાખે છે. કરોળિયો જેમ ઘણીવાર પોતાની જ જાળમાં ફસાઇ જાય છે. તેમ જૂઠો માણસ ફસાઇ જાય છે.

જે સાચું બોલે છે તેનો સૌ કોઇ વિશ્વાસ રાખે છે. વિશ્વાસ એ તો જગતનો- વિશ્વનો શ્વાસ છે. બીજા બધા આપણા વિશે સાચું જ બોલે એવો આગ્રહ જો રાખતા હોઇએ તો બીજા વિશે આપણે પણ સાચું જ બોલવું પડે એ આપણે ભૂલી જઇએ છીએ. સાચું બોલવાના કેટલા ફાયદા છે એ સાચું બોલ્યા પછી જ સમજાય છે. સત્ય વિશે આટલું જાણ્યા પછી નક્કી કરો કે આજથી જ જૂઠું બોલવાનું બંધ.

સત્યમેવ જયતે

(૧૪માં પાનાથી ચાલુ)

હિન્દુ-મુસ્લિમ સાથે મળીને પૂજા કરે છે

મનુભાઈએ મને કહ્યું કે અહીં વળગાડ થયો છે કે કેમ? તે જાણવા પણ ઘણા લોકો આવે છે પરંતુ અંધશ્રધ્ધા વધે નહીં તે માટે અમે સમજાવીએ છીએ અને ભૂતપ્રેતની વાતથી દૂર રાખીએ છીએ.

મનુભાઈના કહેવા પ્રમાણે પીરાણા ખાતે શારીરિક તકલીફથી પીડાતા સંખ્યાબંધ લોકો આવે છે. તેઓ સારા થાય તેમ હોય તો તેમના પગમાંથી બેડી ખૂલી જાય છે. ઈમામશાહ બાવાની ભસ્મ આપીએ તો તેઓ સાજા થઈ જાય છે.

મનુભાઈએ એવો પણ દાવો કર્યો હતો કે આ દરગાહ પર સંખ્યાબંધ લકવાગ્રસ્તક લોકો પુનઃ ચાલતા થયા છે, તેની તપાસ સંખ્યાબંધ ડોક્ટરોએ કરી છે પણ હજુ સુધી કોઈ સફળ થયું નથી. આ ટ્રસ્ટના ગાદીપતિ આચાર્ય કરસનદાસજી મહારાજે મને કહ્યું કે અહીં સ્થાનિક મુસ્લિમોની કોઈ કનડગત નથી નથી, પરંતુ પીરાણા સિવાયના કેટલાક મુસ્લિમો અહીં આવ્યા હતા અને ગત તા. ૨૪-૧૧-૯૧ ના રોજ દરગાહમાં મૂકેલા ૐ ના ચિત્રને તોડી નાખ્યું હતું.

એક પ્રશ્નના ઉત્તરમાં તેમણે કહ્યું કે ડાકોર અને કાશીમાં જેમ આવકમાંથી કેટલોક હિસ્સો બ્રાહ્મણોને આપવામાં આવે છે તેવી જ રીતે આ ટ્રસ્ટ દર વર્ષે પીરાણાના મુસ્લિમોને બાર હજાર રૂપિયા આપે છે. આ ટ્રસ્ટ પાસે હાલ સિત્તેર વીઘા જમીન છે તેમાં ખેતી થાય છે અને તેની આવકમાંથી ટ્રસ્ટ ચાલે છે. અલબત્ત સંખ્યાબંધ કચ્છી અને સૌરાષ્ટ્રના પટેલો દાન કરે છે જેને કારણે આ ટ્રસ્ટની આવક થતી રહે છે.

સતપંથી સંપ્રદાય વિષે માહિતી આપતાં તેમણે કહ્યું કે આ આખોય સંપ્રદાય વાસ્તવમાં ઋગ્વેદના આધારે સ્થપાયો છે. આ સંપ્રદાયમાં કળયુગમાં ભઘવાન નિષ્કલંકી નારાયણની કલ્પના કરવામાં આવી છે. કળયુગમાં પાપ વધી જશે ત્યારે નિષ્કલંકી નારાયણનો જન્મ થશે. આ ભગવાનના પંથના પ્રચાર માટે ઈમામશાહ બાવાએ જન્મ લીધો હતો. જેના ભાગરૂપે ગુરુવારે અહીં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશની જ્યોત જલાવવામાં આવે છે. પૂજામાં શીરો, લાપસી અને ખીર ધરાવવામાં આવે છે. દર વર્ષે ચૈત્ર સુદ ચોથના દિવસે અહીં યોજાતા મેળામાં સંખ્યાબંધ હિન્દુ અને મુસલિમો ભાગ લે છે. એટલું જ નહીં આ પવિત્ર દિવસે કચ્છ- સંખ્યાબંધ ભાવિકો પગપાળા સંઘ લઈ પીરાણા આવે છે.

પીરાણા પર ઈમામશાહ બાવાની દરગાહ પર ૫૫૦ વર્ષથી ચાલતી અખંડ જ્યોત અંગે વાત કરતાં આચાર્ય કરસનદાસજીએ કહ્યું કે વાસ્તવમાં આ અખંડ જ્યોત માટે મોગલોએ દર વર્ષે સાઠ રૂપિયા આપવાનું નક્કી કર્યું હતું. પછી પેશ્વાઓ અને અંગ્રેજોએ આ પ્રકારનું સાઠ રૂપિયા આપવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું અને હવે આપણી સરકારે પણ મોગલોની જેમ સાઠ રૂપિયા આપવાનું ચાલુ રાખ્યું છે.

આ દરગાહ પર ઈમામ શાહ બાવાનાં દર્શને આવેલા મગનભાઈ રબારીએ મને કહ્યું કે અમારી આઠ પેઢી અહીં દર્શન કરવા આવતી હતી અને હું પણ આવું છું. આ મુસલમાનના પીર હતા એટલે હિન્દુ થી મારાથી ન આવવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નથી. અહીં દર્શન કરવા આવ્યા પછી મારા દીકરાઓ પણ હિન્દુ-મુસ્લિમમાં માનતા નથી. અમદાવાદમાં જ્યારે કોમી રમખાણો થયાં ત્યારે એ લોકો મારામારી અને કાપાકાપીની વાતો કરતા હતા. મુસ્લિમોને કટ્ટર દુશ્મન માનતા હતા પણ હવે આવ્યા પછી મુસ્લિમોને પણ પોતાના ભાઈ માનવા લાગ્યા છે.

એ પ્રકારે અહીં નમાઝ પઢવા આવેલા અમદાવાદના બદરુદ્દીન શેખે અભિયાન સાથેની વાતચીતમાં કહ્યું કે, "હિન્દુ અને મુસ્લિમ વચ્ચે ફાટ પડાવવાનું સુવ્યવસ્થિત કાવતરું ચાલે છે. અમારા વિસ્તારમાં કેટલાક નેતાઓ આ અંગે એકબીજાના કાનમાં ઝેર રેડે છે. અમદાવાદમાં થતા કોમી રમખાણો પછી મુસ્લિમોમાં પણ ધર્મઝનૂન ચઢતાં હિન્દુઓને કાફર અને દુશ્મન ગણતા થયા હતા પણ હું મારા એવા વખત અહીં તેઓ આવ્યા બાદ આજે તેમના મનમાંથી અહીં તેઓ આવ્યા બાદ આજે તેમના મનમાંથી ધીમે ધીમે આ ગ્રંથિ ભૂંસાઈ રહી છે. અલ્લાહના શુક્રગુજર છીએ કે એમના મગજમાંથી આ વાત બહાર નીકળી ગઈ છે."

ડોક્ટરોની દવાથી થાકી ગયેલા દર્દીઓ પીરાણાની દરગાહ પર આવી સાજા થાય છે, ભલભલા ડિટેક્ટિવો હારી ગયા હોય તેવા કેસોનો અહીં પાંચ મિનિટમાં નિકાલ થાય છે. પણ તેનું રહસ્ય હજુ સુધી વણ ઉકલ્યું પણ પડી રહે. પરંતુ ક્રિકેટ રમતા છોકરાઓનો એક દજો જો હિન્દુ કે મુસ્લિમના ઘરની બારીનો કાચ ફોડી નાખે તો અમદાવાદ જેવા સંવેદનશીલ શહેરમાં કોમી રમખાણ ફાટી નીકળે છે. આખુંય શહેર અસામાજિક તત્ત્વોના બાનમાં આવી જાય છે, ત્યારે પરોક્ષ રીતે કોમી એકતા સાધી આપનારી પીરાણાની આ દરગાહ પર હજુ સુધી સરકારની અમીદ્રષ્ટિ પડી નથી. મોગલોના સમયથી ચાલી આવતી સહાયની માત્ર સાઠ રૂપિયાની રકમ આપી સરકાર તેને પોષી રહી છે.

પીરાણાની બેડી અને તેનું મંત્રેલું પાણી કદાચ વિજ્ઞાન માટે સમસ્યા હોય અને તે વણઉકલી રહે, પરંતુ હિન્દુ અને મુસ્લિમની એકતા સાધનાર પીરાણા કદાચ રામજન્મભૂમિ અને બાબરી મસ્જિદ જેવી સમસ્યાઓ ઉકેલવામાં જરૂર માર્ગદર્શન નીવડી શકે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk961/page/n17/mode/1up

realpatidar.com

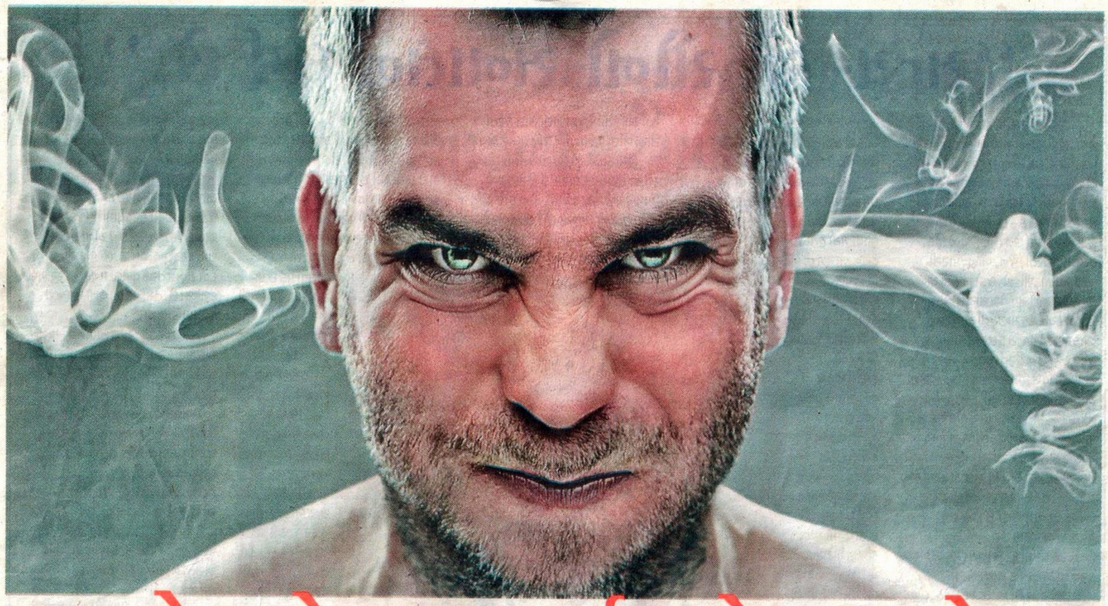

ક્રોધ એ માનવસર્જીત હોનારત છે

'ક્રોધ' કરવો એટલે મધપૂડામાં પથ્થર મારવો. મધમાખીઓ પછી તમને છોડશે નહિ. આ બૈલ મુઝે માર. ક્રોધ એ માનવસર્જીત હોનારત છે. જેણે જેણે ક્રોધ કર્યો છે તે પસ્તાયા છે, પણ અબ પછતાયે ક્યા હોત, જબ ચિડિયાં ચુગ ગઈ ખેત. જે કંઈ નુકસાન થવાનું હતું તે તો થઈ ગયું. રાંડ્યા પછીનું ડહાપણ શું કામનું ? ક્યારેય ક્રોધ જ ન કર્યો હોય એવી વ્યક્તિની ભાળ મેળવવી એ ઘાસની ગંજીમાંથી સોય શોધવા જેવું જટિલ કામ છે.

'ક્રોધ' તો ભલભલા ઋષિઓને પણ નથી ગાંઠતો. દુર્વાસા ક્રોધ માટે કુખ્યાત અને પ્રખ્યાત છે. ક્રોધ અને શાપ એમનાં હાથવગાં હથિયાર હતાં. પરશુરામનો ક્રોધ સીતા સ્વયંવર વખતે આખી જનકપુરીએ જોયો હતો. ભોળાનાથ કહેવાતા શિવે તો રતિ અને કામદેવને ક્રોધમાં આવી ત્રીજું નેત્ર ખોલી ભસ્મ કરી નાખ્યાં હતાં. દેવ, દાનવ અને માનવ- ક્રોધથી કોઈ બાકાત નથી.

'ક્રોધ'- હંમેશાં ઉત્પાદક સ્થળે જ નુકસાન નોંતરે છે. ક્રોધ કરનારની મુખાકૃતિ અતિવિચિત્ર હોય છે. વાદળો આવે ને ચંદ્ર ઢંકાઈ જાય એમ ક્રોધ આવતાંની સાથે જ માણસની બુદ્ધિ બહેર મારી જાય છે. એ પછી ભાનમાં નથી રહેતો. થોડીવાર પહેલાં જે જીવથી ય વહાલું હતું તે ક્રોધ વખતે પારકું બની જાય છે. અપને હુએ પરાયે. તે વખતે જે હાથમાં આવે તે હથિયારનું સ્વરૂપ ધારણ કરી લે છે અને જે છોડાવવા આવે તે જાની દુશ્મન લાગવા માંડે છે.

'ક્રોધ'- વિશે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતામાં આપણને જે રીતે ઉત્તર દિશામા સપ્તર્ષિ સ્પષ્ટ નજરે ચડી જાય છે એનાથી ય વધુ સ્પષ્ટતા સ્ટેપ બાય સ્ટેપ આ રીતે કરે છે :' જે વિષયોનું ચિંતન કરે છે તેને આસક્તિ થાય છે, આસક્તિથી કામના, કામનાથી ક્રોધ, ક્રોધથી મૂઢતા, મૂઢતાથી સ્મૃતિનાશ, સ્મૃતિનાશથી બુદ્ધિનો નાશ અને પછી સંપૂર્ણ રીતે ખુદ મનુષ્ય નાશ પામે છે.' અધ્યાય :૨ : શ્લોક : ૬૨ અને ૬૩. ક્રોધથી જે મૂઢતા થાય છે એ મૂઢતાનો અર્થ થાય છે. મૂર્ખતા, ઠોઠ, બેવકૂફ, મૂર્ખ. બોલો આટલું જાણ્યા પછી કોઈ ક્રોધ કરવાની મૂર્ખતા કરે ખરૂ ? દરેકે આ પ્રશ્ન પોતાની જાતને પૂછવાનો છે- એ પણ ગુસ્સે થયા વગર. લગે રહો.

'ક્રોધ'- હંમેશાં ઉત્પાદક સ્થળે જ નુકસાન નોંતરે છે. ક્રોધ કરનારની મુખાકૃતિ અતિવિચિત્ર હોય છે. વાદળો આવે ને ચંદ્ર ઢંકાઈ જાય એમ ક્રોધ આવતાની સાથે જ માણસની બુદ્ધિ બહેર મારી જાય છે

'ક્રોધ'- વિશે તો જગતના તમામે તમામ ધર્મશાસ્ત્રોમાં સ્પષ્ટ મનાઈ છે. શાસ્ત્રોમાં ૬(છ) વસ્તુ બધાએ કરવાની આજ્ઞા છે : સત્ય, અહિંસા, તપ, દયા, અચૌર્ય અને અપરિગ્રહ, જયારે આ ૬ (છ) વસ્તુ કરવાની મનાઈ ફરમાવી છે. કામ, ક્રોધ, મદ, લોભ, મોહ અને મત્સર. જે ન કરવાનું કહ્યું તે જ માણસ કરે છે અને પછી લવારીએ ચડી જાય છે : હે ભગવાન ! મારી સાથે જ આવું કેમ ? જવાબ કલમવગો, હાથવગો, મ્હોં વગો છે કે જે છ વસ્તુ કરવાની કહી છે તે નથી કરી માટે આવું છે. હવે તો જરા સુધરો.

' ક્રોધ'- કરો એટલે જેમ સ્વીચ પાડોને લાઈટ થઈ જાય છે એટલી ત્વરાથી શરીર કામે (ધંધે) લાગી જાય છે. આંખો કેસર કેરીનો રંગ બતાવે છે. ચહેરો માણસ ન હોવાની ચાડી ખાય છે. કંકોત્રી લખી હોય તેમ પેલું બ્લડપ્રેસર હૃદયના પ્રાંગણમાં હાજર થઈ જાય છે, ડોળા પહોળા થઈ જાય છે. શબ્દકોશમાં ના હોય એવા શબ્દો માટે જીભ રવાડે ચડી જાય છે, રણભૂમિ જેવો માહોલ ખડો થઈ જાય છે, આજે કાંતો તું નહિ કે હું નહિ, આજે તો હું તને નહિ છોડું. ઘડી પહેલાં જે ઘર પંખીનો માળો હતું તે ક્રોધના આવેશમાં પીંખાઈ જાય છે. શ્રીકૃષ્ણની ગીતાવાણી સાચી પડી જાય છે. ચેતી જજો, આવા ગુસ્સાથી. એક તણખો ગંજીને રાખ બનાવે એ પહેલાં તમારી શાખ બચાવી લેજો. સો લિટર દૂધમાં છાશનું એક ટીપું પડતાં દૂધની જે હાલત થાય છે. તેવી હાલત એક ક્રોધથી ક્યારેય પરિવારની ના થવા દેતાં. બેસ્ટ લક.

'ક્રોધ'- કરવો હોય તો કારણો ક્યાંય લેવા જવાની જરૂર જ નથી. આ દાળમાં મીઠું કેમ વધારે પડ્યું ? આ રોટલી કેમ બળી ગઈ છે ? મેં ના પાડી હતી છતાં આ સાડી તેં પહેરી જ કેમ ? આ દીકરી કોને પૂછીને પીક્ચર જોવા ગઈ ? બોયફ્રેન્ડ સાથે કેમ રખડયા કરે છે ? મારે એન્જિનીયર બનવું છે ને તમે ડોક્ટર પાછળ કેમ પડી ગયા છો ? પેલાં બાજુવાળા જુઓ- ગાડી લાવ્યા ને તમે ઠાઠિયું સ્કૂટર છોડતા જ નથી, રોજ પડોશણ પીક્ચર જોવા જાય છે અને અમે ભવાઈ જોવા જઈએ તો ય ભવઈ કરો છો ! શરમ નથી આવતી ? આટલા ને આવા સંવાદો પછી શરમ નેવે મૂકાઈ જાય છે અને બેશરમી ચડી વાગે છે. દિવાળીની હોળી થઈ જાય છે. કંકોત્રી કાળોતરી બની જાય છે.

'ક્રોધ'- જે વારંવાર કરે તે પછી બધાનો અળખામણો બની જાય છે. માણસ ગુસ્સે થઈને પોતાનાથી ઉતરતી કક્ષાની વ્યક્તિને ચડિયાતી બનાવી દે છે. અધોગતિ જીતી જાય છે ને પ્રગતિ હારી જાય છે. માણસાઈ મરી પરવારે છે ને ઉદ્ધતાઈ નાચવા મંડી પડે છે. એકલતા ઘેરી વળે છે, ખુશીનું બાષ્પીભવન થઈ જાય છે. હસતો હસાવતો માણસ વાત વાતમાં રડવા લાગે છે. ડિપ્રેશન ઘેરી વળે છે, ઘણીવાર તો ક્રોધના બીજાંકુરમાંથી જ આપઘાતના ફણગા ફૂટી નીકળે છે.. ને પછી તો ન બનવાનું ઘણું બની જાય છે જેમાં નહેરમાં ડૂબકી.. પંખાનો ગળો ફાંસો. ઝેરી દવા.. રેલવેના પાટા આ માણસના કાયમી વિદાય સમારંભના મૂક સાક્ષી બની જાય છે. પાછળ પત્ની કે પતિ વિધવા કે વિધુર, બાળકો નિરાધાર... આંખમાં આંસુ ખૂટવાનું નામ નથી લેતાં. ક્રોધનો કરિયાવર પણ બહુ લાંબો હોય છે.

'ક્રોધ'- સાત્ત્વિક સારો. પ્રેમથી પત્ની છણકો કરે, લેશન ન કરતા બાળકને લાલ આંખ, દેશપ્રેમ માટે. વગેરે વગેરે. પણ ક્રોધ આવે તો શું કરવું ? આટલાં વર્ષોનાં અનુભવે આટલું તો મને પણ સમજાયું છે કે : ગુસ્સો આવે કે તુરત જ તે સ્થળ છોડી બીજા સ્થળે ચાલ્યા જાવ. અગાઉ ગુસ્સો કર્યો હતો ત્યારે જે કંઈ નુકસાન થયું હતું તેને યાદ કરો, ગુસ્સો આવે કે તુરત જ આયના સામે ઉભા થઈ જાવ. જાત નિરીક્ષણ કરો. ગુસ્સો આવે કે તુરત ઇષ્ટદેવતાનું સ્મરણ શરૂ કરી દો. સામી વ્યક્તિ ગુસ્સામાં છે તો આપણે મૌન પાળીએ, કોઈ સારું પુસ્તક વાંચો. મનગમતી પ્રવૃત્તિ કરો. ક્રોધમાં હો ત્યારે માદક વસ્તુનું સેવન કરતા જ નહિ. ક્રોધ કરતાં પરિવાર મહત્વનો છે. ક્રોધ કરતાં પ્રેમથી પણ આ થઈ શક્યું હોત- એ રીતે પોઝીટીવ બનો. કોઈ ગુસ્સે થાય તેવું વર્તન ક્યારેય ના કરીએ. ક્રોધને કાબુમાં રાખવા આટલાં ચાબૂક પૂરતાં છે. તમે પણ આ વિશે વિચારો.

સત્સંગ : કરમ પ્રધાન વિશ્વ કરિ રાખા, જો જસ કરઈ સો તસ ફલુ ચાખા.

- પી.એમ.પરમાર

realpatidar.com